

MALÁ KNIŽNICA SZM

1

V.I.Lenin
Štát a revolúcia

UČENIE MARXIZMU O ŠTÁTE A ÚLOHY PROLETARIÁTU V REVOLÚCII

Predslov k prvému vydaniu.

Otázka štátu nadobúda dnes mimoriadnu dôležitosť tak v teoretickom ako aj praktickopolitickom zmysle. Imperialistická vojna nezvyčajne urýchlila a vyostrila proces premeny monopolistického kapitalizmu na kapitalizmus štátnomonopolistický. Úžasný útlak pracujúcich máš štátom splýva čoraz tesnejšie so všemocnými zväzmi kapitalistov a stáva sa čoraz ukrutnejším. Pokročilé krajiny sa premieňajú - hovoríme o ich "zázemí" - na vojenskotrestanecké väznice pre robotníkov.

Neslýchané hrôzy a utrpenia preŕahujúcej sa vojny robia postavenie máš neznesiteľným, zosilňujú ich rozhorčenie. Navidomoči narastá medzinárodná proletárska revolúcia. Otázka jej pomeru k štátu nadobúda praktický význam.

Prvky oportunistu, ktoré sa nazhromaždili cez desaťročia pomerne pokojného vývoja, utvorili smer sociálšovinizmu, prevládajúceho v oficiálnych socialistických stranách celého sveta. Tento smer (Plechanov, Potresov, Breškovská, Rubanovič, potom v trochu zastretej forme páni Cereteli, Černov a spol. v Rusku, Scheidemann, Legien, David a iní v Nemecku, Renaudel, Guesde, Vandervelde vo Francúzsku a Belgicku, Hyndman a fabiánovci v Anglicku atď.), socializmus slovami, šovinizmus skutkami, vyznačuje sa podlým lokajským prispôbovaním "vodcov" "socializmu" nielen záujmom "svojho" štátu, lebo väčšina takzvaných veľmocí dávno vykorisťuje a zotročuje mnohé malé a slabé národnosti. Ale imperialistická vojna je práve vojnou za rozdelenie a nové delenie takéto koristi. Boj za oslobodenie pracujúcich máš spod vplyvu buržoázie vôbec imperialistickej buržoázie osobitne nie je možný bez boja proti oportunistickým predsudkom o "štáte".

Najsamprv preskúmame Marxovo a Engelsovo učenie o štáte, zapodievajúc sa obzvlášť podrobne zabudnutými alebo oportunistom prekrútenými stránkami tohto učenia. Potom osobitne rozoberieme hlavného predstaviteľa tohto prekrucovania Karola Kautského, najznámejšieho vodcu II. internacionály /1889-1914/, ktorá tak žalostne zbankrotovala za terajšej vojny. Nakon vyvodíme hlavné závery zo skúseností ruských revolúcií roku 1905 a najmä roku 1917. Revolúcia roku 1917 zrejme završuje teraz /počiatkom augusta 1917/ prvé obdobie svojho vývinu, no celú túto revolúciu vôbec možno pochopiť iba ako ohnivko v reťazi socialistických proletárskych revolúcií, ktoré vyvoláva imperialistická vojna. Otázka pomeru socialistickej revolúcie proletariátu k štátu takto nielen praktickopolitický význam, ale aj krajne časový význam ako otázka, ako vysvetliť masám, čo musia v najbližšom čase urobiť za svoje oslobodenie spod jarma kapitálu.

V auguste 1917.

Autor

Toto druhé vydanie vychádza takmer bez zmeny. Pripojená je iba 3.časť k II.kapitole.

Moskva ,17.decembra 1918

Autor

Triedna spoločnosť a štát

1. Štát ako produkt nezmieriteľných triednych protirečení

S Marxovým učením deje sa teraz to isté, čo sa v histórii neraz stávalo s učeniami revolučných mysliteľov a vodcov utláčaných tried v ich boji za oslobodenie. Veľkým revolucionárom odplácali sa utláčateľské triedy za ich života ustavičným prenasledovaním, prijímali ich učenie s najzúrivejšou zlobou, najbesnejšou nenávisťou a s najbezuzdnejšou kampaňou lži a ohováračiek. Po ich smrti sa robia pokusy zmeniť ich na neškodné modly, vyhlásiť ich takrečeno za svätých, poskytnúť istú slávu ich menu na "útechu" utláčaných tried a na ich obalamutenie tak, že vykliešťujú obsah revolučného učenia, otupujú jeho revolučné ostrie a vulgarizujú ho. V takomto "spracovaní" marxizmu je buržoázia s oportunistami v robotníckom hnutí dnes zajedno. Zabúdajú, stierajú a prekrúcajú revolučnú stránku učenia, jeho revolučnú dušu. Vyzdvihujú do popredia a velebia to, čo je prijateľné alebo čo sa zdá prijateľným pre buržoáziu. Všetci sociálšovinisti sú teraz - bez žartu - "marxistami". A nemeckí buržoázni učitelia, ktorí sa ešte včera špecializovali na vyhládanie marxizmu, hovoria čoraz častejšie o "nacionálno-nemeckom" Marxovi, ktorý vraj vychoval tak výborne organizované robotnícke zväzy viest' lúpežnú vojnu!

Pri takomto stave vecí, keď sa v nebvalej miere rozšírilo prekrúcanie marxizmu, je našou úlohou predovšetkým obnoviť pravé Marxovo učenie o štáte. Na to treba uviesť mnoho dlhých citátov priamo z Marxových a z Engelsových spisov. Dlhé citáty, pravda, urobia výklad ťažkým a nijako neprispievajú jeho zrozumiteľnosti. No bez nich nemožno sa vôbec zaobísť. Všetky alebo aspoň rozhodujúce miesta z Marxových a z Engelsových spisov o otázke štátu treba bezpodmienečne uviesť čo najúplnejšie, aby si čitateľ mohol utvoriť samostatný úsudok o súhrne náhľadov zakladateľov vedeckého socializmu a o rozvoji týchto náhľadov, ako aj preto, aby sa dokumentárne dokázalo a názorne demonštrovalo prekrúcanie týchto náhľadov teraz panujúcim "kautskizmom".

Začneme najrozšírenejším spisom Fridricha Engelsa: "Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu", ktorý vyšiel roku 1894 v Štuttgarte už v šiestom vydaní. Budeme musieť prekladať citáty z nemeckých originálov, keďže ruské preklady, hoci sú početné, sú zväčša alebo neúplné, alebo vonkoncom nevyhovujúce.

"Štát - hovorí Engels, zhrnujúc svoj historický rozbor - nie je rozhodne moc, ktorá bola spoločnosti nanútená zvonka, nie je ani "skutočnosťou mravnej idey", "obrazom a skutočnosťou rozumu", ako tvrdí Hegel. Je skôr výtvorom spoločnosti na určitom stupni vývoja: je doznáním, že táto spoločnosť sa zaplietla do nerozriešiteľného protirečenia sama so sebou, že sa rozdelila do nezmieriteľných protikladov, ktoré nie je schopná odstrániť. No aby tieto protiklady, triedy s protirečivými hospodárskymi záujmami nezničili seba i spoločnosť v neplodnom boji, vznikla nevyhnutne moc, ktorá stojí zdanlivo nad spoločnosťou a má tento konflikt tlmiť a držať ho v medziach "poriadku": a touto mocou, ktorá vyšla zo spoločnosti, ale ktorá sa stavia nad ňu a stále viac a viac sa jej odcudzuje je "štát".(str.177 - 178 šiesteho nemeckého vydania, Slovenské vydanie, str.214 - 215 Pozn.prekl.)

Tu je celkom jasne vyjadrená základná myšlienka marxizmu o historickej úlohe a o význame štátu. Štát je produktom a výrazom nezmieriteľnosti triednych protirečení. Štát vzniká tam, vtedy a potiaľ, kde, kedy a pokiaľ sa triedne protirečenia objektívne nemôžu zmieriť. A naopak:

existencia štátu dokazuje , že triedne protirečenia sú nezmieriteľné. Práve v tomto najdôležitejšom a základnom bode sa začína prekrucovať marxizmus, čo sa deje dvoma hlavnými smermi. Na jednej strane buržoázni a obzvlášť maloburžoázni ideológovia , prinútení váhou nesporných historických faktov priznať , že štát je iba tam , kde sú triedne protirečenia a triedny boj, "opravujú" Marxa tak , že štát je orgánom zmierenia tried. Podľa Marxa by štát nemohol ani vzniknúť ani sa udržať , keby sa triedy mohli zmieriť. Podľa maloburžoázných a filisterských profesorov a publicistov - napospol sa blahosklonne odvolávajúci sa na Marxa! - štát triedy práve zmieruje. Podľa Marxa je štát orgánom triedneho panstva, orgánom utláčania triedy triedou, je utvorením "poriadku", ktorý uzákoňuje a upevňuje tento útlak tým , že zmierňuje zrážku tried. Podľa náhľadu maloburžoázných politikov je poriadkom práve zmierenie tried a nie utláčanie triedy triedou: zmierňovať zrážku znamená zmierovať a nie odnímať utláčaným triedam určité prostriedky a spôsoby boja za zvrhnutie utláčateľov.

Napríklad všetci eseri(sociálni revolucionári) a menševici za revolúcie roku 1917, keď sa otázka významu a úlohy štátu vynorila v celej svojej veľkosti, keď sa prakticky ukázala ako otázka neodkladnej akcie, a to akcie masovej - všetci odrazu a celkom podľahli maloburžoáznej teórii "zmierovania" tried "štátom". Nespočetné rezolúcie a články politikov oboch týchto strán sú už naskrze presiaknuté touto maloburžoáznou a filisterskou teóriou "zmierovania". Maloburžoázna demokracia nemôže nikdy pochopiť , že štát je orgánom panstva určitej triedy, ktorá sa nemôže zmieriť so svojim protinožcom (s protikladnou triedou). Pomer k štátu najnázornejšie ukazuje , že naši eseri a menševici naskrze nie sú socialisti(čo sme my , boľševici, vždy dokazovali), ale sú maloburžoázni demokrati s frazeológiou takmer socialistickou.

Na druhej strane je "kautskovské" prekrúcanie marxizmu oveľa rafinovanejšie. "Teoreticky" nepopiera ani to , že štát je orgánom triedneho panstva, ani to , že triedne protirečenia sú nezmieriteľné. No prehliada alebo zastiera sa toto: ak je štát produktom nezmieriteľnosti triednych protirečení, ak je mocou, ktorá stojí nad spoločnosťou a "čoraz viac sa spoločnosti odcudzuje", je jasné, že oslobodenie utlačanej triedy je nemožné nielen bez násilnej revolúcie, ale aj bez odstránenia aparátu štátnej moci, ktorý utvorila panujúca trieda a ktorý stelesňuje toto "odcudzenie". K tomuto teoreticky celkom jasnému záveru dospel Marx, ako ďalej uvidíme, s úplnou určitosťou na základe konkrétneho historického rozboru úloh revolúcie. A Kautský - dokážeme to podrobne v ďalšom výklade - ..."zabudol" práve na tento uzáver a prekrútil ho.

2.Osobitné oddiely ozbrojených ľudí, väznice a i.

....."V porovnaní so starou rodovou organizáciou -pokračuje Engels - sa štát vyznačuje po prvé tým, že delí príslušníkov štátu podľa území"....Nám sa toto delenie zdá "prirodzeným", lež bol potrebný dlhý boj proti starej organizácii podľa príbuzenských zväzkov alebo rodov.

....."Druhou črtou je zriadenie verejnej moci, ktorá nie je už bezprostredne totožná s obyvateľstvom, ktoré sa samo organizuje ako ozbrojená moc. Táto oddelená verejná moc je potrebná, lebo po rozštiepení spoločnosti na triedy sa samostatná ozbrojená organizácia obyvateľstva stala nemožnou....Táto verejná moc jestvuje v každom štáte. Pozostáva nielen z ozbrojených ľudí, ale patrí k nej aj vecné príslušenstvo, ako: väznice a donucovacie ustanovizne každého druhu, o ktorých rodové zriadenie nič nevedelo..."

Engels rozvádza pojem "moci", ktorá sa nazýva štátom, tej moci, ktorá vzišla zo spoločnosti, ale stavia sa nad ňu a čoraz viac sa jej odcudzuje. V čom väzí hlavne táto moc? V osobitných oddieloch ozbrojených ľudí, ktorí disponujú väznicami a pod. Môžeme oprávnenne hovoriť o osobitných oddieloch ozbrojených ľudí, pretože verejná moc, ktorá je vlastnosťou každého štátu, "nekrýje sa bezprostredne" s ozbrojeným obyvateľstvom, s jeho "samostatnou ozbrojenou organizáciou".

Ako všetci veľkí revoluční myslitelia, i Engels sa snaží upozorniť uvedomelých robotníkov na to, čo sa zdá prevládajúcim filisterským dušičkám najmenej pozoruhodné a najobvyklejšie, čo sa im zdá predsudkami nielen vžitými, ale možno povedať skamenelými. Stále vojsko a polícia sú hlavnými nástrojmi sily štátnej moci, no - môže to byť azda ináč? Z hľadiska prevažnej väčšiny Európanov z konca XIX.storočia, ku ktorým sa Engels obracal a ktorí nezažili a nepozorovali zblízka ani jednu veľkú revolúciu, nemôže to byť ináč. Pre nich je celkom nepochopiteľné, čo je to "samostatne ozbrojená organizácia obyvateľstva". Na otázku, prečo sa stali potrebnými osobitné oddiely ozbrojených ľudí, postavené nad spoločnosť a spoločnosti sa odcudzujúce (polícia, stála armáda) je západoeurópsky a ruský filister náchylný odpovedať niekoľkými frázami, ktoré prevzal od Spencera alebo Michajlovského, poukazom na skomplikovanie spoločenského života, na diferenciaciu funkcií a pod. Takýto poukaz vyzerá celkom "vedecky" a skvele uspáva filistra, keďže zatemňuje hlavné a najdôležitejšie: rozštiepenie spoločnosti na nezmieriteľne nepriateľské triedy. Keby nebolo tohto rozštiepenia, odlišovala by sa "samostatne ozbrojená organizácia obyvateľstva" od primitívnej organizácie stáda opíc, siahajúcich po kyjakochoch, alebo od praľudí či od ľudí, združených v rodových spoločnostiach, svojou zložitnosťou, úrovňou svojej techniky a pod., no taká organizácia by bola možná.

Je nemožná preto, že civilizovaná spoločnosť je rozštiepená na nepriateľské a pritom nezmieriteľne nepriateľské triedy, "samostatné" ozbrojenie ktorých by priviedlo k ozbrojenému boju medzi nimi. Utvára sa štát, tvorí sa osobitná moc, osobitné oddiely ozbrojených ľudí a každá revolúcia, ničiac štátny aparát, názorne nám ukazuje, ako sa panujúca trieda snaží obnoviť osobitné oddiely ozbrojených ľudí, ktoré slúžia jej, ako sa snaží utláčaná trieda vytvoriť takúto novú organizáciu, ktorá by bola spôsobilá slúžiť nie vykorisťovateľom, ale vykorisťovaným.

Engels stavia v uvedenej úvahe teoreticky tú istú otázku, ktorú prakticky, názorne a pritom v rozmere masovej akcie stavia pred nás každá veľká revolúcia, totiž otázku vzájomného pomeru "osobitných" oddielov ozbrojených ľudí a "samostatnej ozbrojenej organizácie obyvateľstva". Uvidíme, ako túto otázku konkrétne ilustrujú skúsenosti európskych a ruských revolúcií.

Lež vráťme sa k Engelsovmu výkladu. Engels poukazuje na to, že niekedy napríklad niekde v Severnej Amerike, je táto verejná moc slabá (ide o zriedkavú výnimku v kapitalistickej spoločnosti a o tie časti Severnej Ameriky v jej predimperialistickom období, kde prevládal slobodný kolonista), ale všeobecne povedané sa zosilňuje:

... "Verejná moc sa zosilňuje podľa toho, ako sa triedne protiklady v štáte zostrujú a čím sa susediace štáty stávajú väčšími a ľudnatejšími. Pozrime len na dnešnú Európu, kde triedny boj a konkurencia vo výbojoch vystupňovali verejnú moc do takej miery, že hrozí pohltiť celú spoločnosť, ba i štát."

Toto bolo napísané najneskoršie počiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia. Posledný Engelsov predslav je datovaný 16.júna 1891. Vtedy sa obrat k imperializmu - tak v zmysle úpl-

ného panstva trustov a v zmysle všemocnosti obrovských bánk, ako aj v zmysle veľkorysey koloniálnej politiky a pod. - vo Francúzsku ledva začínal a ešte slabší bol v Severnej Amerike a v Nemecku. Od tých čias "konkurencia vo výbojoch" obrovsky pokročila, a to tým viac, že si zemeľu začiatkom druhého desaťročia XX.storočia definitívne rozdelili títo "konkurujúci dobyvatelia" t.j. lúpežné veľmoci. Vojnové a námorné zbrojenie vyrástlo od tých čias neuveriteľne a lúpežná vojna 1914-1917 za svetové panstvo Anglicka alebo Nemecka, o rozdelenie koristi priblížila "pohltenie" všetkých síl spoločnosti dravou štátnou mocou k úplnej katastrofe. Engels vedel už roku 1891 poukazovať na "konkurenciu vo výbojoch" ako na jednu z najdôležitejších charakteristických črt zahraničnej politiky veľmocí, kým ničomníci sociálšovinizmu v rokoch 1914-1917, keď sa práve z tejto konkurencie, ktorá sa mnohonásobne vyostrila, zrodila imperialistická vojna, zastierajú obranu lúpežných záujmov "svojej" buržoázie frázami o "obrane vlasti", o "obrane republiky a revolúcie" a pod.!

Na vydržiavanie osobitnej verejnej moci, stojacej nad spoločnosťou, sú potrebné dane a štátne pôžičky.

... "Úradníci, ktorí majú v rukách verejnú moc a právo vymáhať dane - píše Engels - stoja teraz ako orgány spoločnosti nad spoločnosťou. Slobodná a dobrovoľná úcta, ktorá sa prejavovala orgánom rodového zriadenia, im už nestačí, aj keby ju mohli mať"... Vydávajú sa osobitné zákony o posvätnosti a nedotknuteľnosti úradníkov. "Najničhodnejší policajný sluha" má viac "authority" než predstavitelia rodu, ale aj hlavný veliteľ vojenskej moci civilizovaného štátu mohol by závidieť starešinovi rodu, používajúcemu "nie palicou získanú úctu" spoločnosti.

Tu sa formuluje otázka privilegovaného postavenia úradníkov ako orgánov štátnej moci. Ako základné sa vyzdvihuje: čo ich stavia nad spoločnosťou? Uvidíme, ako riešila túto teoretickú otázku prakticky Parížska komúna roku 1871 a ako ju reakčne zatušovával Kautský roku 1912.

... "Keďže štát vznikol z potreby držať na uzde triedne protiklady, ale keďže súčasne vznikol prostred konfliktu týchto tried, tak je spravidla štátom najmocnejšej, hospodársky panujúcej triedy, ktorá sa tým stáva aj politicky panujúcou triedou a tak získava nové prostriedky na ujarmanenie a na vykorisťovanie utlačenej triedy"...Nielen staroveký a feudálny štát bol orgánom vykorisťovania otrokov a nevoľníkov, ale i "moderný zastupiteľský štát je orgánom vykorisťovania námeznej práce kapitálom". No výnimočne sa vyskytujú obdobia, keď bojujúce triedy sú takmer v rovnováhe, takže štátna moc ako zdanlivá sprostredkovateľka na chvíľu dosiahne istú samostatnosť proti obom. Takou bola absolutistická monarchia XVII. a XVIII. storočia, bonapartizmus prvého a druhého cisárstva vo Francúzsku a Bismarck v Nemecku."

Takáto je - dodávame my- vláda Kerenského v republikánskom Rusku, keď prešla k prenasledovaniu revolučného proletariátu v čase, keď soviety, pretože ich vedú maloburžoázni demokrati, sú už bezmocné, ale buržoázia ešte nie je dostatočne silná, aby soviety priamo rozohnala.

V demokratickej republike - pokračuje Engels - "bohatstvo vykonáva svoju moc nepriamo, ale tým istejšie" - a to, po prvé, "priamym podplácaním úradníkov" (Amerika), po druhé, prostredníctvom "zväzku medzi vládou a burzou" (Francúzsko a Amerika).

Teraz imperializmus a panstvo bánk "rozvinuli" obidva tieto spôsoby, ako brániť a uplatňovať všemocnosť bohatstva v akýchkoľvek demokratických republikách, na neobyčajné umenie. Ak napríklad už v prvých mesiacoch demokratickej republiky v Rusku, možno povedať v medových týždňoch manželstva "socialistov" eserov a menševikov s buržoáziou, sabotoval p.Palčinský v koalícijnej vláde všetky opatrenia, ktorými sa mali skrotiť kapitalisti a zamedziť ich hrabivosť a okrádanie štátnej pokladnice pri vojenských dodávkach, ak potom po odchode p.Palčinského z ministerstva (prišiel, pravda, iný, práve taký Palčinský), kapitalisti "odmenili" miestečkom s platom 120.000 rubľov ročite, - čože je to? Priama korupcia alebo nepriama? Spojenectvo vlády so syndikátmi, alebo "len" priateľské styky? Akú úlohu hrajú Cernovovia, Ceretelovia, Avksentievovia a Skobelevovia? - Sú "priamymi" spojencami milionárov, okrádajúcich štátnu pokladnicu, alebo len nepriamymi? Všemocnosť "bohatstva" je za demokratickej republiky preto istejšia, lebo nezávisí od zlej politickej škrupiny kapitalizmu. Demokratická republika je najlepšia možná politická škrupina kapitalizmu, a preto kapitál, keď sa bol zmocnil (prostredníctvom Palčinských, Cernovov, Ceretelov a spol.) tejto najlepšej škrupiny, zakladá svoju moc tak spoľahlivo a tak iste, že nijaká výmena osôb, ani ustanovení, ani strán buržoáznej demokratickej republiky neotrásie túto moc. Treba ešte poznamenať, že Engels celkom jasne nazýva všeobecné volebné právo nástrojom panstva buržoázie. Všeobecné volebné právo, hovorí berúc do úvahy dlhoročné skúsenosti nemeckej sociálnej demokracie, je "meradlom zrelosti robotníckej triedy. Viacej dať ono nemôže a v terajšom štáte nikdy viac ani nedá".

Maloburžoázni demokrati, ako naši eseri a menševici a taktiež ich vlastní bratia, všetci sociálishoviniisti a oportunisti západnej Európy, čakajú práve "viacej" od všeobecného volebného práva. Sami uznávajú a vstúpajú ľudu falošný náhľad, ako by všeobecné volebné právo mohlo "v terajšom štáte" naozaj tlmočiť vôľu väčšiny pracujúcich a zaistiť jej uskutočnenie. Môžeme tu iba zaznamenať tento falošný náhľad a poukázať len na to, že celkom jasný, presný, konkrétny výrok Engelsov sa prekrúca na každom kroku v propagande a agitácii "oficiálnych" (t.j. oportunistických) socialistických strán. Náš ďalší výklad Marxových a Engelsových náhľadov o "terajšom" štáte podrobne vysvetľuje celú falošnosť tohto náhľadu, ktorý tu Engels zavrhuje. Celkový súhrn svojich náhľadov podáva Engels vo svojom najpopulárnejšom diele týmito slovami:

"Štát teda nejestvuje od večnosti. Boli spoločnosti, ktoré sa obišli bez neho, ktoré nemali ani tušenia o štáte a štátnej moci. Na istom stupni hospodárskeho vývoja, ktorý bol nevyhnutne spojený s rozdelením spoločnosti na triedy, stal sa týmto rozdelením štát potrebou. Blížime sa teraz rýchlym krokom k tomu vývojovému stupňu výroby, na ktorom existencia týchto tried nielen prestáva byť potrebou, ale stáva sa priam prekážkou výroby. Tieto triedy padnú tak neodvratne, ako prv vznikli. So zánikom tried zanikne neodvratne štát. Spoločnosť, ktorá znovuzorganizuje výrobu na základe slobodného a rovného združenia vyrábateľov, odloží celý štátny stroj ta, kam bude patriť: do múzea starožitností, vedľa kolovratu a bronzovej sekery."

Zriedkakedy sa stretávame s týmto citátom v propagačnej a agitačnej literatúre súčasnej sociálnej demokracie. No i vtedy, keď sa s týmto citátom stretáme, uvádzajú ho poväčšine tak, ako by sa klaňali modle, t.j. aby oficiálne vyjadrili úctu Engelsovi, bez akéhokoľvek pokusu vmyslieť sa do toho, aký hlboký a široký rozmach revolúcie sa predpokladá tým "poslaním celého štátneho stroja do múzea starožitností". Nevidno zväčša ani len pochopenie toho, čo Engels nazýva štátnym strojom.

Engelsove slová o "odumieraní" štátu sú tak široko známe, tak často sa citujú, tak vypukle ukazujú, v čom je celý vtíp falšovania marxizmu na oportunistom, že je nevyhnutné podrobne sa nimi zapodievať. Uvedieme celú úvahu, z ktorej sú vzaté:

"Proletariát preberá štátnu moc a premieňa predovšetkým výrobné prostriedky na štátne vlastníctvo. No tým odstraňuje sám seba ako proletariát, tým odstraňuje všetky triedne rozdiely a triedne protiklady a súčasne s tým aj štát. Spoločnosti, ktorá doteraz jestvovala a jestvuje, ktorá sa vyvíja v triednych protikladoch, bol nevyhnutný štát, t.j. organizácia vykorisťovateľskej triedy na zachovanie jej vonkajších podmienok výroby, čiže najmä pre násilné udržanie vykorisťovanej triedy v podmienkach útlaku, určených daným spôsobom výroby (otroctvo, nevoľníctvo, námezdná práca). Štát bol oficiálnym predstaviteľom celej spoločnosti, jeho sústredením vo viditeľnej korporácii, no bol takým iba natoľko, nakoľko bol štátom tej triedy, ktorá vo svojej epoche jediná predstavovala celú spoločnosť. V staroveku bol štátom otrokárov- štátnych občanov, v stredoveku štátom feudálnej šľachty a dnes - buržoázie. Keď sa štát nakoniec stane naozaj predstaviteľom celej spoločnosti, vtedy sám seba robí zbytočným. Od toho času, až nebude ani jednej spoločenskej triedy, ktorú by bolo treba udržať v útlaku, od toho času keď zmiznú súčasne s triednym panstvom, súčasne s bojom o individuálne jestvovanie, vzniklým terajšou anarchiou vo výrobe, tie zrážky a excesy (výstreľky), ktoré vyplývajú z tohto boja - od tej chvíle nebude tu čo utláčať, nebude ani potrebná osobitná moc na utláčanie, štát. Prvý akt, v ktorom vystupuje štát naozaj ako predstaviteľ celej spoločnosti- zmocnenie sa výrobných prostriedkov v mene spoločnosti - stane sa súčasne jeho posledným samostatným aktom ako štátu. Zasahovanie štátnej moci do spoločenských vzťahov sa vtedy stane postupne vo všetkých oblastiach zbytočným a usína samo od seba. Namiesto vlády nad osobami nastupuje správa vecí a vedenie výrobných procesov. Štát sa "nezrušuje", štát odumiera. Na tomto základe treba hodnotiť heslo "slobodný ľudový štát", heslo, ktoré má dočasné agitačné oprávnenie, ale koniec-koncov je vedecky bezpodstatné. Na tomto základe treba hodnotiť taktiež požiadavku takzvaných anarchistov, aby sa štát odstránil z dneška na zajtra" ("Antiduhring". "Prevrat vedy pána Eugena Duhringa", str.302-303 III.nemeckého vydania)

Bez obavy, že sa zmylíme, možno povedať, že z tejto Engelsovej úvahy, neobyčajne bohatej myšlienkami, stalo sa ozajstným majetkom socialistickej ideológie súčasných socialistických strán iba to, že štát podľa Marxa "odumiera", na rozdiel od anarchistického učenia o "zrušení" štátu. Takto okypitiť marxizmus znamená zredukovať ho na oportunistom, lebo pri takomto "výklade" ostáva iba nejasná predstava o pomalom, rovnomernom, postupnom premieňaní bez skokov a búrok, bez revolúcie. "Odumieranie" štátu v bežnom, všeobecne rozšírenom, ak sa tak možno vyjadriť v masovom poňatí znamená nepochybne zastierať, ak nie odmietat' revolúciu. Zatiaľ je takýto "výklad" najhrubším, iba buržoázii prospešným prekrúcaním marxizmu, teoreticky založenom na zabudnutí veľmi dôležitých okolností a dôvodov, uvedených čo i len v tejto Engelsovej "zhrnúcej" úvahe, ktorú sme citovali v plnom znení.

Po prvé. Na samom začiatku tejto úvahy hovorí Engels, že preberajúc štátnu moc, proletariát "tým samým odstraňuje štát ako štát". Čo to znamená, o tom premýšľať "nebýva zvykom". Obyčajne to alebo úplne ignorujú, alebo pokladajú za akúsi Engelsovu "heglovskú" "slabosť". Tieto slová naozaj vyjadrujú v krátkosti skúsenosti jednej z najväčších proletárskych revolúcií, skúsenosti Parížskej komúny roku 1871, o čom si podrobnejšie povieme na príslušnom mieste. Engels tu naozaj hovorí o "odstránení buržoázneho štátu proletárskou revolúciou, zatiaľ čo sa

slová o odumieraní vzt'ahujú na zvyšky proletárskej štátnosti po socialistickej revolúcii. Buržoázny štát podľa Engelsa "neodumiera", ale proletariát ho "odstraňuje" za revolúcie. Po tejto revolúcii odumiera proletársky štát alebo pološtát.

Po druhé. Štát je "osobitnou mocou na potláčanie". Táto Engelsova veľkolepá a nanajvýš hlboká definícia, je tu formulovaná celkom jasne. Ale z nej vyplýva, že "osobitnú moc na potláčanie" proletariátu buržoáziou, miliónov pracujúcich hŕstkou boháčov, treba zmeniť "osobitnou mocou na potláčanie" buržoázie proletariátom (diktatúrou proletariátu). V tom spočíva "akt" zmocnenia sa výrobných prostriedkov v mene spoločnosti. A je celkom očividné, že takéto vystriedanie jednej (buržoáznej) "osobitnej moci" druhou (proletárskou) "osobitnou mocou" už vonkoncom sa nemôže diať v podobe "odumierania".

Po tretie. O "odumieraní" - a ešte vypuklejšie a farebnejšie - o "usínaní" hovorí Engels úplne jasne a určite so zreteľom na epochu po "zmocnení sa výrobných prostriedkov štátom v mene celej spoločnosti", t.j. po socialistickej revolúcii. Všetci vieme, že politickou formou "štátu" v tejto dobe je najúplnejšia demokracia. No nikomu z oportunistov, nehanebne prekrúcajúcich marxizmus, neprichodí na um, že tu teda Engels hovorí o "usínaní" a "odumieraní" demokracie. Na prvý pohľad sa to zdá čudné. No "nechápe" to iba ten, čo nedomyslel, že aj demokracia je štátom a teda i demokracia zmizne, keď zmizne štát. Buržoázny štát môže "odstrániť" iba revolúcia. Štát vôbec, t.j. najúplnejšia demokracia, môže iba "odumrieť".

Po štvrté. Vyroziac svoju skvelú tézu: "štát odumiera", Engels ihneď konkrétne vysvetľuje, že táto téza je namierená tak proti oportunistom ako aj proti anarchistom. Pritom kladie Engels na prvé miesto ten záver z tézy "odumieranie štátu", ktorý je namierený proti oportunistom. Možno sa staviť, že z 10.000 ľudí, ktorí čítali alebo počuli o "odumieraní" štátu, 9.990 vôbec nevie alebo sa nepamätá, že Engels svoje závery z tejto tézy nenamieril len proti anarchistom. A z ostatných desiatich ľudí akiste deväť nevie, čo je to "slobodný ľudový štát", prečo útok na toto heslo obsahuje útok proti oportunistom. Tak sa píše dejiny! Tak sa nepozorovateľne falšuje veľké revolučné hnutie v duchu panujúceho filisterstva. Záver proti anarchistom, tisíc ráz opakovaný, z vulgarizovaný, vtíkaný do hláv v najprostejšej forme, nadobudol pevnosť predsudku. Ale záver proti oportunistom zatušovali a "zabudli"! "Slobodný ľudový štát" bol programovou požiadavkou a bežným heslom nemeckých sociálnych demokratov v sedemdesiatych rokoch. V tomto hesle niet nijakého politického obsahu okrem meštiacky okázalého opísania pojmu demokracie. Nakoľko ním legálne robili narážku na demokratickú republiku, natoľko bol Engels ochotný "dočasne" ospravedlniť toto heslo z hľadiska agitačného. No toto heslo bolo oportunistické, lebo vyjadrovalo nielen okrašľovanie buržoáznej demokracie, ale aj nepochopenie socialistickej kritiky každého štátu vôbec. Sme za demokratickú republiku, ako najlepšiu formu štátu za kapitalizmu pre proletariát, no nemáme práva zabúdať, že námedzné otroctvo je údelom ľudu aj v najdemokratickejšej buržoáznej republike. A ďalej. Každý štát je "osobitná moc na potláčanie" porobenej triedy. A preto každý štát je neslobodný a neľudový. Marx a Engels to neraz vysvetľovali svojím stranickým súdruhom v sedemdesiatych rokoch.

Po piate. V istom Engelsovom diele, z ktorého si všetci pamätajú len úvahu o odumieraní štátu, je úvaha o význame násilnej revolúcie. Historické hodnotenie jej úlohy mení sa u Engelsa na ozajstný chválospev násilnej revolúcie. Na to sa "nikto nepamätá", o význame tejto myšlienky hovorí alebo len uvažovať v súčasných socialistickej stranách nie je zvykom, tieto myšlienky

nemajú v každodennej propagande a agitácii medzi masami nijakú úlohu. A zatiaľ sú s "odumieraním" štátu nerozlučne späté v jeden organický celok.

Takto súdi Engels

...*"O tom, že násilie má v dejinách tiež inú úlohu" (okrem vykonávateľa zla) "najmä úlohu revolučnú, že podľa Marxových slov je pôrodnou bábikou každej starej spoločnosti, keď je tehotná novou spoločnosťou, že násilie je nástrojom, ktorým si spoločenské hnutie prebija cestu a láme skamenelé, odumierajúce politické formy - o všetkom tom niet ani slova u pána Duhringa. Len so vzdychaním a nariekaním pripúšťa možnosť toho, že na zvrhnutie vykorisťovateľského hospodárstva bude treba azda použiť násilie- žiaľbohu, ráčte prepáčiť! - lebo akékoľvek použitie násilia demoralizuje vraj toho, kto ho používa. A toto sa hovorí, nehľadiac na ten veľký morálny a ideový rozmach, ktorý je výsledkom každej víťaznej revolúcie! A toto sa hovorí v Nemecku, kde násilná zrážka, ktorá sa predsa ľudu môže nanútiť, mala by prinajmenej tú výhodu, že by vyhubila otrockého ducha, ktorý prenikol do národného vedomia ponížením tridsaťročnej vojny. A toto bezfarebné, ochabnuté, slabošské popovské myslenie smie sa ponúkať najrevolučnejšej strane, akú len poznajú dejiny?"*(Str.193 tretieho nemeckého vydania, koniec IV.kapitoly II.časti.)

Ako možno zľúčiť v jedinom učení tento chválospev násilnej revolúcie, ktorý Engels nástojčivo hlása nemeckým sociálnym demokratom v rokoch 1878 až 1894, t.j. až do svojej smrti, s teóriou "odumierania" štátu? Zvyčajne zlučujú eklekticky jedno s druhým, bezideove alebo sofistiky vytrhávajú ľubovoľne (alebo aby vyhovelí držiteľom moci) tu jeden, tu druhý výrok, pričom sa v deväťdesiatichdeviatich prípadoch zo sta, ak nie častejšie, vyzdvihuje do popredia práve "odumieranie". Dialektika sa zamieňa eklekticismom: to je, čo sa týka marxizmu, najzvyčajnejší, najrozšírenejší zjav v oficiálnej sociálnodemokratickej literatúre našich dní. Takáto zmena, pravda, nie je nič nového, vyskytovala sa dokonca i v dejinách klasickej gréckej filozofie. Keď falšujú marxizmus na oportunistus, vtedy pomýli masy najľahšie falšovanie eklekticismu na dialektiku, lebo zdanlivo uspokojuje, berie ako by do úvahy všetky stránky procesu, všetky vývinové tendencie, všetky protirečivé vplyvy a pod., ale v skutočnosti nedáva nijaké ucelené a revolučné chápanie procesu spoločenského vývinu.

Už sme hovorili a ďalej podrobnejšie ukážeme, že Marxovo a Engelsovo učenie o nevyhnutnosti násilnej revolúcie sa vzťahuje na buržoázny štát. Tento štát sa nemôže nahradiť štátom proletárskym (diktatúrou proletariátu) "odumieraním", ale podľa všeobecného pravidla iba násilnou revolúciou: Chválospev, vznesený Engelsom na násilnú revolúciu a úplne zodpovedajúci mnohým vyhláseniam Marxovým (spomeňme si na koniec "Biedy filozofie" a "Komunistického manifestu" s hrdým, otvoreným vyhlásením nevyhnutnosti násilnej revolúcie, spomeňme si na kritiku Gothajského programu roku 1875, takmer o tridsať rokov neskoršie, kde Marx neúprosne bičuje oportunistus tohto programu), tento chválospev nijako nie je len "rojčením", vôbec nie je deklamáciou a polemickým výpadom. Nevyhnutnosť systematicky vychovávať masy v takomto a práve v takomto náhlade na násilnú revolúciu tvorí základ celého Marxovho a Engelsovo učenia. Zrada ich učenia teraz panujúcimi sociálnodemokratickými a kautskovskými smermi prejavuje sa obzvlášť vypukle, že aj jeden aj druhý smer zabúda na takúto propagandu, na takúto agitáciu. Vystriedať buržoázny štát proletárskym nie je možné bez násilnej revolúcie. Odstrániť proletársky štát t.j. odstrániť každý štát nie je možné ináč ako "odumieraním".

Marx a Engels rozvíjali podrobne a konkrétne tieto náhľady, skúmajúc každú jednotlivú revolučnú situáciu, analyzujúc poučenie zo skúseností každej jednotlivej revolúcie. Prejdeme teda k tejto nesporne najdôležitejšej časti ich učenia.

Štát a revolúcia. Skúsenosti rokov 1848 - 1851

1. Predvečer revolúcie

Prvé diela zrelého marxizmu "Bieda filozofie" a "Komunistický manifest" vznikli práve v predvečer revolúcie roku 1848. Následkom tejto okolnosti máme tu, popri výkladoch všeobecných základov marxizmu, do istej miery odraz vtedajšej situácie a preto bude cieľuprimerané preskúmať aszda to, čo autori týchto diel hovoria o štáte bezprostredne pred svojimi závermi zo skúsenosti rokov 1848 - 1851.

... "Robotnícka trieda - píše Marx v "Biede filozofie" - postaví v priebehu vývinu namiesto starej buržoáznej spoločnosti také združenie, ktoré vylučuje všetky triedy a ich protiklad: nebude už vlastne nijakej politickej moci, lebo práve politická moc je oficiálnym výrazom protikladu tried v buržoáznej spoločnosti" (str.182 nemeckého vydania z roku 1885).

Je poučné porovnať s týmto všeobecným výkladom myšlienky o zmiznutí štátu po odstránení tried ten výklad, ktorý je podaný v "Komunistickom manifeste", napísanom Marxom a Engelsom o niekoľko mesiacov neskôršie, a to v novembri 1847:

... "Črtajúc najvšeobecnejšie fázy vývinu proletariátu, sledovali sme viac-menej skrytú občiansku vojnu v terajšej spoločnosti až po chvíľu, keď prepuká v otvorenú revolúciu a proletariát násilným zvrhnutím buržoázie zakladá svoje panstvo"...

... "Videli sme už vyššie, že prvým krokom v robotníckej revolúcii je premena". (doslovne: pozdvihnutie) "proletariátu na panujúcu triedu, vydobytie demokracie".

"Proletariát využije svoje politické panstvo na to, aby postupne vyrval buržoázii všetok kapitál, aby sústredil všetky výrobné nástroje v rukách štátu, t.j. proletariátu, zorganizovaného ako panujúca trieda a aby čo najrýchlejšie rozmnožil množstvo produktívnych síl" (str.31 a 37 VII. nemeckého vydania z roku 1906)

Tu vidíme formuláciu jednej z najpozoruhodnejších a najdôležitejších myšlienok marxizmu v otázke štátu, najmä myšlienky "diktatúry proletariátu" (ako začali hovoriť Marx a Engels po Parížskej komúne), a potom najzaujímavejšiu definíciu štátu, patriacu taktiež medzi "zabudnuté slová" marxizmu. Štát, t.j. proletariát, zorganizovaný ako panujúca trieda."

Túto definíciu nielen že nikdy nevysvetlila panujúca propagačná a agitačná literatúra oficiálnych sociálnodemokratických strán. Keby len to. Zabudli na ňu práve preto, že je naskrze nezlučiteľná s reformizmom a dáva po nose zvyčajným oportunistickým predsudkom a malomeštiackym ilúziám o "pokojnom rozvoji demokracie". Proletariát potrebuje štát - to opakujú všetci oportunisti, sociálšovinisti a kautskovci, uisťujúc, že takéto je Marxove učenie, lež "zabúdajú" doložiť, že po prvé: podľa Marxa proletariát potrebuje iba odumierajúci štát, t.j. štát, usporiadaný tak, aby hneď začal odumierať a nemohol neodumierať. A po druhé: pracujúci potrebujú "štát", "t.j. proletariát, zorganizovaný ako panujúca trieda".

Štát je osobitnou organizáciou moci, je organizáciou násilia na potlačanie ktorejkoľvek triedy. Akúže triedu musí proletariát potláčať? Prirodzene, iba vykorisťovateľskú triedu, t.j. buržoáziu. Pracujúci potrebujú štát iba na to, aby potlačili odpor vykorisťovateľov, no riadiť toto potlačenie, uskutočniť ho môže len proletariát, ako jediná dôsledne revolučná trieda, jediná trieda, ktorá je schopná zjednotiť všetkých pracujúcich a vykorisťovaných v boji proti buržoázii a úplne ju zvrhnúť. Vykorisťovateľské triedy potrebujú politické panstvo v záujme podpory vykorisťovania, t.j. v koristníckom záujme nepatrnej menšiny proti ohromnej väčšine ľudu. Vykorisťované triedy potrebujú politické panstvo v záujme úplného odstránenia akéhokoľvek vykorisťovania, t.j. v záujme ohromnej väčšiny ľudu proti nepatrnej menšine súčasných otrokárov, t.j. statkárov a kapitalistov.

Maloburžoázni demokrati, títo tiež socialisti, nahradzovali triedny boj rojčením o dorozumení tried, predstavovali si aj socialistické pretvorenie spoločnosti rojčivo, nie ako zvrhnutie panstva vykorisťovateľskej triedy, ale ako pokojné podrobenie menšiny väčšine, ktorá pochopila svoje úlohy. Táto maloburžoázna utópia je nerozlučne spätá s uznávaním nadtriedneho štátu a viedla v praxi k zrade záujmov pracujúcich tried, ako to napríklad dokázali aj dejiny francúzskych revolúcií roku 1848 a 1871, ako to dokázala skúsenosť "socialistickej" účasti v buržoáznych ministerstvách v Anglicku, vo Francúzsku, v Taliansku a v iných krajinách koncom XIX. storočia a počiatkom XX. storočia. Marx po celý svoj život bojoval proti tomuto maloburžoáznemu socializmu, ktorý teraz vzkriesili v Rusku strany eserov a menševikov. Marx rozvinul učenie o triednom boji dôsledne až v učenie o politickej moci, o štáte. Zvrhnúť panstvo buržoázie môže len proletariát ako osobitná trieda, ktorej ekonomické existenčné podmienky ju pripravujú na takéto zvrhnutie a dávajú jej možnosť a silu uskutočniť ho. Zatiaľ čo buržoázia rozdrobuje, rozptyľuje roľníctvo a všetky maloburžoázne vrstvy, ona stmeluje, zjednocuje, organizuje proletariát. Vďaka svojej ekonomickej úlohe vo veľkovýrobe, len proletariát môže byť vodcom všetkých pracujúcich a vykorisťovaných mas, ktoré vykorisťuje, utláča a dusí buržoázia často nemenej, ale ešte viac ako proletárov, ktorí však nie sú schopní samostatne bojovať za svoje oslobodenie.

Učenie o triednom boji, aplikované Marxom na otázku štátu a socialistickej revolúcie, vedie nevyhnutne k uznaniu politického panstva proletariátu, jeho diktatúry, t.j. moci, o ktorú sa nedelí s nikým a ktorá sa bezprostredne opiera o ozbrojenú silu mas. Zvrhnúť buržoáziu možno iba premenou proletariátu na panujúcu triedu ktorá je schopná potlačiť nevyhnutný, zúfalý odpor buržoázie a zorganizovať všetky pracujúce a vykorisťované masy pre nový hospodársky poriadok.

Proletariát nevyhnutne potrebuje štátnu moc, centralizovanú organizáciu sily, organizáciu násilia tak na potlačenie odporu vykorisťovateľov ako aj na vedenie ohromnej masy obyvateľstva, roľníctva, maloburžoázie, poloproletárov pri "zriaďovaní" socialistickeho hospodárstva.

Vychovávajú robotnícku stranu, vychováva marxizmus avantgardu proletariátu, ktorá je schopná uchopiť moc a viesť všetok ľud k socializmu, usmerňovať a organizovať nové zriadenie, byť učiteľkou, vedúcou a vodkyňou všetkých pracujúcich a vykorisťovaných pri budovaní svojho spoločenského života bez buržoázie a proti buržoázii. Naproti tomu vychováva teraz panujúci oportunistický v robotníckej strane predstaviteľov lepšie platených robotníkov, ktorí sa odtrhávajú od mas a "zariaďujú" sa znesiteľne za kapitalizmu, predávajú za misu šošovice svoje prvorodenské právo, t.j. vzdávajú sa úlohy revolučných vodcov ľudu proti buržoázii.

"Štát, t.j. proletariát, zorganizovaný ako panujúca trieda" - táto Marxova teória je nerozlučne spätá s celým jeho učením o revolučnej úlohe proletariátu v dejinách. Dovŕšením tejto úlohy je proletárska diktatúra, politické panstvo proletariátu.

No ak proletariát potrebuje štát, ako osobitú organizáciu násilia proti buržoázii, tak z toho sa sám od seba vnucuje záver, či je mysliteľné vytvoriť takúto organizáciu bez predchádzajúceho odstránenia a bez rozbúrania tej štátnej mašinerie, ktorú si utvorila buržoázia? Až k tomuto záveru privádza "Komunistický manifest" a o tomto závere hovorí Marx, keď zhrňuje výsledky skúseností revolúcie rokov 1848 - 1851.

V otázke štátu, ktorá nás zaujíma, zhrňuje Marx výsledky revolúcie rokov 1848-1851 v tejto úvahe v diele "18.brumaire Ludovíta Bonaparta":

... "Ale revolúcia je dôkladná. Ešte len prechádza cez očistec. Koná svoju prácu metodicky. Do 2.decembra 1851 (deň keď Ludovít Bonaparte vykonal štátny prevrat) skončila polovicu svojej prípravnej práce, teraz dokončuje druhú polovicu. Spočiatku zdokonaľuje parlamentárnu moc, aby ju mohla zvrhnúť. Teraz, keď toto dosiahla, zdokonaľuje výkonnú moc, redukuje ju na jej najčistejší výraz, izoluje ju, stavia ju proti sebe ako jedinú výčitku, aby proti nej sústredila všetky svoje ničivé sily" (podčiarknuté nami). "A keď revolúcia dokončí túto druhú polovicu svojej prípravnej práce, vyskočí Európa zo svojho miesta a triumfálne povie: dobre ryješ, starý krt!"

... "Táto výkonná moc so svojou ohromnou byrokratickou a vojenskou organizáciou, so svojim zložitým a umelým štátnym strojom, s touto polmiliónovou armádou úradníkov a ďalšou polmiliónovou armádou vojakov, tento strašný cudzopasný organizmus, opriadaajúci ako sieťou celé telo francúzskej spoločnosti a zapchávajúci všetky jej póry, vznikol v dobe absolutistickej monarchie za úpadku feudalizmu, za úpadku, ktorý pomáhal urýchľovať tento organizmus." Prvá francúzska revolúcia rozvinula centralizáciu, "ale súčasne rozšírila objem, atribúty a počet pomáhačov vládnej moci. Napoleon dovŕšil tento štátny stroj". Legitímna monarchia a júlová monarchia "nepridali nič nového okrem väčšej delby práce"...

... "Napokon bola parlamentárna republika vo svojom boji proti revolúcii prinútená zosilniť prostriedky a centralizáciu vládnej moci zároveň s represívnymi opatreniami. Všetky prevraty zdokonaľovali tento stroj namiesto toho, aby ho rozbili" (podčiarknuté nami). Strany, ktoré sa vymieňali, zápasili o panstvo, považovali uchvátenie tejto ohromnej štátnej budovy za hlavnú korisť svojho víťazstva." (18.brumaire Ludovíta Bonaparta". str.98,99, štvrté vydanie, Hamburg, 1907.)

V tejto skvelej úvahe robí marxizmus ohromný krok dopredu v porovnaní s "Komunistickým manifestom". Tam sa otázka štátu formuluje ešte veľmi abstraktne, v najvšeobecnejších pojmoch a výrazoch. Tu sa otázka štátu formuluje konkrétne a záver sa robí neobyčajne presne, určite a prakticky hmatateľne: všetky predošlé revolúcie zdokonaľovali štátny stroj, no treba ho rozbiť, rozbúrať.

Tento záver je hlavný a základný v učení marxizmu o štáte. A práve na toto základné nielen že úplne zabudli panujúce sociálnodemokratické strany, ale aj priamo prekrútil (ako ďalej uvidíme) najvýznamnejší teoretik II.internacionály, K.Kautský. V "Komunistickom manifeste" sú zhrnuté všeobecné výsledky dejín, nútiace vidieť v štáte orgán triedneho panstva a vedúce k nevyhnutnému záveru, že proletariát nemôže zvrhnúť buržoáziu ak nedobyl spočiatku politickú

moc, ak nezískal politické panstvo, ak nepremenil štát na "proletariát, zorganizovaný ako panujúca trieda", a že tento proletársky štát ihneď po svojom víťazstve začne odumierať, lebo v spoločnosti bez triednych protirečení je štát nepotrebný a nemožný. Tu sa nekladie otázka, aká má byť - zo stanoviska historického vývoja - táto výmena buržoázneho štátu štátom proletárskym. Práve túto otázku stavia a rieši Marx roku 1852. Verný svojej filozofii dialektického materializmu, berie Marx za základ historické skúsenosti veľkých revolučných rokov 1848 - 1851. Marxovo učenie aj tu, ako aj vždy je bilanciou skúseností, osvetlenou hlbokým filozofickým svetovým náhľadom a bohatou znalosťou dejín.

Otázka štátu sa formuluje konkrétne : Ako historicky vznikol buržoázny štát a buržoázny stroj, nevyhnutný pre panstvo buržoázie ? Ako sa menil tento stroj, ako sa vyvíjal v priebehu buržoáznych revolúcií a pri samostatných vystúpeniach utláčaných tried ? Aké sú úlohy proletariátu k tomuto štátnemu stroju ? Centralizovaná štátna moc, charakteristická pre buržoáznu spoločnosť, vznikla v dobe pádu absolutizmu. Najcharakteristickejšie pre tento štátny stroj sú dve ustanovizne: úradníctvo a stála armáda. Ako tisíce nitiek spájajú tieto ustanovizne práve s buržoáziou, o tom sa neraz hovorí v dielach Marxových a Engelsových. Skúsenosti každého robotníka objasňujú túto spojitosť neobyčajne názorne a dôrazne. Robotnícka trieda sa na vlastnej koži učí poznávať túto spojitosť, a preto aj tak ľahko chápe, a tak pevne si osvojuje učenie o nevyhnutnosti tejto spojitosti, učenie, ktoré maloburžoázni demokrati alebo hlúpo a ľahkomyselne popierajú, alebo ešte ľahkomyselnejšie uznávajú " všeobecne " a zabúdaj zodpovedajúce praktické uzávery.

Úradníctvo a stála armáda je "parazit" na tele buržoáznej spoločnosti, parazit, ktorý sa zrodil z vnútorných protirečení, roztrhávajúcich túto spoločnosť, ale práve parazit, "zapchávajúci" životné póry. Kautskovský oportunizmus, panujúci teraz v oficiálnej sociálnej demokracii, pokladá náhľad na štát ako na parazitný organizmus za špeciálne a výlučné príslušenstvo anarchizmu. Je pochopiteľné, že toto prekrúcanie marxizmu je neobyčajne výhodné pre tých malomeštiakov, čo neslýchaným spôsobom zhanobili socializmus ospravedľovaním a prikrášľovaním imperialistickej vojny, používajúc pre ňu pojem "obrany vlasti", ale predsa je to len úplné prekrúcanie.

Vo všetkých buržoáznych revolúciách, ktorých videla Európa od pádu feudalizmu mnoho, sa vyvíja, zdokonaľuje a zosilňuje tento úradnícky a vojenský aparát. Hlavne týmto aparátom prirážuje a podrobuje si v značnej miere veľká buržoázia práve maloburžoáznym aparátom, ktorý poskytuje horným vrstvám roľníctva, drobných remeselníkov, obchodníkov a podobným pomerne pohodlné, pokojné a čestné miestečka, stavajúce ich držiteľov nad ľud. Všimnite si, čo sa stalo v Rusku za pol roka po 27.februári 1917 : úradnícke miesta, ktoré predtým dávali prednostne černosotencom, stali sa korisťou kadetov, menševikov a eserov. V podstate vôbec nemysleli na nijaké seriózne reformy, usilujúc sa ich odkladať do "Ústavodarného zhromaždenia" a ústavodarné zhromaždenie odkladať pomaličky do konca vojny ! No s delením koristi, s obsadzovaním miestečiek ministrov, štátnych tajomníkov, generálnych gubernátorov a pod. a pod. neotálali a nijaké Ústavodarné zhromaždenie nečakali! Hra s kombináciami o zložení vlády bola v podstate iba výrazom tohto delenia a nového rozdeľovania "koristi", ktorá prebiehala hore i dolu, v celej krajine, v celej centrálnej i miestnej správe. Výsledok, objektívny výsledok za pol roka od 27.februára 1917 je nesporný : reformy podložili, rozdelenie úradníckych miestečiek uskutočnili a " chyby " pri rozdelení napravili v niektorých prípadoch novým rozdelením. Čím častejšie však "znova rozdeľujú" úradnícky aparát medzi rozličnými buržoáznymi a maloburžoáznymi stranami (medzi kadetmi, esermi a menševikmi, ak vezmeme ruský príklad), tým

jasnejšie si uvedomujú utláčané triedy a proletariát na ich čele svoje nezmieriteľné nepriateľstvo k celej buržoáznej spoločnosti. Z toho vyplýva nevyhnutnosť pre všetky buržoázne strany, ba aj pre tie najdemokratickejšie a "revolučne demokratické zosilňovať represie proti revolučnému proletariátu, upevňovať aparát útlaku, t.j. ten istý štátny stroj. Takýto priebeh udalostí núti revolúciu, "sústrediť všetky ničivé sily" proti štátnej moci, núti ju vytýčiť si ako úlohu nie zlepšiť štátny stroj, lež *rozbiť a odstrániť* ho.

K takto formulovanej úlohe nevedli logické úvahy, ale skutočný vývoj udalostí, živé skúsenosti rokov 1848 - 1851. Ako prísne sa pridrižiava Marx faktickej základne historických skúseností, vidieť z toho, že roku 1852 nekladie ešte konkrétne otázku, *čím* nahradiť štátny stroj, ktorý sa má zničiť. Skúsenosti nedávali vtedy ešte materiál pre takúto otázku, ktorú nastolili dejiny neskoršie, roku 1871. Roku 1852 sa mohlo s presnosťou prírodovedecko-historického skúmania iba konštatovať, že proletárska revolúcia sa *priblížila* k úlohe "koncentrovať všetky ničivé sily" proti štátnej moci, k úlohe "rozbiť" štátny stroj. Tu môže vzniknúť otázka, či je správne zovšeobecňovať skúsenosti pozorovaní a uzáverov Marxových, preniesť ich do širšieho rámca ako dejiny Francúzska za tri roky 1848 - 1851? Aby sme rozobrali túto otázku, pripomíname najprv jednu Engelsovu poznámku a potom prejdeme k faktom.

...Francúzsko -- písal Engels v predslove k tretiemu vydaniu "18.brumaire" -- Francúzsko je krajina, v ktorej dobojovali historický boj tried viac ako v iných krajinách vždy až do rozhodného konca. Vo Francúzsku vznikali v najostrejších obrysoch tie premenlivé politické formy, v ktorých sa tento triedny boj pohyboval a v ktorých dostávali svoj výraz jeho výsledky. Francúzsko, toto centrum feudalizmu v stredoveku, od čias renesancie vzorná krajina jednoliatej stavovskej monarchie, rozbito vo veľkej revolúcii feudalizmus a založilo rýdze panstvo buržoázie s takou klasickou zreteľnosťou ako nijaká iná európska krajina. Aj boj vzťahujúceho sa proletariátu proti panujúcej buržoázii vystupuje tu v takej ostrej forme, ako iné krajiny nepoznajú" (str.4.vydania z roku 1907).

Posledná poznámka zostarela, lebo od roku 1871 nastala prestávka v revolučnom boji francúzskeho proletariátu, hoci táto prestávka, čo ako by bola dlhá, nevyklučuje vôbec možnosť, že v nastávajúcej proletárskej revolúcii sa prejaví Francúzsko ako klasická krajina triedneho boja do rozhodujúceho konca. No pozrime sa všeobecne na dejiny pokročilých krajín na konci XIX. a na začiatku XX. Storočia. Uvidíme, že sa pomalšie, mnohotvárnejšie a na dejisku oveľa širšom odohrával ten istý proces, na jednej strane proces utvárania "parlamentárnej moci", tak v krajinách republikánskych (Francúzsko, Amerika, Švajčiarsko) ako aj monarchiách (Anglicko, do istej miery Nemecko, Taliansko, škandinávské štáty atď.) -- na druhej strane proces boja o moc rozličných buržoáznych a maloburžoáznych strán, ktoré si delili a znova-rozdeľovali "korist" úradníckych miesteciek, pričom sa nezmenilo buržoázne zriadenie, --a napokon proces zdokonaľovania a upevňovania "výkonnej moci", jej úradníckeho a vojenského aparátu.

Niet nijakých pochybností, že sú to všeobecné črty celého najnovšieho vývoja kapitalistických štátov vôbec. Za tri roky, 1848 - 1851, ukázalo Francúzsko v rýchlej, ostrej, koncentrovanej forme tie isté procesy vývojové, ktoré sú charakteristické pre celý kapitalistický svet. Osobitne však imperializmus, epocha bankového kapitálu, epocha obrovských kapitalistických monopolov, epocha prerastania monopolistického kapitalizmu v štátnomonopolistický kapitalizmus, zaznamenáva neobyčajné zosilnenie "štátneho stroja", neslýchaný vzrast jeho úradníckeho a

vojenského aparátu v spojitosti zo zosilneným represie proti proletariátu tak v monarchistických ako aj v najslobodnejších republikánskych krajinách. Svetové dejiny prechádzajú teraz nesporné v neporovnateľne väčšom meradle ako roku 1852 ku "koncentracii všetkých síl" proletárskej revolúcie, aby sa "rozbúral" štátny stroj. Čím ho proletariát nahradí, o tom najviac poučný materiál poskytla Parížska komúna.

Roku 1907 uverejnil Mehring v časopise "Neue Zeit" (XXV, 2, 164) výňatky z Marxovho listu Weydemeyerovi z 5.marca 1852. Tento list obsahuje medziiným túto skvelú úvahu:

...*"Čo sa mňa týka, nepatrí mi ani zásluha, že som objavil jestvovanie tried v súčasnej spoločnosti, ani zásluha, že som objavil ich vzájomný boj. Buržoázny historici dávno predou mnou vyložili historický vývin tohto boja tried a buržoázny národohospodári ekonomickú anatóniu tried. Čo som ja urobil nového, spočívalo v tom, že som dokázal: 1. Že jestvovanie tried je späté iba s určitými historickými bojmi, charakteristickými rozvoju výroby (historische Entwicklungskämpfs der Produktion). 2. Že triedny boj vedie nevyhnutne k diktatúre proletariátu, 3. Že táto diktatúra sama je iba prechodom k odstráneniu akýchkoľvek tried a k spoločnosti bez tried"...*

V týchto slovách podarilo sa Marxovi vyjadriť s presvedčivou vypuklosťou po prvé hlavný a základný rozdiel jeho učenia od učenia popredných a najprenikavejších mysliteľov buržoázie, a po druhé podstatu svojho učenia o štáte.

Hlavné v Marxovom učení je triedny boj. Tak sa hovorí a píše veľmi často. No to nie je správne. A z tejto nesprávnosti neustále vzniká oportunistické prekrúcanie marxizmu, jeho falšovanie, aby bol prijateľný pre buržoáziu. Lebo učenie o triednom boji *neutvoril* Marx, lež buržoázia *pred* Marxom a je pre buržoáziu, všeobecne vzaté, *prijateľné*. Kto uznáva *iba* triedny boj, ten nie je ešte marxista, ten nemusí ešte prekračovať rámec buržoázneho myslenia a buržoáznej politiky. Obmedzovať marxizmus na učenie o triednom boji -- znamená okypťovať marxizmus, komolit ho, redukovať ho na to, čo je prijateľné pre buržoáziu. Marxista je iba ten, čo uznávanie triedneho boja *rozširuje* na uznávanie *diktatúry proletariátu*. V tom spočíva najväčší rozdiel medzi marxistom a tuctovým malo- (ale i veľko-) meštiakom. Toto je skúšobný kameň *ozajstného* chápania a uznávania marxizmu. A nie div, že keď dejiny Európy priviedli robotnícku triedu *v praxi* k tejto otázke, tak nielen všetci oportunisti a reformisti, lež aj všetci kautskovci (ľudia kolíšuci medzi reformizmom a marxizmom) ukázali sa úbohými filisternami a maloburžoáznymi demokratmi, ktorí popierajú diktatúru proletariátu. Kautského brožúra "Diktatúra proletariátu", ktorá vyšla v auguste 1918, t.j. omnoho neskôr ako prvé vydanie tejto knižky, je príkladom, ako malomeštiacky prekrúcať a podlo sa zriekať marxizmu *v praxi* a pritom ho pokrytecky uznávať *slovami* (viď moju brožúru: "Proletárska revolúcia a renegát Kautský", Petrohrad a Moskva 1918). Súčasný oportunizmus v osobe jeho hlavného predstaviteľa, bývalého marxistu K. Kautského, prilieha celkom k uvedenej Marxovej charakteristike *buržoázneho* postoja, lebo tento oportunizmus obmedzuje rámec uznania triedneho boja rámcom buržoázných pomerov. (A v týchto medziach, v tomto rámci neodmietne ani jeden vzdelaný liberál uznať "zásadne" triedny boj!) Oportunizmus *nedovádz*a uznanie triedneho boja práve do najhlavnejšieho, do obdobia *prechodu* od kapitalizmu ku komunizmu, od obdobia *zvrhnutia* buržoázie a jej úplného odstránenia. V skutočnosti je toto obdobie nevyhnutne obdobím nevidane ostrých jeho foriem, a preto i štát tohto obdobia musí byť nevyhnutne štátom *novým spôsobom* demo-

kratickým (pre proletárov a nemajetných vôbec) a *novým spôsobom* diktátorským (proti buržoázii).

A ďalej. Podstatu Marxovho učenia o štáte si osvojil iba ten, čo pochopil, že diktatúra *jednej* triedy je nevyhnutná nielen pre každú triednu spoločnosť vôbec, nielen pre *proletariát*, ktorý zvrhol buržoáziu, ale aj pre celé *historické obdobie*, oddeľujúce kapitalizmus od "beztriednej spoločnosti", od komunizmu. Formy buržoázných štátov sú neobyčajne rozmanité, ale ich jadro je jedno: všetky tieto štáty sú tak či inak, no koniec- koncov bezpodmienečne *diktatúrou buržoázie*. Prechod od kapitalizmu ku komunizmu, pravda, musí vytvoriť veľkú hojnosť a rozmanitosť politických foriem, ale podstata bude nevyhnutne jedna: *diktatúra proletariátu*.

Štát a revolúcia. Skúsenosti Parížskej komúny roku 1871.Marxova analýza.

1.V čom spočíva hrdinstvo pokusu komunardov?

Je známe, že niekoľko mesiacov pred Komúnou, na jeseň 1870, varoval Marx parížskych robotníkov, dokazujúc, že pokus zvrhnúť vládu bol by hlúposťou zo zúfalstva. No keď v marci 1871 vnútili robotníkom rozhodujúci boj a oni ho prijali, keď sa povstanie stalo faktom, Marx s najväčším nadšením vítal proletársku revolúciu, bez ohľadu na zlé predzvesti. Marx nezotrval na pedantskom odsudzovaní "nevčasného" hnutia ako smutne preslávený ruský renegát marxizmu Plechanov, ktorý v novembri 1905 povzbudzoval do boja robotníkov a roľníkov, no po decembri 1905 liberalisticky hlásal: "Nebolo treba chytať sa zbrani."

Avšak Marx nielen že bol nadšený hrdinstvom komunardov, ktorí, ako sa vyjadril, "útočili na nebo". Videl v masovom revolučnom hnutí, aj keď nedosiahlo cieľ, nesmierne dôležitý historický pokus, určitý krok vpred svetovej proletárskej revolúcie, praktický krok, dôležitejší ako stovky programov a úvah. Analyzovať tento pokus, vyvodiť z neho taktické ponaučenie, preskúmať jeho základe svoju teóriu, --takto si určil Marx svoju úlohu. Jedinú "opravu" "Komunistického manifestu", ktorú pokladal Marx za nevyhnutnú, urobil na základe revolučných skúseností parížskych komunardov. Posledný predslov k novému nemeckému vydaniu "Komunistického manifestu", podpísaný obidvomi autormi, je datovaný 24. júna 1872. V tomto predslve hovoria autori, Karol Marx a Fridrich Engels, že program "Komunistického manifestu" "teraz miestami zastaral",

....*"Komúna --pokračujú -- najmä dokázala, že robotnícka trieda nemôže jednoducho prevziať hotový štátny aparát a viesť ho do chodu pre svoje vlastné ciele"....*

Slová tohto citátu v druhých úvodzovkách prevzali autori z Marxovho spisu: "Občianska vojna vo Francúzsku". Základné a hlavné ponaučenie Parížskej komúny pokladali teda Marx a Engels za také ohromne dôležité, že ho uviedli ako podstatnú opravu "Komunistického manifestu". Je neobyčajne charakteristické, že práve túto podstatnú opravu skomolili oportunisti a jej zmysel je pravdepodobne neznámy deviatim desatinám, ak nie deväťdesiatim deviatim stotinám čitateľov "Komunistického manifestu". Podrobne budeme hovoriť o tomto skomolení nižšie, v kapitole, venovanej špeciálne skomoleninám. Teraz stačí poznamenať, že bežné, vulgárne "chápanie" uvedeného skvelého Marxovho výroku spočíva v tom, ako by vraj Marx zdôrazňoval tu myšlienku pomalého vývinu oproti prevzatiu moci a pod. V skutočnosti je to *práve na-*

opak .Marxova myšlienka spočíva v tom , že robotnícka trieda musí *rozbiť, rozbúrať* "hotový štátny stroj" a neobmedzovať sa iba na jeho jednoduché prevzatie.

12.apríla 1871, t.j. práve za Komúny, napísal Marx Kugelmannovi:

...*"Ak nazrieš do poslednej kapitoly môjho "18.brumaire", uvidíš, že nasledujúcim pokusom francúzskej revolúcie vyhlasujem: neodovzdať z rúk do rúk byrokraticko-vojenský stroj, ako to bývalo doteraz, lež rozbiť ho"(podčiarknuté Marxom; v origináli je zerbrechen), "a práve takýto je predpoklad každej ozajstnej ľudovej revolúcie na kontinente. A práve v tom spočíva pokus našich hrdinských parížskych súdruhov"* (str. 709 v "Neue Zeit",XX.1, ročník 1901-- 1902), (Marxove listy Kugelmannovi vyšli v ruštine najmenej v dvoch vydaniach, jedno z nich za mojej redakcie a s mojim predslovom)°Vid' Zbrané spisy , zväzok X, str.861.Red.

Tieto slová : "rozbiť byrokraticko-vojenský štátny stroj" obsahujú stručne vyjadrené hlavné poučenie marxizmu v otázke o úlohách proletariátu v revolúcii k štátu. A práve na toto poučenie sa nielen úplne zabudlo, ale kautskovským "výkladom" marxizmu sa priam prekrátilo! Čo sa týka Marxovho odvolávania sa na "18.brumaire", citovali sme úplne už patričné miesto. Je zaujímavé zaznamenať osobitne dve miesta v citovanej Marxovej úvahe. Po prvé: Marx obmedzuje svoje závery na kontinent. To bolo pochopiteľné roku 1871, keď Anglicko bolo ešte vzorom krajiny rýdzo kapitalistickej, ale bez militarizmu a v značnej miere bez byrokracie. Preto Marx vylučoval Anglicko, kde sa revolúcia, ba aj ľudová revolúcia ukazovala a bola vtedy možnou bez predpokladu rozbúrania "hotového štátneho stroja".

Teraz, roku 1917 , v období prvej veľkej imperialistickej vojny, toto Marxovo obmedzenie odpadá, a Anglicko a Amerika ako na celom svete najsilnejší a poslední predstavitelia, anglosaskéj "slobody" v tom zmysle, že nemajú militarizmu a byrokratizmu, úplne sa zrútili do celoeurópskeho špinavého, krvavého bahna byrokraticko-vojenských ustanovizní, ktoré si všetko podriaďujú a všetko potláčajú. Teraz je aj v Anglicku a v Amerike "predpokladom každej ozajstnej ľudovej revolúcie" *rozbiť, rozbúrať* "hotový štátny stroj" (vybudovaný tam v rokoch 1914 až 1917 na "európsku", všeimperialistickú dokonalosť).

Po druhé: osobitnú pozornosť si zasluhuje neobyčajne hlboká Marxova poznámka, že rozbúrať byrokraticko-vojenský štátny stroj je "predpokladom každej ozajstnej ľudovej revolúcie ". Tento pojem "ľudovej" revolúcie sa zdá byť čudný v Marxových ústach a ruskí plechanovci a menševici, títo nasledovatelia Struveho, ktorí by sa chceli pokladať za marxistov -- mohli by azda vyhlásiť takýto Marxov výrok za "prerieknutie". Zredukovali marxizmus na takú úbohú liberálnu skomoleninu, že okrem stavania buržoáznej a proletárskej revolúcie do protikladu pre nich nič nejestvuje, dokonca aj tento protiklad chápu absurdne neživo. Ak vezmeme za príklad revolúcie XX.storočia, tak aj portugalskú aj tureckú revolúciu musíme uznať za buržoáznu. No "ľudovou" nie je ani jedna ani druhá, lebo masu ľudu, jeho obrovská väčšina nevystupuje aktívne, samostatne so svojimi vlastnými hospodárskymi a politickými požiadavkami ani v jednej ani v druhej. Naopak, ruská buržoázna revolúcia r.1905 -- 1907, hoci nemala také "skvelé" úspechy, ktoré občas zaznamenávala portugalská a turecká, bola nepochybne "ozajstnou ľudovou" revolúciou , lebo masa ľudu, jeho väčšina, najširšie spoločenské "nižšie " vrstvy , zgniavené útlakom a vykorisťovaním, povstali samostatne, vtláčili celému priebehu revolúcie pečať svo-

jich požiadaviek, svojich pokusov po svojom vybudovať novú spoločnosť miesto starej spoločnosti, ktorú rozbúrava.

Roku 1871 na európskom kontinente ani v jednej krajine netvoril proletariát väčšinu ľudu. "Ľudová" revolúcia, ktorá priťahuje do hnutia vskutku väčšinu, mohla byť ľudovou, iba ak zachycovala aj proletariát aj roľníctvo. A vtedy tvorili "ľud" obe tieto triedy. Obe triedy zjednocuje to, že "byrokraticko-vojenský štátny stroj" ich gniavi, utláča a vykorisťuje. *Rozbiť* tento stroj, *rozbúrať* ho -- to je skutočný záujem "ľudu", jeho väčšiny robotníkov a väčšiny roľníkov, taký je "predpoklad" slobodného spojenectva najbiednejších roľníkov s proletariátom; bez takéhoto spojenectva nie je demokracia trvalá a je nemožná socialistická prestavba.

K takémuto spojenectvu, ako známo, prebýjala si cestu Parížska komúna, no nedosiahla cieľ pre mnohé vnútorné a vonkajšie príčiny. Teda Marx, keď hovoril o "skutočnej ľudovej revolúcii", vonkoncom nezabúdala na zvláštnosti drobnej buržoázie (hovoril o nich veľa a často), vtedy čo najprísnejšie bral do úvahy faktický pomer tried vo väčšine kontinentálnych európskych štátov roku 1871. Ale na druhej strane konštatoval, že "rozbitie" štátneho stroja vyžadujú záujmy aj robotníkov aj roľníkov, že toto ich zjednocuje, stavia pred nich spoločnú úlohu odstrániť "parazita" a nahradiť ho niečím novým. Ale čím?

Na túto otázku dal Marx roku 1847 v "Komunistickom manifeste" ešte úplne abstraktnú odpoveď, správnejšie odpoveď, ukazujúcu úlohy, no nie spôsoby, ako ich rozriešiť. Odpoveď "Komunistického manifestu" znela: nahradiť štátny stroj "organizáciou proletariátu ako panujúcej triedy", "dobytím demokracie". Marx, nepúšťajúc sa do utópií, čakal od *skúsenosti* masového hnutia odpoveď na otázku, aké konkrétne formy nadobúda táto organizácia proletariátu ako panujúcej triedy, vlastne akým spôsobom sa táto organizácia zlúči s najúplnejším a najdôslednejším "dobytím demokracie". Skúsenosti Komúny, nech boli čo aké malé, podrobuje Marx v "Občianskej vojne vo Francúzsku" najpodrobnejšiemu rozboru. Uvedieme najdôležitejšie miesto z tohto spisu:

"V XIX.storočí sa vyvinula -centralizovaná štátna moc-, pochádzajúca zo stredoveku, so svojimi všadeprítomnými orgánmi: stálou armádou, políciou, byrokraciou, duchovenstvom, sudcovským stavom." S vývojom triednych protikladov medzi kapitálom a prácou nadobúdala štátna moc stále väčšími ráz verejnej moci na utláčanie práce, ráz nástroja triedneho panstva. Po každej revolúcii, znamenajúcej istý krok dopredu triedneho boja, prejavuje sa utláčateľský ráz štátnej moci stále otvorenejšie". Štátna moc po revolúcii rokov 1848- 1849 sa stáva "národným nástrojom vojny kapitálu proti práci". Druhé cisárstvo upevňuje toto.

"Priamym protikladom cisárstva bola Komúna". "Bola určitou formou" "takej republiky, ktorá mala odstrániť nielen monarchistickú formu triedneho panstva, ale i samo triedne panstvo."....

V čom práve spočíva táto "určitá" forma proletárskej, socialistickej republiky? Aký bol štát, ktorý začala utvárať?

... "Prvým dekrétom Komúny bolo zrušenie stáleho vojska a jeho nahradenie ozbrojeným ľudom"...

Táto požiadavka stojí teraz v programoch všetkých strán, ktoré sa chcú nazývať socialistickými. No akú cenu majú ich programy, vidno najlepšie zo správania sa našich eserov a menševikov, ktorí v praxi odopreli práve po revolúcii 27.februára uskutočniť túto požiadavku!

... "Komúna sa utvorila z členov mestskej rady , zvolených podľa všeobecného volebného práva v rozličných okresoch Paríža. Boli zodpovední a kedykoľvek zosaditeľní. Prirodzene, že väčšina sa ich skladala z robotníkov alebo uznaných zástupcov robotníckej triedy" ....

... "Políciu, ktorá bola dotiaľ nástrojom štátnej vlády, zbavili hneď jej politických funkcií a premenili na zodpovedný a hocikedy zosaditeľný orgán Komúny... To isté bolo aj s úradníkmi všetkých ostatných odvetví správy... Počnúc členmi Komúny zhora nadol, musela sa vykonávať verejná služba za robotnícku mzdu. Všetky privilégia a výplaty na reprezentáciu vyšším štátnym hodnostárom zmizli súčasne s týmito hodnostármi... Po odstránení stáleho vojska a polície, týchto nástrojov materiálnej moci starej vlády , Komúna ihneď prišlo k tomu , aby zlomila nástroj duchovného útlaku , moc kňazov... Súdni hodnostári stratili svoju zdanlivú nezávislosť... nabadúce mali byť verejne volení, zodpovední a zosaditeľní..."

Komúna teda nahradila rozbitý štátny stroj ako by "len" úplnejšou demokraciou: zrušením stálej armády, úplnou voliteľnosťou a zosaditeľnosťou všetkých úradných osôb. No v skutočnosti toto "len" znamená obrovskú výmenu jedných ustanovizní ustanovizňami zásadne iného typu. Práve tu môžeme pozorovať jeden z prípadov "premeny kvantity na kvalitu": demokracia, ktorá sa uskutočnila tak dokonale a dôsledne, ako je to vôbec mysliteľné, premieňa sa z buržoáznej demokracie na proletársku demokraciu, zo štátu (čiže z osobitnej moci na potláčanie určitej triedy) na niečo , čo už nie je vlastne štátom.

Potláčať buržoáziu a jej odpor je stále ešte nevyhnutné. Pre Komúnu to bolo obzvlášť nevyhnutné a jedna z príčin jej porážky spočíva v tom, že to neurobila dosť rozhodne. Lež potláčajúcim orgánom je tu už väčšina obyvateľstva, a nie menšina, ako to vždy bývalo, aj za otroctva, aj za nevoľníctva aj za námedzného otroctva. Ale keď raz väčšina ľudu sama potláča svojich utláčateľov, potom tu už *n e t r e b a* "osobitnej moci" na potláčanie! V tomto zmysle začína štát *odumierať*. Namiesto osobitných ustanovizní privilegovanej menšiny (privilegované úradníctvo, veliteľský zbor stálej armády) môže potláčať bezprostredne sama väčšina a čím viac sa na samotnom vykonávaní funkcií štátnej moci zúčastňuje všetok ľud, tým menej bude táto moc potrebná.

V tomto smere je obzvlášť pozoruhodné opatrenie Komúny, ktoré Marx zdôrazňoval: zrušiť všetky výplaty na reprezentáciu, všetky peňažné výhody úradníctva, znížiť platy *všetkým* štátnym úradníkom na úroveň "robotníckej mzdy". Práve tu sa najnázornejšie prejavuje prelom -- od demokracie buržoáznej k demokracii proletárskej, od demokracie utláčateľskej k demokracii utláčaných tried, od štátu ako "osobitnej moci" na potláčanie určitej triedy, k potlačeniu utláčateľov *všeobecnou mocou* väčšiny ľudu, robotníkov a roľníkov. A práve v tomto obzvlášť názornom bode, v otázke o štáte azda najdôležitejšom, na Marxove poučenia sa najviac zabudlo! V populárnych komentároch -- ktoré sú nespočetné -- sa o tom nehovorí. Je "zvykom" o tom mlčať ako o "naivnosti", ktorá sa už prežila -- asi tak, ako kresťania "zabudli" na "naivnosti" prvotného kresťanstva a jeho demokraticko-revolučným duchom, keď si získali postavenie štátneho náboženstva.

Zníženie plátov vyšším štátnym úradníkom zdá sa "jednoducho" požiadavkou naivného, primitívneho demokratizmu. Jeden zo zakladateľov novšieho oportunistu, bývalý sociálny demokrat Ed. Bernstein, neraz omieľal banálne buržoázne posmešky nad "primitívnym" demokratizmom. Tak ako všetci oportunisti, ako aj terajší kautskovci, on vonkoncom nepochopil: po prvé, že prechod od kapitalizmu k socializmu je *nemožný* bez určitého "návratu" k "primitívnemu" demokratizmu (lebo ako môže inak prejsť väčšina obyvateľstva a napospol celé obyvateľstvo k tomu, aby vykonávala štátne funkcie?), a po druhé: že "primitívny demokratizmus" na báze kapitalizmu a kapitalistickej kultúry nie je totožný s primitívnym demokratizmom praveku alebo predkapitalistickej doby. Kapitalistická kultúra *utvorila* veľkovýrobu, továrne, železnice, poštu, telefóny a pod. a na tejto báze sa veľká väčšina funkcií starej "štátnej moci" tak zjednodušila a môže sa redukovať na také jednoduché operácie registrovania, zapisovania, kontroly, že sa tieto funkcie stanú úplne dostupné všetkým gramotným ľuďom, že tieto funkcie celkom dobre bude možno vykonávať za obvyklú "robotnícku mzdu" a tieto funkcie možno (a treba) zbaviť čo i len náznaku niečoho privilegovaného, "vrchnostenského".

Úplná voliteľnosť, zosaditeľnosť všetkých úradných osôb bez výnimky *hocikedy*, zníženie ich plátov na zvyčajnú "robotnícku mzdu", tieto jednoduché a "samy od seba pochopiteľné" demokratické opatrenia, spájajúce úplne záujmy robotníkov a väčšiny roľníkov, sú súčasne mostíkom, vedúcim od kapitalizmu k socializmu. Tieto opatrenia sa týkajú štátnej, čisto politickej prestavby spoločnosti, ale dostávajú, pochopiteľne, celý svoj zmysel a význam iba v súvislosti s uskutočňovaním alebo pripravovaným "vyvlastnením vyvlastňovateľov", t.j. prechodom kapitalistického súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov do spoločenského vlastníctva.

"Komúna -- napísal Marx -- uskutočnila heslo všetkých buržoáznych revolúcií, nenákladnú vládu, tým, že zrušila dve najväčšie položky výdavkov, armádu a úradníctvo."

Spomedzi roľníctva ako z iných vrstiev maloburžoázie sa "dostáva hore", "získava si postavenie" v buržoáznom zmysle iba nepatrná menšina, t.j. stáva sa alebo zámožným buržujom, alebo zabezpečeným a privilegovaným úradníkom. Ohromnú väčšinu roľníkov každej kapitalistickej krajiny, kde je vôbec roľníctvo (a väčšina kapitalistických krajín je taká), utláča vláda, preto väčšina túži po jej zvrhnutí, túži po "nenákladnej" vláde. To môže uskutočniť *len* proletariát a uskutočňujúc to, zároveň sa približuje k socialistickému prebudovaniu štátu.

"Komúna -- napísal Marx -- mala byť nie parlamentárnou, ale pracujúcou korporáciou, aj zákonodarnou aj výkonnou súčasne"...

... "Miesto toho, aby sa raz za tri alebo za šesť rokov rozhodovalo, ktorý člen panujúcej triedy má zastupovať a potláčať (ver- und zertreten) ľud v parlamente, miesto toho malo všeobecné volebné právo slúžiť ľudu, organizovanému v komúnach, na to, aby si hľadal pre svoj podnik robotníkov, dozorcov, účtovníkov, tak ako individuálne volebné právo slúži na tento cieľ každému inému zamestnávateľovi."

Táto skvelá kritika parlamentarizmu, datujúca sa z roku 1871, patrí teraz tiež medzi "zabudnuté slová" marxizmu, vďaka panujúcemu sociálšovinizmu a oportunistu. Ministri a parlamentníci z povolania, zradcovia proletariátu a "rutinovaní" socialisti našich dní, ponechali kritiku parlamentarizmu úplne anarchom, a na tomto podivuhodne rozumnom základe vyhlásili *akúkoľvek*

kritiku parlamentarizmu za "anarchizmus"!! Nie div, keď proletariát "pokročilých" parlamentných krajín, pociťujúc hnus pri pohľade na takých "socialistov" ako sú Scheidemannovia, Davidovia, Legienovia, Sembatovia, Renaudelovia, Hendersonovia, Vanderveldovia, Stauningovia, Brantingovia, Biasolatiovia a spol., vždy častejšie sympatizovali s anarchosyndikalizmom bez ohľadu na to, že to bol vlastný brat oportunistu. No pre Marxa nebola revolučná dialektika nikdy tou prázdnu módnu frázu, taľafátkou, akú ju urobil Plechanov, Kautský a iní. Marx sa vedel bezohľadne rozísť s anarchizmom pre jeho neschopnosť využiť dokonca aj "chliev" buržoázneho parlamentarizmu, najmä vtedy, keď zrejme niet revolučnej situácie -- ale súčasne vedel aj podrobiť parlamentarizmus naozaj revolučnoproletárskej kritike.

Raz za niekoľko rokov rozhodovať, ktorý člen panujúcej triedy bude potláčať a gniaviť ľud v parlamente -- to je skutočná podstata buržoázneho parlamentarizmu nielen v parlamentárno-konštitučných monarchiách, ale aj v najdemokratickejších republikách. No ak nadhodíme otázku štátu, ak máme skúmať parlamentarizmus ako jednu z ustanovizní štátu z hľadiska úloh proletariátu v tejto oblasti, kdeže je východisko z parlamentarizmu? Ako sa možno bez neho zabíjať? Znova a znova musíme povedať: Marxove poučenia, založené na štúdiu Komúny, sú natoľko zabudnuté, že súčasnému "sociálnemu demokrati" (čítaj: súčasnému zradcovi socializmu) je priamo nepochopiteľná iná kritika parlamentarizmu než anarchistická alebo reakčná. Východisko z parlamentarizmu, pravdaže nie je v zrušení zastupiteľských ustanovizní a voliteľnosti, ale v premene zastupiteľských ustanovizní z vraviarní na "pracujúce" ustanovizne. "Komúna mala byť nie parlamentnou ustanovizňou, ale pracujúcou, súčasne zákonodarnou a výkonnou."

"Nie parlamentná, ale pracujúca ustanovizeň, to tne súčasným parlamentníkom a parlamentným sociálnodemokratickým "salónnym psíčkom" priamo do živého! Pozrite na ktorúkoľvek parlamentnú krajinu od Ameriky po Švajčiarsko, od Francúzsko po Anglicko, Nórsko a pod. Opravdivú "štátnu" prácu robia za kulisami a vykonávajú ju departmenty, kancelárie a štáby. V parlamentoch iba tárajú, a to špeciálne preto, aby šudili "prostý ľud". To je do tej miery pravdivé, že aj v ruskej republike, buržoáznodemokratickej republike, prv než stihla utvoriť opravdivý parlament, ukázali sa hneď všetky tieto hriechy parlamentarizmu. Takí hrdinovia hnilého malo-meštiaka, ako Skobolevovia a Cereteliovovia, Červnonovia a Avksentievovia vedeli zašpiniť aj soviety podľa vzoru najhnusnejšieho buržoázneho parlamentarizmu, urobiac z neho obyčajnú vraviareň. Páni "socialistickí" ministri v sovietskych šudia dôverčivých mužíkov prázdnyimi rečami a rezolúciami. Vo vláde čachrujú s miestami, na jednej strane aby rad-radom posadili "k válovu" výnosných a vážených miesteciek čo najviac eserov a menševikov, na druhej strane aby "upútali pozornosť" ľudu. Ale v kanceláriách a v štáboch "robia" "štátnickú" prácu!

"Delo Naroda", orgán vládnej strany "sociálnych revolucionárov", sa priznal nedávno v redakčnom úvodníku -- s bezpríkladnou úprimnosťou ľudí z "dobrej spoločnosti", v ktorej sa "všetci" zapodieajú politickou prostitúciou --, že dokonca aj v tých ministerstvách, ktoré patria "socialistom" (prepáčte ten výraz), že dokonca aj v nich celý úradnícky aparát zostáva v podstate starý, funguje po starom a úplne "slobodne" sabotuje revolučnú iniciatívu! Aj keby sa neboli priznali, nedokazuje to azda história faktickej účasti eserov a menševikov vo vláde? Charakteristické je tu iba to, že páni Černovovia, Rusanovovia, Zenzinovovia a ostatní redaktori "Dela Naroda", ktorí sú v ministerskej spoločnosti s kadetmi, natoľko stratili stud, že sa nečervenajú a neostýchajú hovoriť verejne ako o dajakej maličkosti, že "u nich" v ministerstvách ide všetko

po starom!! Revolučnodemokratická fráza na ohlupovanie dedinských Janov a úradnícky kancelársky šimeľ na "uspokojenie" kapitalistov -- to je *podstata* poctivej koalície.

Korupčný a prehnutý parlamentarizmus buržoáznej spoločnosti nahrádza Komúna ustanovizňami, v ktorých sa sloboda mienky a kritiky nezvrháva na klam, lebo poslanci sami musia pracovať, sami uskutočňovať svoje zákony, sami kontrolovať, čo sa deje v skutočnosti, sami sa bezprostredne zodpovedať pred svojimi voličmi. Zastupiteľské ustanovizne zostávajú, ale *nezostáva* tu parlamentarizmus ako osobitný systém, ako rozdelenie práce zákonodarnej a výkonnej, ako privilegované postavenie poslancov. Bez zastupiteľských ustanovizní si nemôžeme predstaviť demokraciu, dokonca ani proletársku demokraciu; bez parlamentarizmu si môžeme predstaviť a *musíme* si predstaviť, ak pre nás naša kritika buržoáznej spoločnosti nie je iba prázdny slovom, ak snaha zvrhnúť panstvo buržoázie je našou vážnou a úprimnou snahou a nie iba "volebnou" frázou na nachytenie robotníckych hlasov ako u menševikov a eserov, u Scheidemannov a Legienov, u Sembatov a Vanderveldov. Hovoriac o funkciách *toho* úradníctva, ktoré potrebuje aj Komúna aj proletárska demokracia, je mimoriadne poučné, že Marx si volí pre porovnanie zamestnancov "každého iného zamestnávateľa", t.j. obyčajný kapitalistický podnik s "robotníkmi, dozorcami a účtovníkmi".

U Marxa niet ani kvapky utopizmu v tom zmysle, že by si vymýšľal, vybájl "novú" spoločnosť. Nie on skúma ako prírodovedecko-historický proces *zrod* novej spoločnosti zo starej, prechodnej formy od starej k novej. Berie faktické skúsenosti masového proletárskeho hnutia a snaží sa vyvodiť z nich praktické poučenie. "Učí sa" z Komúny, ako sa všetci veľkí revoluční myslitelia nebáli učiť sa zo skúseností veľkých hnutí utlačanej triedy, vždy vystríhal pedantských "mravných poučení" (ako Plechanovovo: "nebolo sa treba chytať zbrani", alebo Cereteliho: "trieda sa musí uskromňovať").

Nemôže byť ani reči o tom, aby sa úradníctvo naraz a všade definitívne odstránilo. Toto je utópia. No *rozbiť* odrazu starý úradnícky aparát a hneď začať budovať nový, ktorý by dovoľoval postupne celkom odstrániť úradníctvo, to *nie je* utópia, to je skúsenosť Komúny, to je priama, najbližšia úloha revolučného proletariátu. Kapitalizmus zjednodušuje funkcie "štátnej" správy, dovoľuje vylúčiť "prednostovanie" a redukovať všetko na organizáciu proletárov (ako panujúcej triedy), ktorá najíma v mene celej spoločnosti "robotníkov, dozorcov, účtovníkov".

Nie sme utopisti. "Nerojčíme" o tom, ako by sme sa *odrazu* obišli bez akejkoľvek správy, bez akéhokoľvek podriadenia; toto anarchistické rojčenie zakladajúce sa na nepochopení úloh diktatúry proletariátu, je vonkoncom cudzie marxizmu a v skutočnosti slúži iba tomu, aby odkladalo socialistickú revolúciu do tých čias, kým nebudú ľudia iní. Nie, my chceme socialistickú revolúciu robiť s takými ľuďmi, akí sú teraz, ktorí sa neobídu bez podriadenia, bez kontroly, bez "dozorcov a účtovníkov". No treba sa podriaďovať ozbrojenému predvoju vykorisťovaných a pracujúcich -- proletariátu. Špecifické "prednostovanie" štátnych úradníkov možno a treba hneď, zo dňa na deň, začať nahradzovať prostými výkonmi "dozorcov a účtovníkov", výkonmi, ktoré sú už teraz úplne prístupné vývinovej úrovni mestského obyvateľstva vôbec a ktoré možno celkom dobre vykonávať za "robotnícku mzdu".

My, robotníci, *sami* organizujeme veľkovýrobu, vychádzajúc z toho, čo už vytvoril kapitalizmus, opierame sa o svoje pracovné skúsenosti, utvárame najprísnejšiu, železnú disciplínu, podporovanú štátnou mocou ozbrojených robotníkov, a urobíme zo štátnych úradníkov jednodu-

chých vykonávateľov našich príkazov, zodpovedných, zosaditeľných a skromne platených "dozorcov a účtovníkov" (pravdaže, s technikmi všetkých druhov, odrôd a stupňov) --to je naša proletárska úloha, s tým možno a treba začať pri uskutočňovaní proletárskej revolúcie. Taká zásada na základe veľkovýroby sama vedie k postupnému "odumieranu" akéhokoľvek úradníctva, k postupnému zavedeniu takeého poriadku, -- poriadku bez úvodzoviek, poriadku, ktorý nemá nič spoločného s námedzným otroctvom, -- takeého poriadku, keď všetky stále sa zjednodušujúce funkcie dozoru a vyúčtovania budú vykonávať všetci rad-radom, stanú sa potom návykom a napokon odpadnú ako *osobitné* funkcie osobitnej vrstvy ľudí. Istý vtipný nemecký sociálny demokrat sedemdesiatych rokov minulého storočia nazval poštu vzorom socialistického hospodárstva. To je veľmi správne. Teraz je pošta hospodárstvom, ktoré je organizované podľa typu *štátno-kapitalistického* monopolu. Imperializmus mení postupne všetky trusty na organizácie podobného typu. Nad "jednoduchými" pracovníkmi, ktorí sú zavalení robotou a hladujú, stojí tu tá istá buržoázna byrokracia. Ale mechanizmus spoločenského hospodárenia je tu už hotový. Keď zvrhneme kapitalistov, keď rozdrvíme železnou rukou ozbrojeného robotníctva odpor týchto vykorisťovateľov a rozbijeme byrokratický stroj moderného štátu, tak máme pred sebou od "parazita" oslobodený, technicky vysoko vybavený mechanizmus, ktorý môžu celkom dobre pustiť do behu sami zjednotení robotníci, najímajúci technikov, dozorcov, účtovníkov, platiac prácu ich *všetkých*, ako aj *všetkých* "štátnych" úradníkov vôbec robotníckou mzdou. Toto je úloha konkrétna, praktická, ihneď uskutočniteľná proti všetkým trustom, zbavujúca robotníctvo od vykorisťovania, a ktorá berie do úvahy skúsenosti, v praxi už začaté (najmä na poli štátnej výstavby) Komúnou.

Celé národné hospodárstvo, organizované ako pošta, a to tak, že by technici, dozorcovia, účtovníci, ako aj *všetky* úradné osoby dostávali plat nie vyšší ako "robotnícka mzda" a boli by pod kontrolou a vedením ozbrojeného proletariátu, --toto je náš najbližší cieľ. Takýto štát, na takomto hospodárskom základe potrebujeme. Toto poskytnie zrušenie parlamentarizmu a zachovanie zastupiteľských ustanovizní, toto zbaví triedy od prostituovania týchto ustanovizní buržoáziou.

... V krátkom náčrtku národnej organizácie, ktorý Komúna nemala čas vypracovať obširnejšie, hovorí sa úplne jasne, že Komúna sa mala ... stať politickou formou aj tej najmenšej dedinky" ... Z komún by sa bola volila aj "národná delegácia" v Paríži.

... Nemnohé, ale veľmi dôležité funkcie, ktoré by boli vtedy ešte ponechané ústrednej vláde, nemali byť zrušené, -- takéto tvrdenie bolo vedomým klamstvom, -- ale sa mali odovzdať komunálnym, t.j. prísne zodpovedným úradníkom"...

... "Jednota národa sa nemala odstrániť, ale naopak, organizovať sa s pomocou komunálneho zriadenia. Jednota národa mala sa stať skutočnosťou s pomocou odstránenia tej štátnej moci, čo sa vydávala za stelesnenie tejto jednoty, no chcela byť nezávislá od národa, chcela stáť nad ním. V skutočnosti bola táto štátna moc iba parazitným výrastkom na tele národa."

... "Úlohou bolo odseknúť čisto utláčateľské orgány starej vládnej moci a zároveň odňať oprávnené funkcie tej moci, čo chce stáť nad spoločnosťou, a odovzdať tieto funkcie zodpovedným služobníkom spoločnosti."

Do akej miery nepochopili oportunisti terajšej sociálnej demokracie -- azda by bolo lepšie povedať: nechceli pochopiť -- tieto Marxove úvahy, ukazuje najlepšie herostratovsky (*Herostratos podpálil chrám bohyne Artemidy v Efeze, aby sa preslávil - pozn. prekl) preslávená kniha rene-

gáta Bernsteina: "Predpoklady socializmu a úlohy sociálnej demokracie." Práve na základe citovaných Marxových slov Bernstein napísal, že tento program sa "svojim politickým obsahom vo všetkých podstatných črtách nápadne podobá federalizmu -- Proudhona... I keď sa rozchádzajú všetky ostatné náhľady Marxa a "malomeštiaka" Proudhona (Bernstein dáva slovo "malomeštiak" do úvodzoviek, ktoré majú byť podľa jeho mienky ironickými) v týchto bodoch je ich myšlienkový postup natoľko blízky, ako je len možné". Pravdaže, pokračuje Bernstein, význam municipalít rastie, ale "zdá sa mi pochybné, že by prvou úlohou demokracie malo byť také zrušenie (Auflosung -- doslova: prevrátenie, menenie) ich organizácie, ako si to predstavujú Marx a Proudhon -- utvoriť národné zhromaždenie z delegátov provinciálnych alebo oblastných zhromaždení, ktoré by sa boli zasa zostavovali z delegátov komún, -- tak, že by celkom zmizla predošlá forma národných zastupiteľstiev". (Bernstein, "Predpoklady", str. 134 a 136 nemeckého vydania z roku 1899.)

Je to priam úžasné: poplietť Marxove náhľady na "odstránenie štátnej moci -- parazita" s Proudhonovým federalizmom! Nie je to však náhoda, lebo oportunistovi ani na um neprichodí, že Marx tu vôbec nehovorí o federalizme oproti centralizmu, no o rozbití starého, buržoázneho stroja, ktorý existuje vo všetkých buržoáznych krajinách. Oportunistovi prichodí na um iba to, čo vidí okolo seba, uprostred malomeštiackeho filisterstva a "reformistickej" stagnácie, a to iba "municipality"! Na revolúciu proletariátu sa oportunista odučil aj pomyslieť.

Je to smiešne. No je príznačné, že v tomto bode s Bernsteinom nikto nepolemizoval. Bernsteina mnohí potierali, najmä Plechanov v ruskej literatúre, Kautský v európskej, ale ani ten ani druhý *nehovoril o tomto* Bernsteinovom prekrútení Marxa. Oportunista sa natoľko odučil revolučne myslieť a premýšľať o revolúcii, že pripisuje "federalizmus" Marxovi, pletúc Marxa so zakladateľom anarchizmu Proudhonom. A Kautský a Plechanov, ktorí by chceli byť ortodoxnými marxistami a obhájiť učenie revolučného marxizmu, o tomto mlčia! Tu je jeden z koreňov, že celkom vulgarizujú náhľady na rozdiel medzi marxizmom a anarchizmom, čo charakterizuje aj kautskovcov aj oportunistov a o čom si ešte pohovoríme.

V citovaných úvahách Marxových o skúsenostiach Komúny niet ani stopy po federalizme. Marx sa zhoduje s Proudhonom práve v tom, čo nevidí oportunista Bernstein. Marx sa rozchádza s Proudhonom práve v tom, v čom vidí Bernstein ich zhodu. Marx sa zhoduje s Proudhonom v tom, že obaja sa zasadujú za "rozbitie" terajšieho štátneho stroja. Túto zhodu marxizmu s anarchizmom (aj s Proudhonom aj s Bakuninom) ani oportunisti, ani kautskovci nechcú vidieť, lebo opustili marxizmus v tomto bode. Marx sa rozchádza aj s Proudhonom aj s Bakuninom práve v otázke federalizmu (o diktatúre proletariátu ani nehovoriac). Z maloburžoáznych náhľadov anarchizmu vyplýva federalizmus zásadne. Marx je centralista. A v citovaných jeho úvahách niet nijakej odchýlky od centralizmu. Iba ľudia, preniknutí meštiackou "poverčivou vierou" v štát, môžu pokladať odstránenie buržoázneho stroja za odstránenie centralizmu!

Nuž, ale ak sa proletariát a chudobné roľníctvo chopí štátnej moci, ak sa zorganizujú úplne slobodne v komúnach a *zjednotia* činnosť všetkých komún v úderoch na kapitál, v potlačení odporu kapitalistov, v odovzdaní súkromného vlastníctva železníc, fabrík, pôdy atď. *celému* národu, celej spoločnosti, nuž nebude to azda centralizmus? Nebude to najdôslednejší demokratický centralizmus? A pritom proletársky centralizmus?

Bernstein jednoducho nemôže pochopiť, že je možný aj dobrovoľný centralizmus, dobrovoľné zjednotenie komún v národ, dobrovoľné splynutie proletárskych komún, aby sa rozbúrало buržoázne panstvo a buržoázny štátny stroj. Bernstein ako každý filister predstavuje si centralizmus ako niečo, čo možno iba zhora nanútiť a udržiavať, iba byrokratizmom a militarizmom. Marx náročky, ako by predvídal možnosť prekrúcania svojich náhľadov, zdôrazňuje, že je vedomým falšovaním obviňovať Komúnu, ako by chcela zničiť jednotu národa, zrušiť ústrednú moc. Marx náročky používa výraz "organizovať jednotu národa", aby postavil uvedomelý, demokratický, proletársky centralizmus proti centralizmu buržoáznemu, vojenskému, byrokratickému.

No ... horší ako hluchý je ten, čo nechce počuť. A oportunisti terajšej sociálnej demokracie nechcú ani počuť práve o odstránení štátnej moci, o odseknutí parazita.

Už sme uviedli príslušné Marxove a musíme ich doplniť.

... "Zvyčajným osudom nového historického útvaru je, -- napísal Marx -- že ho pokladajú za verný obraz starých, ba odumretých foriem spoločenského života, ktorým sa nové ustanovizne ako-tak podobajú. Tak aj táto nová Komúna, ktorá láme (bricht --rozbíja) terajšiu štátnu moc, sa pokladala za oživenie stredovekej komúny... za zväzok malých štátov (Montesquieu a girondisti)... za prehnanú formu starého boja proti nadmernej centralizácii"...

... "Komunálne zriadenie vrátilo by telu spoločnosti všetky tie sily, ktoré doteraz zožíeral parazitný výrastok "štát", živiaci sa na účet spoločnosti a brzdiaci jej slobodný pohyb. Už aj toto by pohlo vpred obrodenie Francúzska"...

... "Komunálne zriadenie by priviedlo dedinských vyrábateľov pod duchovné vedenie hlavných miest každej oblasti a zaistilo by im tam v mestských robotníkoch prirodzených zástupcov ich záujmov. Už aj samo jestvovanie Komúny prinieslo, ako čosi samo od seba sa rozumejúceho, miestnu samosprávu, no už nie ako protiváhu štátnej moci, ktorá sa teraz stáva zbytočnou"...

"Odstránenie štátnej moci", ktorá bola "parazitným výrastkom", jej "odseknutie", jej "rozbúranie"; "štátna moc sa stáva teraz zbytočnou"-- takými to výrazmi hovoril Marx o štáte, hodnotiac a analyzujúc skúsenosti Komúny. Toto všetko bolo napísané asi pred polstoročím a teraz musíme robiť priamo vykopávky, aby sme uviedli do vedomia širokých mas nesfalšovaný marxizmus. Závery, urobené z pozorovania poslednej veľkej revolúcie, ktorú prežil Marx, zabudli práve vtedy, keď nadišiel čas ďalších veľkých revolúcií proletariátu.

... "Rozmanitosť výkladov, ktoré vyvolala Komúna, a rozmanitosť záujmov, ktoré našli v nej svoj výraz, dokazuje, že bola najpružnejšou politickou formou, kým všetky predošlé vládne formy boli v podstate utláčateľské. Jej opravdivým tajomstvom bolo toto: vo svojej podstate bola vládou robotníckej triedy, bola výsledkom boja triedy, ktorá vyrába proti triede, ktorá privlastňuje, bola tou konečne objavenou politickou formou, v ktorej sa mohlo uskutočniť hospodárske oslobodenie práce"...

"Bez tejto poslednej podmienky bolo by komunálne zriadenie nemožnosťou a klamom"...

Utopisti sa zaoberali "objavovaním" politických foriem", v ktorých by sa malo diať socialistic-ké prebudovanie spoločnosti. Anarchisti sa vyhýbali otázke politických foriem vôbec. Oportunisti terajšej sociálnej demokracie prijali buržoázne politické formy parlamentného demokratického štátu za hranicu, ktorú nemožno prekročiť; rozbíjajúc si čelo, klaňali sa tomuto "vzoru" a vyhlasovali za anarchizmus každú snahu *rozbúrať* tieto formy. Marx z celých dejín socializmu a politického boja došiel k záveru, že štát bude musieť zmiznúť, že prechodnou formou jeho zmiznutia (prechodom od štátu k neštátu) bude "proletariát, organizovaný ako panujúca trieda". Avšak Marx sa nepodujal *objavovať* politické formy tejto budúcnosti. Obmedzil sa na presné pozorovanie francúzskych dejín, na ich rozbor a na uzáver, ku ktorému viedol rok 1851: všetko spoje k *rozbúraníu* buržoázneho štátneho stroja.

A keď sa rozpútalo masové revolučné hnutie proletariátu, bez ohľadu na neúspech tohto hnutia, bez ohľadu na jeho krátke trvanie a do očí bijúca slabosť Marx začal skúmať, aké formy *objavilo* toto hnutie. Komúna je "konečne objavenou" formou proletárskej revolúcie, formou, v ktorej sa môže uskutočniť ekonomické oslobodenie práce. Komúna je prvý pokus proletárskej revolúcie *rozbiť* buržoázny štátny stroj a "konečne objavená" politická forma, ktorou možno a treba *nahradiť* to, čo sa rozbilo. V ďalšom výklade uvidíme, že ruské revolúcie rokov 1905 a 1917 pokračujú v diele Komúny v iných okolnostiach a za iných podmienok a potvrdzujú Marxovu geniálnu historickú analýzu.

Pokračovanie. Engelsove doplňujúce vysvetlenia

Marx podal základné vysvetlenie o tom, aký význam majú skúsenosti Komúny. Engels sa neraz vracal k tejto téme, vysvetľujúc rozbor a závery Marxove, často s takou silou a vypuklosťou osvetľujúc *iné* stránky problému, že sa nevyhnutne musíme.

1. "Bytová otázka"

Vo svojom spise o bytovej otázke /v roku 1872/ berie už Engels do úvahy skúsenosti Komúny, zastavujúc sa niekoľko ráz pri úlohách revolúcie, voči štátu. Je zaujímavé, že na konkrétnej téme sa názorne vyjasňujú jednak črty podobnosti proletárskeho štátu so štátom terajším – črty, oprávňujúce v oboch prípadoch hovoriť o štáte, jednak črty odlišnosti čiže prechod k odstráneniu štátu.

"Ako vyriešiť bytovú otázku? V súčasnej spoločnosti sa rieši celkom tak ako každá iná spoločenská otázka: postupným hospodárskym vyrovnávaním dopytu a ponuky, na toto je riešenie, ktoré stále samo plodí otázku znova, t. j. neposkytuje nijaké riešenie. Ako rieši túto otázku sociálna revolúcia, to závisí nielen od okolnosti, času a od miesta, to je späť aj s otázkami siahajúcimi omnoho ďalej, medzi ktorými jedna z najdôležitejších je otázka, ako odstrániť protiklad medzi mestom a dedinou. Keďže sa nezapodievame tvorením utopistických systémov zriadenia budúcej spoločnosti, bolo by viac než zbytočnou robotou zastavovať sa pritom. Nepochybné je jedno a to, že už teraz je vo veľkých mestách dostatok obytných budov, aby sa ihneď odpomohlo skutočnej bytovej núdzi pri rozumnom využití týchto budov. Je to uskutočniteľná pravda iba tak, že sa vyvlastnia terajší majitelia a do ich domovov sa nasťahujú bezprístrešní robotníci alebo robotníci bývajúci teraz v príliš preľudnených bytoch. A len čo proletariát vydobyje politickú

moc, takéto opatrenia, diktované verejným záujmom, bude môcť súčasný štát práve tak ľahko vykonávať ako aj iné vyvlastnenie a zabratie bytov” /str.22 nemeckého vydania z roku 1887/. Engels tu neskúma zmenu formy štátnej moci, lež rozoberá iba obsah jej pôsobnosti. Vyvlastnenie a zabratie bytov deje sa aj nariadením terajšieho štátu. S formálneho hľadiska proletársky štát tiež “nariadi” zabrať byty a vyvlastniť domy. No je jasné, že starý výkonný aparát, úradníctvo, späť s buržoáziou, naskrze by nebol súci uskutočňovať nariadenia proletárskeho štátu.

... “Treba konštatovať, že faktické prevzatie všetkých pracovných nástrojov, celého priemyslu pracujúcim ľuďom je priamym protikladom proudhonovského “výkupu”. Pri výkupe sa jednotlivý robotník stáva majiteľom bytu, roľníckej parcely pracovných nástrojov, kým pri prevzatí spoločným vlastníkom domov, tovární a pracovných nástrojov zostáva “pracujúci ľud”. Používanie týchto domov, tovární, atď. sotva sa bude dávať, aspoň na prechodný čas, jednotlivým osobám alebo družstvám bez úhrady trov. Práve tak odstránenie pozemkového vlastníctva nepredpokladá odstránenie pozemkovej renty, lež jej postúpenie spoločnosti, čo aj v pozmenenej forme. Faktické ovládnutie všetkých pracovných nástrojov pracujúcim ľuďom nevyučuje teda vôbec zachovanie nájmu a prenájmu” /str.69/.

Otázku, nadhodenú v tejto úvahe, a to: o hospodárskych základoch odumierania štátu, rozoberieme v nasledujúcej kapitole. Engels sa vyjadruje veľmi opatrne, že proletársky štát “sotva” bude bez nájomného rozdávať byty, “aspoň na prechodný čas”. Prenajímanie bytov, patriacich všetkému ľudu, jednotlivým rodinám za nájomné predpokladá aj vyberanie tohto nájomného, aj istú kontrolu, aj to či ono normovanie pri rozdeľovaní bytov. Všetko toto vyžaduje osobitný vojenský a byrokratický aparát s osobitným privilegovaným postavením úradných osôb. Ale prechod k takémuto stavu vecí, keď bude možné bezplatne poskytovať byty, súvisí s úplným “odumretím” štátu. Hovoriac o prechode blanquistov na zásadné stanovisko marxizmu po Komuné a vplyvom je skúseností, Engels mimochodom formuluje toto stanovisko takto:

... “Nevyhnutosť politickej akcie proletariátu a jeho diktatúry ako prechod k odstráneniu tried a zároveň aj štátu”... /str.55/.

Nejakí milovníci puntičkárskej kritiky alebo buržoázny “ničitelia marxizmu” nájdu azda proti- rečenie medzi týmto uznaním “odstránenia štátu” a poprením tejto formuly ako anarchistickej vo vyššie uvedenom citáte z “Anti-Duhringa”. Nebol by div, keby oportunisti aj Engelsa zarátali medzi “anarchistov” – veď teraz sa stáva stále rozšírenejším zvykom u sociálšovinistov, že obviňujú internacionalistov z anarchizmu. Marxizmus vždy učil, že zároveň s odstránením tried nastane aj odstránenie štátu. Všeobecne známe miesto o “odumieraní štátu” v “Anti-Duhringovi” obviňuje anarchistov nie jednoducho z toho, že sú za odstránenie štátu, lež z toho, že hlásajú, že možno odstrániť štát “s dneška na zajtrajšok”. Vzhľadom na to, že panujúca teraz “sociálnodemokratická” doktrína úplne skomolila pomer marxizmu k anarchizmu v otázke o odstránení štátu, je obzvlášť užitočné pripomenúť jednu Marxovu a Engelsovu polemiku s anarchistami.

Táto polemika je z roku 1873. Marx a Engels poslali články proti proudhonistom, “autonomistom” či “protiautoritárom” do talianskeho socialistického zborníka a iba roku 1913 sa zjavili tieto články v nemeckom preklade v “Neue Zeit”.

... *“Ak politický boj robotníckej triedy nadobúda revolučnú formu, napísal Marx, vysmievajúc anarchistov z ich popierania politiky, ak robotníci namiesto diktatúry buržoázie stavajú svoju revolučnú diktatúru, dopúšťajú sa úžasného zločinu urážky zásad, lebo aby uspokojili svoje úbohé, hrubé každodenné potreby, aby potlačili odpor buržoázie, dávajú robotníci štátu revolučnú a prechodnú formu miesto toho, aby zložili zbrane a odstránili štát”...* /Neue Zeit, 1913-14, roč. 32, sv. 1, str. 40/

Výlučne proti takémuto “odstráneniu” štátu sa staval Marx, vyvracajúc anarchistov! Naskrze nie proti tomu, že štát zmizne so zmiznutím tried alebo sa odstráni s ich odstránením, lež proti tomu, aby sa robotníci zriekli použitia zbraní, organizovaného násilia, čiže štátu, ktorý má slúžiť cieľu: “potlačiť odpor buržoázie”. Aby nekomolili pravý zmysel jeho boja s anarchizmom, Marx náročky podčiarkuje “revolučnú a prechodnú formu” štátu, ktorá je nevyhnutná pre proletariát. Proletariát potrebuje štát iba dočasne. My sa vonkoncom nerozchádzame s anarchistami v otázke odstránenia štátu ako cieľa. Tvrdíme, že na dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnutne potrebné dočasne využiť nástroje, prostriedky, metódy štátnej moci *proti* vykorisťovateľom, nevyhnutne potrebná dočasná diktatúra utlačanej triedy, ktorá má odstrániť triedy. Marx si volí najostrejšiu a najjasnejšiu formuláciu otázky proti anarchistom: zvrhujúc jarmo kapitalistov, majú robotníci “zložiť zbrane” alebo ich využiť proti kapitalistom, aby potlačili ich odpor? Ale keď jedna trieda systematicky používa proti druhej triede zbrane, čo je to iné, ak nie “prechodná forma “štátu”

Nech sa každý sociálny demokrat spýta sám seba: Či *takto* formuloval otázku štátu v polemike s anarchistami: Či *takto* formulovala túto otázku veľká väčšina oficiálnych socialistických strán II. internacionály: Engels vykladá tieto myšlienky ešte omnoho podrobnejšie a populárnejšie. Posmieva sa predovšetkým myšlienkovému zmätku proudhonistov, ktorí seba nazývali “protiautoritármi”, t.j. popierali každú autoritu, každé podriadenie, každú moc. Vezmite si napríklad továreň, železnice, loď na otvorenom mori – vraví Engels – nie je azda jasné, že bez istého podriadenia, teda bez istej autority či moci nemôže fungovať ani jedno z týchto zložitých technických zariadení, ktoré sa zakladá na použití strojov a plánovitej spolupráci mnohých ľudí?

... *“Ak vyzdvihujeme tieto argumenty – píše Engels – proti najzaťatejším proti-autoritátom, môžu mi dať iba túto odpoveď: “Áno! Je to pravda, no nejde tu o autoritu, ktorú dávame svojim delegátom, ale o určitý príkaz” Títo ľudia si myslia, že môžeme zmeniť nejakú vec, ak zmeníme jej meno”...*

Keď takto ukázal, že autorita a autonómia sú pojmy relatívne, že oblasť ich aplikácie sa mení s rozličnými fázami spoločenského vývinu, že pokladať ich za absolútne platné je hlúpe, keď dodal, že oblasť použitia strojov a veľkovýroby sa stále rozširuje, Engels prechádza od všeobecných úvah o autorite k otázke štátu

... *“Keby autonomisti – píše Engels – chceli povedať iba, že sociálna organizácia budúcnosti bude pripúšťať autoritu iba v tých medziach, ktoré nevyhnutne diktujú výrobné podmienky, vtedy by bolo možné dohovoriť sa s nimi. Sú však slepí, čo sa týka všetkých faktov, ktoré robia autoritu nevyhnutnou, a vášnivo bojujú proti tomuto slovu.”*

“Prečo sa protiautoritári neobmedzujú na to, aby nadávali na politickú autoritu a na štát? Všetci socialisti sú zajedno v tom, že štát a zároveň s ním aj politická autorita zmiznú v dôsledku budúcej sociálnej revolúcie, že totiž spoločenské funkcie stratia svoj politický charakter a zmenia sa na prosté administratívne funkcie, ktoré sa starajú o sociálne záujmy. No protiautoritári žiadajú, aby sa politický štát odstránil jedným úderom, ešte skôr ako sa odstránia sociálne vzťahy, z ktorých sa zrodil. Žiadajú, aby prvým aktom sociálnej revolúcie bolo odstránenie autority.” “Videli niekedy revolúciu títo páni? Revolúcia je nepochybné najautoritatívnejšia moc, aká je len možná. Revolúcia je akt, pri ktorom časť obyvateľstva nanucuje svoju vôľu druhej časti puškami, bodákmi, delami, t.j. prostriedkami neobyčajne autoritatívnymi. Aj víťazná strana nevyhnutne býva prinútená udržiavať svoje panstvo prostredníctvom strachu, čo jej zbrana naháňajú reakcionárom. Keby sa Parížska komúna neopierala o autoritu ozbrojeného ľudu proti buržoázii, bola by sa azda udržala dlhšie ako deň? Naopak, nemali by sme právo vytýkať Komúne, že príliš málo používala túto autoritu? Teda: alebo - alebo. Alebo proti autoritári sami nevedia čo hovoria, a v tom prípade rozsievajú iba zmätok. Alebo to vedia, a v tom prípade zrádzajú vec proletariátu. V oboch prípadoch prisluhujú iba reakcii”/str.39/.

V tejto úvahe sa nadhodili otázky, ktoré treba rozobrať v súvisi s témou o vzájomnom vzťahu politiky a ekonomiky pri odumieraní štátu /tejto téme venujeme nasledujúcu kapitolu/. To sú otázky o premene spoločenských funkcií z politických na prosté funkcie administratívne a o “politickom štáte”. Tento posledný výraz, ktorý je obzvlášť schopný vyvolať nedorozumenie, poukazuje na proces odumierania štátu: odumierajúci štát na istom stupni jeho odumierania možno nazvať nepolitickým štátom. Najpozoruhodnejšia je v tejto Engelsovej úvahe zasa formulácia otázky proti anarchistom. Sociálni demokrati, ktorí chcú byť Engelsovými žiakmi, veľmi veľa polemizovali od roku 1873 s anarchistami, na polemizovali vôbec nie tak, ako môžu a majú polemizovať marxisti. Anarchistická predstava o odstránení štátu je popletená a *nerevolučná*, – takto formuloval otázku Engels. Anarchisti nechcú vidieť revolúciu práve v jej vzniku a vývine, v jej špecifických úlohách v pomere k násiliu, autorite, moci a štátu.

Obyčajná kritika anarchizmu u súčasných sociálnych demokratov sa zredukovala na najčistejšiu malomeštiacku banálnosť: “My, reku, štát uznávame, ale anarchisti nie!” Pravda, takáto banálnosť nemôže neodpuďzovať aspoň trochu mysliacich a revolučných robotníkov. Engels hovorí iné: podčiarkuje, že všetci socialisti uznávajú zmiznutie štátu ako dôsledok socialistickej revolúcie. Kládie potom konkrétne otázku o revolúcií, práve tú otázku, ktorú oportunisticky obchádzajú obyčajne sociálni demokrati, ponechávajú ju takrečeno na výlučné “vypracovanie” anarchistom. A formulujú túto otázku, Engels berie vec za pravý koniec: nemala Komúna *väčšmi* používať **revolučnú** moc štátu, t.j. ozbrojeného proletariátu, organizovaného ako panujúca trieda? Panujúca oficiálna sociálna demokracia obyčajne odbavila otázku o konkrétnych úlohách proletariátu v revolúcií alebo jednoducho filisterskými posmeškami, alebo v najlepšom prípade vyhýbavo sofistikým : “potom sa uvidí”. A anarchisti mali potom právo hovoriť proti takejto sociálnej demokracii, že zrádza svoju úlohu revolučnej výchovy robotníkov. Engels využíva skúsenosti poslednej proletárskej revolúcie práv na najkonkrétnejšie skúmanie, čo a ako má robiť proletariát, pokiaľ ide o banky a o štát.

Jednou z najpozoruhodnejších, ak nie najpozoruhodnejšou úvahou v otázke štátu je v spisoch Marxových a Engelsových nasledujúce miesto v Engelsovom liste Beblovi z 18.-28. marca

1875. Mimochodom, tento list, pokiaľ vieme, prvý raz uverejnil Bebel v druhom zväzku svojich pamäti /“Z môjho života”/, ktorý vyšiel v roku 1911, t.j. 36 rokov po jeho napísaní a odoslaní. Engels napísal Beblovi, kritizujúc ten istý návrh Gothajského programu, ktorý kritizoval aj Marx v skvelom liste Brackemu a dotýkajúc sa osobitne otázky štátu, napísal toto:

...“Slobodný ľudový štát sa zmenil na slobodný štát. Podľa gramatického zmyslu týchto slov slobodný štát je taký štát, v ktorom je štát slobodný voči svojim občanom, t.j. štát s despoticou vládou. Malo by sa prestať už tárať o štáte, obzvlášť po Komúne, ktorá už nebola štátom vo vlastnom zmysle. “Ľudový štát” nám dosť vyhadzovali na oči anarchisti, hoci už Marxom spis proti Proudhonovi a potom “Komunistický manifest” hovoria priamo, že zavedením socialistického spoločenského zriadenia štát sa sám od seba rozpúšťa /sich auf lost/a mizne. Keďže štát je iba prechodná ustanovizeň, ktorú musíme používať v boji v revolúcii, aby sme násilne potlačili svojich protivníkov, je čistý nezmysel teda hovoriť o slobodnom ľudovom štáte: pokým proletariát ešte potrebuje štát, nepotrebuje ho v záujme slobody, lež v záujme potlačenia svojich protivníkov, keď však bude možné hovoriť o slobode, vtedy štát ako taký prestane existovať. Preto my by sme navrhovali použiť všade miesto slova štát slovo “pospólnost” /občšina, Gemeinwesen/, pekné staré nemecké slovo, zodpovedajúce francúzskemu slovu “komúna”. / Str.822 nem. pôvodiny./

Treba mať na pamäti, že tento list sa týka stranického programu, ktorý Marx kritizoval v liste, datovanom iba niekoľko týždňov po tomto liste /Marxov list z 5. mája 1875/ a že Engels býval vtedy v Londýne spolu s Marxom. Preto vraviac v ostatnej vete: “My”, Engels nepochybne svojím menom aj menom Marxovým navrhuje vodcovi nemeckej robotníckej strany vyčiarknuť z programu slovo “štát” a nahradiť ho slovom “pospólnost”. Aký “anarchizmus”, revali by pohlavári terajšieho “marxizmu” sfaľšovaného pre pohodlie oportunistov, keby im niekto navrhol takúto opravu programu! Nech si revú. Buržoázia ich za to pochváli.

No my si budeme robiť po svojom. Pri revízií programu našej strany bezpodmienečne treba vziať do úvahy Engelsovu a Marxovu radu aby sme boli bližšie k pravde, aby sme reštaurovali marxizmus, očistiac ho od znetvorenia, aby sme správnejšie usmernili boj robotníckej triedy za jej oslobodenie. Medzi boľševikmi sa zaiste nenájdu odporcovia Marxovej a Engelsovej rady. Ťažkosť bude azda iba v termíne. V nemčine sú dve slová pre slovo “pospólnost”./, z ktorých Engels vybral to, ktoré neznamená jednotlivú obec, lež ich súhrn, systém obcí. V ruštine takéto slovo niet a možno bude treba si zvoliť francúzske slovo “komúna”, hoci aj to má svoje nevýhody.

“Komúna nebola už štátom vo vlastnom zmysle” - toto je teoreticky najdôležitejšie Engelsovo tvrdenie. Po predchádzajúcom výklade je Engelsovo tvrdenie úplne pochopiteľné. Komúna prestáva byť štátom, keďže nemala potláčať väčšinu obyvateľstva, ale menšinu /vykorisťovateľov/; rozbila buržoázy štátny stroj; namiesto osobitnej moci na potlačanie vystupovalo na scénu samo obyvateľstvo. Toto všetko sú odchýlky od štátu vo vlastnom zmysle. A keby sa bola Komúna upevnila, “odumrelí” by v nej samy od seba stopy štátu, nemusela by “odstraňovať” jeho ustanovizne; prestala by fungovať podľa toho, ako by postupne nemali čo robiť. “Anarchisti nám vyhadzujú na oči “Ľudový štát” – vraviac toto, Engels má na mysli predovšetkým Bakunina a jeho výpady proti nemeckým sociálnym demokratom. Engels uznáva tieto výpady natoľko za správne, nakoľko je “Ľudový štát” taký istý nezmysel a taká istá úchylka od socializmu ako

aj "slobodný ľudový štát". Engels sa usiluje napraviť boj nemeckých sociálnych demokratov proti anarchistom, urobiť tento boj zásadne správnym, očistiť ho od oportunistických predsudkov o "štáte". Žiaľ, Engelsov list preležal 36 rokov v zásuvke! Uvidíme ďalej, že aj po uverejnení tohto listu Kautský zanovito opakuje v podstate tie isté omyly, pred ktorými vystríhal Engels. Bebel odpovedal Engelsovi listom z 21. septembra 1875, v ktorom medziiným napísal, že "úplne súhlasí" s jeho posudkom o návrhu programu a že vytykal Liebknechtovi jeho ústupčivosť /str.304 nem. vydania Beblových pamätí, zv. II./ No ak vezmeme Beblovu brožúru "Naše ciele", nájdeme v nej úplne nesprávne úvahy o štáte:

"Štát sa má premeniť zo štátu, založeného na triednom panstve, na ľudový štát" /nem. vyd. "Unsere Ziele", 1886, str.14/.

Toto stojí v deviatom /deviatom!/ vydaní Beblovej brožúry! Nie div, že také zanovité opakovanie oportunistických úvah o štáte prešlo do krvi nemeckej sociálnej demokracii, najmä keď sa Engelsove revolučné vysvetľovanie strkali do zásuvky, a keď celé životné pomery na dlhý čas "odúčali od revolúcie.

Kritika návrhu Erfurtského programu, ktorú poslal Engels Kautskému 29. júna 1891 a ktorá bola uverejnená až o desať rokov v "Neue Zeit", nemožno obísť pri rozbere marxistického učenia o štáte, lebo je venovaná hlavne práve kritike oportunistických náhľadov sociálnej demokracie v otázkach štátneho zriadenia.

mimochodom poznamenávame, že v otázkach ekonomiky dáva Engels taktiež neobyčajne cenný pokyn, ktorý ukazuje, ako pozorne a svedomite sledoval práve zmeny moderného kapitalizmu a ako preto vedel predvídať do istej miery úlohy našej, imperialistickej doby. Tu je ten pokyn: o slove "bezplánovitosť" /Planlosigkeit/, použitého v návrhu programu na charakterizovanie kapitalizmu, Engels píše:

... "Ak prechádzame od akciových spoločností k trustom, ktoré si podrobujú a monopolizujú celé odvetia priemyslu, prestáva tu nielen súkromná výroba, ale aj bezplánovitosť". /Neue Zeit, roč.20 sv. 1, 1901-1902, str.8/

Tu zdôrazňuje to najzákladnejšie v teoretickom hodnotení moderného kapitalizmu, t.j. imperialismus, a to že kapitalizmus sa mení na monopolistický kapitalizmus. Toto posledné slovo treba podčiarknuť, lebo najrozšírenejším omylom je buržoázno-reformistické tvrdenie, že monopolistický alebo štátnomonopolistický kapitalizmus už nie je vraj kapitalizmus, môže sa už nazvať "štátnym socializmom" a pod. Úplnú plánovitosť, pravdaže, trusty neposkytli, neposkytli doteraz a nemôžu poskytnúť. No i keď plánovitosť poskytujú, i keď odhadujú magnáti kapitálu vopred rozsah výroby v národnom alebo aj medzinárodnom meradle, i keď plánujú regulujú výrobu, i zostávame predsa pri kapitalizme, hoci aj v jeho novom štádiu, no nepochybne pri kapitalizme. "Blízkosť" takéhoto kapitalizmu k socializmu musí byť pre skutočných zástupcov proletariátu argumentom za blízkosť, ľahkosť, uskutočniteľnosť, neodkladnosť socialistickej revolúcie, a vonkoncom nie argumentom za to, aby trepezlivo znášali popieranie tejto revolúcie a okrašľovanie kapitalizmu, čím sa zaoberajú všetci reformisti.

No vráťme sa k otázke o štáte. Engels tu dáva obzvlášť cenné pokyny trojakého druhu: po prvé; v otázke o republike; po druhé: o súvislosti národnostnej otázky so štátnym zriadením; po tretie:

o miestnej samospráve. Čo sa týka republiky, Engels z toho urobil ťažisko svojej kritiky návrhu Erfurtského programu. Ak si však pripomenieme, aký význam si nadobudol Erfurtský program v celej medzinárodnej sociálnej demokracii, ako sa stal vzorom pre celú II. internacionálu, bez zveličovania bude možno povedať, že Engels tu kritizuje oportunistov celej II. internacionály.

“Politické požiadavky návrhu – píše Engels- majú veľký nedostatok. Nie je v ňom to, čo sa vlastne malo povedať.”

A ďalej vysvetľuje, že nemecká ústava je vlastne kópiou najreakčnejšej ústavy z roku 1850, že ríšsky snem je iba, ako vyjadril Wilhelm Liebknecht, “figový list absolutizmu”, že na základe ústavy, ktorá uzakňuje drobné štáty a zväz nemeckých drobných štátov, chcieť uskutočniť “premenu všetkých pracovných nástrojov na spoločné vlastníctvo” – je “zjavný nezmysel”.

“Dotýkať sa tejto témy je nebezpečné” – dodáva Engels, ktorý veľmi dobre vie, že legálne pojať do programu požiadavku republiky v Nemecku nemožno. No Engels sa nezmieri tak ľahko s touto zrejmovou úvahou, s ktorou sa “všetci” uspokojujú. Engels pokračuje: “No jednako s vecou sa musí tak či inak pohnúť. Do akej miery je to nevyhnutné, ukazuje oportunistom, práve teraz sa šíriaci /einreissende/ vo veľkej časti sociálnodemokratickej tlače. Zo strachu pred obnovením protisocialistického zákona alebo spomínajúc si na niektoré predčasné vyhlásenia, ktoré vyšli za platnosti tohto zákona, chcú teraz, aby strana uznala terajší zákonitý poriadok v Nemecku za dostačujúci pre pokojné uskutočnenie všetkých je požiadaviek...”

Tento základný fakt, že nemeckí sociálni demokrati konali zo strachu pred obnovením výnimočného zákona, vyzdvihuje Engels do popredia a bez okolkov ho nazýva oportunistom; vyhlasuje, práve preto, že v Nemecku niet republiky a slobody, je vonkoncom nezmyselné snívať o “pokojnej” ceste. Engels je dosť opatrný, aby si nezával ruky. Priznáva, že v štátoch s republikou alebo s veľmi veľkou slobodou “možno si predstaviť” /iba “predstaviť”!/ pokojný vývin k socializmu, ale v Nemecku, opakuje:

.. “V Nemecku, kde je vláda takmer všemocná, a ríšsky snem a všetky ostatné zastupiteľské ustanovizne nemajú skutočnú moc, v Nemecku vyhlasovať niečo takéto, a pritom bez akejkoľvek potreby, znamená snímať figový list s absolutizmu a svojím telom prikrývať jeho nahotu.”...

Vo veľkej väčšine aj skutočne prikrývali absolutizmus oficiálni vodcovia nemeckej sociálnodemokratickej strany, ktorá položila “do zásuvky” tieto pokyny.

... “Takáto politika môže koniec - koncov iba zaviesť stranu na falošnú cestu. Do popredia vyzdvihujú všeobecné, abstraktné politické otázky a takýmto spôsobom sa zastierajú najbližšie konkrétne otázky, ktoré sa samy stavajú na denný poriadok hneď pri prvých väčších udalostiach, pri prvej politickej kríze. Čo môže z toho vziť okrem toho, že sa strana nenazdajky v rozhodujúcej chvíli ukáže bezmocnou, že v rozhodujúcich otázkach v nej panuje neujasnenosť a nedostatok jednoty, pretože sa tieto otázky nikdy nerozoberali...”

“Toto zabudnutie na veľké základné hľadiská pre chvíľkové záujmy dňa, táto honba za chvíľkovými úspechmi a boj pre tieto úspechy bez uváženia ďalších dôsledkov, toto obetovanie budú-

nosti hnutia prítomnosti deje sa azda z "poctivých" motívov. No je to oportunistom a zostáva oportunistom a "poctivý" oportunistom je azda nebezpečnejší ako všetky ostatné ..."

"Ak o niečom nemožno pochybovať, tak je to, že naša strana a robotnícka trieda môžu dobyť moc iba v takej politickej forme ako demokratická republika. Demokratická republika je dokonca špecifickou formou pre diktatúru proletariátu, ako ukázala veľká francúzska revolúcia"...

Engels tu opakuje v obzvlášť vypuklej forme základnú myšlienku, ktorá sa vinie ako červená niť všetkými Marxovými dielami, a o, že demokratická republika je najbližšia cesta k diktatúre proletariátu. Lebo takáto republika vonkoncom neodstraňuje panstvo kapitálu, teda ani utlačanie más a triedny boj, nevyhnutne vedie k takému rozšíreniu, rozvinutiu, odhaleniu a vyostreniu tohto boja, že len čo vzniklá možnosť ukojiť základné záujmy utlačaných más, uskutočňuje sa táto možnosť nevyhnutne a jedine v diktatúre proletariátu, vo vedení týchto más proletariátom. Pre celú II. internacionálu sú to tiež "zabudnuté slová" marxizmu a ich zabudnutie neobvyčajne jasne ukázali dejiny strany menševikov v prvom polroku ruskej revolúcie roku 1917. V otázke o federatívnej republike v súvis s národnostným zložením obyvateľstva Engels napísal:

"Čo má vzniknúť namiesto terajšieho Nemecka?" /S jeho reakčnou monarchistickou ústavou a priam takým reakčným rozdelením na drobné štáty, rozdelením, ktoré zvečňuje zvláštnosti "prušiactva" miesto toho, aby ich rozpustilo v Nemecku ako celku/ "Podľa mojej mienky proletariát môže používať iba formu jednotnej a nedeliteľnej republiky Federatívna republika je ešte aj teraz, všeobecne a v celku, nevyhnutnosťou na ohromnom území Spojených štátov, hoci sa vo východnej časti stáva už prekážkou. Bola by pokrokom v Anglicku, kde na dvoch ostrovoch žijú štyri národy a hoci majú jeden parlament, existujú popri sebe tri zákonodarné systémy. Už dávno sa stala prekážkou v malom Švajčiarsku a ak tam možno ešte trpieť federatívnu republiku, to iba preto, že Švajčiarsko sa uspokojuje s úlohou čisto pasívneho člena európskeho štátneho systému. Pre Nemecko federalistické zošvajčiarsenie bolo by obrovským krokom nazad. Vo dvoch bodoch sa líši spolkový štát od úplne jednotného štátu, a to: že každý jednotlivý štát tvoriaci spolk, má svoje osobitné občianske a trestné zákonodarstvo, svoje osobitné súdnictvo, a potom to, že popri národnej snemovni existuje snemovňa zástupcov jednotlivých štátov a v tejto každý kantón hlasuje ako taký, bez ohľadu na to, či je veľký, či malý". V Nemecku spolkový štát je prechodom k úplne jednotnému štátu a "revolúciu zhora" rokov 1866 a 1870 netreba odbúrať, lež doplniť "hnutím zdola".

Otázka štátnych foriem nielen že je Engelsovi nie ľahostajná, lež naopak, usiluje sa nezvyčajne starostlivo analyzovať práve prechodné formy, aby zistil, podľa konkrétnych historických zvláštností každého jednotlivého prípadu, prechodom od čoho k čomu je dotyčná prechodná forma. Engels, ako aj Marx, obhajuje z hľadiska proletariátu a proletárskej revolúcie demokratický centralizmus, jednotnú a nedeliteľnú republiku. Federatívnu republiku chápe alebo ako výnimku a prekážku vývinu, alebo ako prechod od monarchie k centralistickej republike, ako "pokrok" za určitých osobitných podmienok. A za týchto osobitných podmienok sa dostáva do popredia národnostná otázka.

U Engelsa, ako aj u Marxa, hoci nemilosrdne kritizujú reakčnosť malých štátov a zastieranie tejto reakčnosti národnostnou otázkou v určitých konkrétnych prípadoch, nikde niet ani stopy po snahe naľahko odbaviť národnostnú otázku – snaha, ktorou sa často prehrešujú holandskí a

poľskí marxisti, ktorí vychádzajú z celkom oprávneného boja proti filistersky úzkoprsmému nacionalizmu “svojich” malých štátov. Ba i v Anglicku, kde aj zemepisné podmienky, aj spoločný jazyk, aj dejiny mnohých stáročí, zdalo by sa, “skoncovali” s národnostnou otázkou jednotlivých malých častí Anglicka, by i tu Engels berie do úvahy jasný fakt, že národnostná otázka nie je ešte prekonaná, a preto uznáva federatívnu republiku za “pokrok”. Pravda, nieto tu ani stopy toho, že by sa Engels zriekol kritiky nedostatkov federatívnej republiky a najrozhodnejšej propagandy a boja za jednotnú, centralisticko-demokratickú republiku.

No Engels nechápe demokratický centralizmus vôbec v tom byrokratickom zmysle, v ktorom používajú tento pojem buržoázi a maloburžoázi ideológovia a medzi nimi aj anarchisti. Podľa Engelsa centralizmus vôbec nevyučuje takú širokú miestnu samosprávu, ktorá pritom, že “komúny” a oblasti dobrovoľne obhajujú jednotu štátu, bezpodmienečne odstraňuje každý byrokratizmus a každé “rozkazovanie” zhora.

... *“Teda jednotná republika” – píše Engels, rozvíjajúc programové náhľady marxizmu na štát – “nie však v zmysle terajšej francúzskej republiky, ktorá nie je nič iné ako cisárstvo bez cisára, založené roku 1798. Od roku 1792 do 1798 každý francúzsky departement, každá obec / Gemeinde/ mala úplnú samosprávu podľa amerického vzoru, a túto musíme mať aj my. Ako treba organizovať samosprávu a ako sa možno zaobísť bez byrokracie, ukázala nám a dokázala Amerika a prvá francúzska republika a ešte teraz ukazujú Kanada, Austrália a iné anglické kolónie.*

A takáto provinciálna /oblastná/ a obecná samospráva sú oveľa slobodnejšími ustanovizňami, ako napr. švajčiarsky federalizmus, kde je, pravda, kantón veľmi nezávislý od Bundu” /t.j. od federatívneho štátu ako celku/, “no nezávislý je tak od okresu /Bezirk/ ako aj od obce. Kantónálne vlády ustanovujú okresných náčelníkov /Statthalterov/ a prefektov, čoho vôbec niet v krajinách anglického jazyka a čo aj my musíme v budúcnosti u seba práve tak rozhodne odstrániť, ako aj pruských landratov a regierungsratov” /komisárov, náčelníkov, županov a vôbec úradníkov, ustanovených zhora/. Engels navrhuje podľa toho formulovať bod programu o samospráve takto: “Úplná samospráva na vidieku” /kraje alebo oblasti/, “v okrese a v obci úradníkmi zvolenými na základe všeobecného volebného práva: zrušenie všetkých miestnych a provincionálnych vrchností, ktoré ustanovoval štát”.

V “Pravde” /č. 68, z 28. mája 1917/, ktorú zastavila vláda Kerenského a iných “socialistických” ministrov, poukazoval som už/ na to, ako v tomto bode – rozumie sa, zďaleka nie iba v tomto – naši pseudosocialistickí zástupcovia pseudorevolučnej pseudodemokracie robili do neba volajúce úchylky od demokratizmu. Je pochopiteľné, že ľudia, ktorí sa spýtali “koalíciou” s imperiaľistickou buržoáziou, nechceli počuť tieto upozornenia.

Veľmi dôležité je podotknúť, že Engels faktami, najpresnejším príkladom vyvracia neobvyčajne rozšírený – najmä v maloburžoáznej demokracii – predsudok, ako by federatívna republika znamenala nevyhnutne viacej slobody ako republika centralistická. To nie je pravda. Fakty, ktoré uvádza Engels o centralistickej francúzskej republike rokov 1792-1798 a o federalistickej švajčiarskej republike, to vyvracajú. Skutočne demokratická centralistická republika poskytovala viacej slobody ako republika federalistická. Alebo inak: najväčšiu miestnu, oblastnú atď. slobodu, známu v dejinách, poskytla centralistická, a nie federatívna republika.

V našej stránickej propagande a agitácii sa venovalo a venuje málo pozornosti tomuto faktu, ako aj vôbec celej otázke o federatívnej a centralistickej republike a o miestnej samospráve.

V predslove k 3. vydaniu “Občianskej vojny vo Francúzsku” – tento predslov je datovaný 18. marca 1891 a pôvodne vyšiel v časopise “Neue Zeit” – Engels popri zaujímavých letných poznámkach o otázkach, súvisiacich s pomerom k štátu, skvele zhrňuje poučenie Komúny. Tento súhrn, prehĺbený celou skúsenosťou dvadsaťročného obdobia, ktoré delilo autora od Komúny, a osobitne namierený proti “poverčivej viere v štát” rozšírenej v Nemecku, môžeme právom nazvať posledným slovom marxizmu v rozoberanej otázke.

“Vo Francúzsku – poznamenáva Engels – bývali robotníci po každej revolúcii ozbrojení”, “preto bolo prvým príkazom buržoázie, ktorá bola pri štátnom kormidle, odzbrojiť robotníkov. Preto vzniká – po každej revolúcii, vydobytej robotníkmi, nový boj, ktorý sa končí porážkou robotníkov”...

Bilancia skúseností buržoázných revolúcií je práve taká krátka ako výrazná. Podstata veci medziiným aj v otázke o štáte /či má zbrane utláčaná trieda?/ - je tu skvele zachytená. Práve túto podstatu najčastejšie obchádzajú tak profesori, ktorí sú pod vplyvom buržoáznej ideológie, ako aj maloburžoázni demokrati. V ruskej revolúcii roku 1917 mal “menševik”, “tiež marxista” Cereteli tú česť /cavaignacovská/ česť /vytvárať toto tajomstvo buržoázných revolúcií. Vo svojej “historickej” reči 9. júna Cereteli sa preriekol o rozhodnosti buržoázie odzbrojiť petrohradských robotníkov, vydávajúc, pravdaže, toto rozhodnutie aj za svoje aj za “štátnu” nevyhnutnosť vôbec! Historická reč Cereteliho z 9. júna bude, pravdaže, pre každého historika revolúcie roku 1917 jednou z veľmi názorných ilustrácií, ako blok eserov a menševikov, vedený pánom Ceretelim, prešiel na stranu buržoázie proti revolučnému proletariátu.

Iná letmá Engelsova poznámka, taktiež súvisiaca s otázkou štátu, týka sa náboženstva. Je známe, že čím viac zahnívala nemecká sociálna demokracia, a čím väčšími sa stávala oportunistickjšou, tým častejšie a častejšie sklesala k filisterskému nesprávnemu výkladu skvelej formuly: “vyhlásiť náboženstvo za súkromnú vec”. Túto formulu vysvetľovali totiž tak, ako by bola otázka náboženská aj pre stranu revolučného proletariátu súkromnou vecou! Proti tejto úplnej zrade revolučného programu proletariátu sa vzoprel Engels, ktorý pozoroval roku 1891 iba veľmi slabé zárodoky oportunistizmu vo svojej strane a ktorý sa preto vyjadroval čo najopatrnejšie.

“Nakoľko zasadali v Komúne výlučne robotníci alebo uznani zástupcovia robotníkov, mali aj jej uznesenia vyslovene proletársky charakter. Alebo dekrétovali tieto uznesenia také reformy, ktorých sa republikánska buržoázia zriekla iba z podlej zbabelosti a ktoré sú nevyhnutným základom slobodnej činnosti robotníckej triedy. Takéto je uskutočnenie princípu, že náboženstvo je voči štátu prasto súkromnou vecou. Alebo Komúna vydávala uznesenia, ktoré slúžia priamo záujmom robotníckej triedy, a čiastočne také, ktoré hlboko zasahovali do starého spoločenského poriadku”...

Engels podčiarkol úmyselne slová “voči štátu”, ťal do živého nemeckému oportunistizmu, ktorý vyhlasoval náboženstvo za súkromnú vec voči strane a takto znižoval stranu revolučného proletariátu na úroveň najbanálnejšieho “voľnomyšlienárskeho” filisterstva, ktoré je ochotné strpieť bezkonfesijnosť zrieka sa však úlohy, aby strana bojovala proti náboženskému ópiu, ohlupujú-

cemu ľud. Budúci historik nemeckej sociálnej demokracie, sledujúc korene jej hanebného kra-
chu roku 1914, nájde nemálo zaujímavého materiálu v tejto otázke, počnúc vyhybavými vyhlá-
seniami, otvárajúcimi dokerán dvere oportunistu, v článkoch ideového vodcu strany Kautské-
ho a končiac stanoviskom strany k “Los-von-der-Kirche-Bewegungu” /hnutie za odluku od
cirkvi/ roku 1913. No prejdime k tomu, ako zhrňoval Engels dvadsať rokov po Komúne pouče-
nia Komúny pre bojujúci proletariát. Engels zdôrazňoval najviac tieto poučenia:

*... “Práve tá utláčajúca moc predošlej centralizovanej vlády, armáda, politická polícia, byro-
kracia, ktorú utvoril roku 1798 Napoleon a ktorú odvtedy prebrala každá nová vláda ako vítaný
nástroj a využívala ho proti svojim odporcom, práve táto moc musela padnúť všade vo Fran-
cúzsku, ako padla v Paríži”.*

*“Komúna mala od samého začiatku uznať, že uchopiť panstvo, robotnícka trieda nemôže na-
ďalej hospodáriť so starým štátnym strojom; musí na jednej strane odstrániť celý starý, doteraz
proti nej používaný stroj útlaku, na druhej strane sa musí zaistiť proti svojim vlastným zástup-
com a úradníkom, vyhlasujúc ich všetkých, bez každej výnimky za kedykoľvek zosaditeľných”...*

Engels zdôrazňuje znova a znova, že nielen v monarchii, ale aj v demokratickej republike zostá-
va štát štátom, t.j. zachováva svoju hlavnú charakteristickú črtu: robiť z úradných osôb “sluhov
spoločnosti”, jej orgány, pánov nad ňou.

*.. “Proti tejto premene štátu a jeho orgánov za sluhov spoločnosti na pánov nad spoločnosťou,
čo je nevyhnutné vo všetkých štátoch, ktoré doteraz jestvovali. Komúna použila dva neomylné
prostriedky. po prvé: ustanovovala na všetky funkcie, v správe, súdnictve, ľudovej osvete osoby,
zvolené všeobecným volebným právom, a pritom voliči mali právo odvolať ich hocikedy. A po
druhé: platila všetkým úradníkom, vyšším i nižším, iba takú mzdu, akú dostávali ostatní robotní-
ci. Najvyšší plat, ktorý vôbec vyplácala Komúna, bol 6000 frankov./ Takto utvorila spoľahlivú
prekážku honbe za dobre platenými miestami a karierizmom, dokonca aj bez imperatívnych
mandátov zástupcom, ktoré okrem toho zaviedla Komúna pre zvolených do zastupiteľských in-
štitúcií”...*

Engels sa tu približuje k tomu zaujímavému rozhraniu, kde dôsledná demokracia na jednej stra-
ne mení sa na socializmus, kým na druhej strane demokracia vyžaduje socializmus. Lebo pre
odstránenie štátu treba nevyhnutne premeniť funkcie štátnej služby na ktoré prosté operácie
kontroly a registrácie, ktoré môže vykonávať veľká väčšina obyvateľstva a potom aj celé oby-
vateľstvo napospol. No úplné odstránenie karierizmu vyžaduje, aby “čestné”, hoci aj nevýnosné
miesto v štátnej službe nemohlo byť mostíkom pre preskakovanie na veľmi výnosné funkcie v
bankách a v akciových spoločnostiach, ako sa to ustavične stáva aj v najslobodnejších kapitalis-
tických štátoch. No Engels nerobí tú chybu, ktorú robia napríklad niektorí marxisti v otázke o
práve národov na samourčenie: za kapitalizmu, vraj, je nemožné, za socializmu však zbytočné.
Takéto zdanlivo duchaplné, no v skutočnosti nesprávne dôvodenie bolo by možno použiť na
ktorúkoľvek demokratickú ustanovizeň aj na skromný plat úradníkov, lebo vonkoncom dôsled-
ný demokratizmus je za kapitalizmu nemožný, a za socializmu odumrie každá demokracia.

Toto je sofizmus, podobný starému žartu, či sa stáva človek plešivý, ak stratí jeden vlas?

Vývin demokracie do dôsledkov, vypátrať formy takéhoto vývinu, vyskúšať ich v praxi atď., to všetko je jedna z podstatných úloh boja za sociálnu revolúciu. Nijaký osebe vzatý demokratizmus neprinesie socializmus, no v živote demokratizmus nikdy nebude “vzatý osebe”, lež bude “vzatý spolu s inými” javmi, bude vplývať aj na ekonomiku, napomáhať jej pretváranie, bude podliehať vplyvu hospodárskeho vývinu atď. Taká je dialektika živých dejín.

Engels pokračuje:

... Toto rozmetanie /Sprengung/ starej štátnej moci a jej výmena mocou novou, opravdivo demokratickou je podrobne opísané v tretej časti “Občianskej vojny”. No bolo nevyhnutné zastaviť sa tu nakrátko ešte raz pri niektorých črtách tejto výmeny, pretože práve v Nemecku prenikla poverčivá viera v štát z filozofie do všeobecného vedomia buržoázie, ba i mnohých robotníkov. Podľa učenia filozofov štát je “uskutočnením idey”, alebo, preložené do filozofickej reči, kráľovstvo božie na zemi, štát je kolbište, na ktorom sa uskutočňuje alebo má sa uskutočniť večná pravda a spravodlivosť. Odtiaľto vyplýva poverčivá úcta k štátu a ku všetkému, čo sa týka štátu, - poverčivá úcta, ktorá sa tým ľahšie zakoreňuje, že ľudia si zvykajú od detstva myslieť, že veci a záujmy, spoločné pre celú spoločnosť, nemôžu sa inakšie uskutočňovať a ochraňovať než predošlým spôsobom. t.j. prostredníctvom štátu a jeho úradníkmi, ktorých obdarili výnosnými miestami. Ľudia sa nazdávajú, že robia neobyčajne smelý krok vpred, ak sa zbavujú viery v dedičnú monarchiu a stávajú sa prívržencami demokratickej republiky. No v skutočnosti štát nie je nič iné ako stroj na potláčanie triedy triedou a v demokratickej republike o nič menej ako v monarchii. A v najlepšom prípade je štát zlo, ktoré dedí proletariát, čo zvíťazil v boji za triedne panstvo; priam tak ako Komúna, aj víťazný proletariát bude musieť okamžite okliesniť najhoršie stránky tohto zla, dotiaľ, pokým nebude pokolenie, ktoré vyrástlo v nových, slobodných spoločenských podmienkach, schopné odhodiť celé toto haraburdie štátnosti”.

Engels varoval Nemcov, aby – až nahradia monarchiu republikou – nezabudli na všeobecné zásady socializmu v otázke štátu. Jeho výstrahy sa čítajú teraz ako priame poučovanie pp. Cerebelim a Černovovým, ktorí prejavili vo svojej “koaličnej” praxi poverčivú vieru v štát a poverčivú úctu k nemu!

Ešte dve poznámky. 1. Ak vraví Engels, že za demokratickej republiky “o nič menej” ako za monarchie zostáva štát “strojom útlaku triedy triedou”, to naskrze neznamená, že by forma útlaku bola proletariátu ľahostajná, ako “učia” niektorí anarchisti. Širšia, slobodnejšia, otvorenejšia forma triedneho boja a triedneho útlaku poskytuje proletariátu ohromné uľahčenie v boji za odstránenie tried vôbec.

2. Otázka, prečo jedine nové pokolenie bude schopné úplne odhodiť celé toto haraburdie štátnosti, súvisí s otázkou o prekonaní demokracie, ku ktorej práve pristupujeme.

Engels sa raz vyslovil o tomto v spojitosti s otázkou o vedeckej nesprávnosti pomenovania “sociálny demokrat”. V predslove k vydaniu svojich článkov zo sedemdesiatych rokov na rozličné témy, prevažne “medzinárodného” obsahu /“Internationales aus dem Volksstaat”/ - predslove, datovanom 3. januára 1894, t.j. napísanom pol druhu roka pred Engelsovou smrťou, napísal, že vo všetkých článkoch používa slovo “komunista”, a nie “sociálny demokrat”, lebo vtedy sociálnymi demokratmi sa nazývali proudhonovci vo Francúzsku a lassalovci v Nemecku.

... *“Pre Marxa a pre mňa – pokračuje Engels – bolo preto najčirnejšou nemožnosťou používať na označenie nášho špeciálneho stanoviska výraz tak labilný. Teraz sa má vec ináč a toto slovo” /sociálny demokrat/ “môže azda obstáť /mag passieren/, hoci aj zostáva nepresné /unpassend, nevhodné/ pre takú stranu, ktorej hospodársky program nie je jednoducho všeobecné socialistický, ale priam komunistický – pre stranu, ktorej konečným politickým cieľom je prekonať celý štát, teda i demokraciu. Avšak pomenovanie skutočných /kurzíva Engelsova/ politických strán nikdy im úplne nezodpovedajú: strana sa vyvíja, pomenovanie zostáva”.*

Dialektik Engels na sklonku svojich dní zostáva verný dialektike. Mali sme s Marxom, vraví, výborné, vedecky presné pomenovanie strany, no nemali sme skutočnej, t.j. masovej proletárskej strany. Teraz /koniec XIX. st./ máme opravdivú stranu, no jej názov je vedecky nesprávny. Dobre, “ujde to”, len aby sa strana vyvíjala, len aby si uvedomovala vedeckú nepresnosť svojho názvu a aby jej neprekážala vyvíjať sa správnym smerom! Nejaký posmešník by azda chcel aj nás, boľševikov, utešovať po engelsovsky: máme opravdivú stranu, ktorá sa skvele vyvíja; “ujde” aj také nezmyselné, ohyzdné slovo, ako “boľševik”, ktoré nevyjadruje absolútne nič okrem čisto náhodilej okolnosti, že sme mali na bruselsko-londýnskom zjazde roku 1903 väčšinu. ... Možno teraz, keď júlové a augustové prenasledovania našej strany republikánmi a “revolučnou” malomeštiackou demokraciou urobili slovo “boľševik” takým celonárodne uctievaným slovom, keď toto prenasledovanie malo za následok okrem toho taký obrovský, historický pokrok, ktorý urobila naša strana vo svojom skutočnom vývine, možno aj ja by som zakolísal, či mám trvať na svojom aprílovom návrhu zmeniť názov našej strany. Možno by som navrhol svojim súdruhom “kompromis”: pomenovať sa komunistickou stranou, no v zátvorke ponechať slovo boľševici. No otázka pomenovania strany je neporovnateľne menej dôležitá ako otázka pomeru revolučného proletariátu k štátu.

Vo zvyčajných úvahách o štáte neustále sa robí chyba, pred ktorou tu varuje Engels a ktorú sme mimochodom spomínali v predchádzajúcom výklade. Neustále sa zabúda totiž, že odstránenie štátu je zároveň aj odstránením demokracie, že odumieranie štátu je odumieraním demokracie. Na prvý pohľad sa takéto tvrdenie zdá veľmi čudné a nepochopiteľné; u niekoho azda aj vznikne obava, či neočakávame príchod takého spoločenského zriadenia, v ktorom sa nebude zachovávať princíp podriadenia menšiny väčšine, lebo veď demokracia je práve uznaním takéhoto princípu? Nie. Demokracia nie je totožná s podriadením menšiny väčšine. Demokracia je štát, uznávajúci podriadenie menšiny väčšine, t.j. organizácia systematického násillia triedy nad triedou, časti obyvateľstva nad inou časťou obyvateľstva.

Kladieme si za svoj konečný cieľ odstrániť štát, t.j. každé organizované a systematické násillie, každé násillie nad ľuďmi. Nečakáme príchod takého spoločenského poriadku, v ktorom by sa nezachovával princíp podriadenia menšiny väčšine. No snažiac sa uskutočňovať socializmus, sme presvedčení, že bude prerastať do komunizmu, a v spojitosti s tým vymizne každá potreba násillia na ľuďmi vôbec, podriadenia človeka človeku, časti obyvateľstva inej jeho časti, lebo ľudia si navyknú zachovávať elementárne podmienky spolunažívania bez násillia a bez podriadenia. Aby zdôraznil tento prvok návyku, Engels aj hovorí o novom pokolení, “čo vyrástlo v nových, slobodných spoločenských podmienkach, ktoré budú schopné odhodiť celé toto haraburdie štátnosti” – každej štátnosti, teda aj demokraticko-republikánskej štátnosti. Aby sme toto vysvetlili, musíme rozobrať otázku hospodárskych základov odumierania štátu.

Vo zvyčajných úvahách o štáte neustále sa robí chyba, pred ktorou tu varuje Engels a ktorú sme mimochodom spomínali v predchádzajúcom výklade. Neustále sa zabúda totiž, že odstránenie štátu je zároveň aj odstránením demokracie, že odumieranie štátu je odumieraním demokracie. Na prvý pohľad sa takéto tvrdenie zdá veľmi čudné a nepochopiteľné; u niekoho azda aj vznikne obava, či neočakávame príchod takého spoločenského zriadenia, v ktorom sa nebude zachovávať princíp podriadenia menšiny väčšine, lebo veď demokracia je práve uznaním takéhoto princípu? Nie. Demokracia nie je totožná s podriadením menšiny väčšine. Demokracia je štát, uznávajúci podriadenie menšiny väčšine, t.j. organizácia systematického násillia triedy nad triedou, časti obyvateľstva nad inou časťou obyvateľstva.

Kladíme si za svoj konečný cieľ odstrániť štát, t.j. každé organizované a systematické násillie, každé násillie nad ľuďmi. Nečakáme príchod takého spoločenského poriadku, v ktorom by sa nezachovával princíp podriadenia menšiny väčšine. No snažiac sa uskutočňovať socializmus, sme presvedčení, že bude prerastať do komunizmu, a v spojitosti s tým vymizne každá potreba násillia na ľuďmi vôbec, podriadenia človeka človeku, časti obyvateľstva inej jeho časti, lebo ľudia si navyknú zachovávať elementárne podmienky spolunažívania bez násillia a bez podriadenia. Aby zdôraznil tento prvok návyku, Engels aj hovorí o novom pokolení, “čo vyrástlo v nových, slobodných spoločenských podmienkach, ktoré budú schopné odhodiť celé toto haraburdie štátnosti” – každej štátnosti, teda aj demokraticko-republikánskej štátnosti. Aby sme toto vysvetlili, musíme rozobrať otázku hospodárskych základov odumierania štátu.

Hospodárske základy odumierania štátu

Najobširnejšie vysvetlenie tejto otázky podal Marx vo svojej “Kritike Gothajského programu” / list Brackemu z 5. mája 1875, odtlačený až roku 1891 v “Neue Zeit” IX, 1, a vydaný po rusky v osobitnom vydaní”. Polemická časť tohto skvelého diela, spočívajúca v kritike lassallovstva, zatienila vlastne jej časť pozitívnu, a to: analýzu spojitosti medzi rozvojom komunizmu a odumieraním štátu.

1. *Marxova formulácia otázky*

Pri povrchnom porovnávaní Marxovho listu Brackemu z 5. mája 1875 a vyššie rozebraného Engelsovho listu Beblovi z 28. marca 1875 môže sa zdať, že Marx je oveľa viac “prívržencom štátu” než Engels a, že rozdiel medzi náhľadmi oboch spisovateľov o štáte je veľmi značný. Engels navrhuje Beblovi, aby sa vôbec prestalo tárať o štáte, aby sa vyhodilo úplne slovo štát z programu, vymeniac ho slovom “pospolnosť”; Engels dokonca vyhlasuje, že Komúna nebola už štátom vo vlastnom zmysle. Zatiaľ Marx hovorí dokonca aj o “budúcej štátnosti komunistickej spoločnosti”, t.j. zdá sa, že uznáva nevyhnutnosť štátu aj za komunizmu. No takýto náhľad by bol od základu nesprávny. Bližšie skúmanie ukazuje, že Marxove a Engelsove náhľady na štát a jeho odumieranie sa úplne zhodujú a citovaný Marxov výraz sa týka práve tejto doumierajúcej štátnosti. Je jasné, že nemôže byť ani reči o určení chvíle budúceho odumierania, tobôž, lebo to bude zrejme zdĺhavý proces. Zdanlivý rozdiel medzi Marxom a Engelsom sa vysvetľuje tým, že predmet, o ktorom písali, a úlohy, ktoré si vytýčili, boli odlišné. Engels si kládol za úlohu názorne, ostro, vo veľkých obrysoch ukázať Beblovi celú nezmyselnosť bežných predsudkov o štáte / s ktorými aj Lassalle súhlasil v nemalej miere/. Marx sa iba mimochodom dotýka tejto otázky, zaujímajúc sa o inú tému: o vývin komunistickej spoločnosti.

Celá Marxova teória je aplikáciou vývinovej teórie na moderný kapitalizmus v jej najdôslednejšej, najúplnejšej, najpremyslenejšej a obsahovo najbohatšej forme. Prirodzene, že pre Marxa vznikla otázka aplikovať túto teóriu aj na nastávajúci krach kapitalizmu a na budúci vývin budúceho komunizmu. Na základe akých faktov možno klásť otázku o budúcom vývine budúceho komunizmu?

Na základe toho, že vzniká z kapitalizmu, historicky sa vyvíja z kapitalizmu a je výsledkom pôsobenia takej spoločenskej sily, ktorá sa zrodila z kapitalizmu. Marx sa ani trochu nepokúša vymýšľať utópie a do prázdna hádať, čo nemožno vedieť. Marx stavia otázku komunizmu, ako by prírodovedec formuloval otázku vývinu nového, povedzme biologického druhu, keď vieme, že tak a tak vznikol a takým a takým určitým smerom sa pozmeňuje.

Marx predovšetkým odstraňuje zmätok, ktorý vnáša Gothajský program do otázky o vzťahu štátu a spoločnosti.

... “Súčasná spoločnosť – píše – je kapitalistická spoločnosť, ktorá existuje vo všetkých civilizovaných krajinách, vo väčšej alebo menšej miere bez prísad stredoveku, viacej alebo menej pozmenená zvláštnosťami historického vývinu každej krajiny, viacej alebo menej vyvinutá. Naproti tomu “moderný štát” sa mení s každou štátnou hranicou. V prusko-nemeckej ríši je celkom iný ako vo Švajčiarsku, v Anglicku je celkom iný ako v Spojených štátoch. “Moderný štát” je teda fikciou.

Ale i pri pestrosti svojich foriem majú rozličné štáty rozličných civilizovaných krajín medzi sebou to spoločné, že stoja na pôde súčasnej buržoáznej spoločnosti, viacej alebo menej kapitalisticky vyvinutej. Majú preto isté spoločné podstatné príznaky. V tomto zmysle možno hovoriť o “modernej štátnosti” v protiklade k budúcnosti, keď odumrie terajší jej koreň, buržoázna spoločnosť.

Otázka bude potom takáto: akej premene bude podrobená štátnosť v komunistickej spoločnosti? Inými slovami: aké spoločenské funkcie, analogické terajším štátnym funkciám, zostanú vtedy? Na túto otázku možno odpovedať iba vedecky; a čo by sme koľkotisíc ráz spájali slovo “ľud” so slovom “štát”, nepriblížime sa k vyriešeniu tejto otázky ani o piad”...

Keď Marx takto bol zosmiešnil všetky rečičky o “ľudovom štáte”, formuluje otázku a ako by varuje, že pre vedeckú odpoveď na túto otázku možno operovať jedine pevne zistenými vedeckými údajmi. Prvé, čo zistila úplne presne celá teória vývinu, celá veda vôbec – a na čo zabúdali utopisti, na čo zabúdajú terajší oportunisti, ktorí sa boja socialistickej revolúcie – je okolnosť, že historicky nepochybne musí byť osobitné štádium alebo osobitná etapa prechodu od kapitalizmu ku komunizmu.

... “ Medzi kapitalistickou a komunistickou spoločnosťou – pokračuje Marx – je obdobie revolučnej premeny prvej na druhú. Tomuto obdobiu zodpovedá aj politické prechodné obdobie a štát tohto obdobia nemôže byť ničím iným ako revolučnou diktatúrou proletariátu”...

Tento Marxov záver sa zakladá na analýze úlohy, ktorú má proletariát v súčasnej kapitalistickej spoločnosti, na údají o vývine tejto spoločnosti a na nezmieriteľnosti protikladných záujmov proletariátu a buržoázie.

Predtým sa stavala otázka takto: aby sa proletariát domohol svojho oslobodenia, musí zvrhnúť buržoáziu, musí vy dobyť politickú moc a musí zaviesť svoju revolučnú diktatúru. Teraz stavia Marx otázku trochu ináč: prechod od kapitalistickej spoločnosti, vyvíjajúcej sa ku komunizmu, do komunistickej spoločnosti je nemožný bez “politického prechodného obdobia”, a štátom tohto obdobia môže byť jedine revolučná diktatúra proletariátu. Aký je však pomer tejto diktatúry k demokracii? Videli sme, že “Komunistický manifest” jednoducho kladie popri sebe dva pojmy: premenenie proletariátu na panujúcu triedu” a “vydobytie demokracie”. Na základe všetkého, čo bolo vyššie vyložené, možno presnejšie určiť, ako sa mení demokracia za prechodu od kapitalizmu ku komunizmu.

V kapitalistickej spoločnosti, za podmienky jej najpriaznivejšieho vývinu, máme viacej alebo menej úplný demokratizmus v demokratickej republike. No tento demokratizmus je vždy stesnaný do úzkeho rámca kapitalistického vykorisťovania a vždy zostáva preto v podstate demokratizmom pre menšiu, len pre majetné triedy, len pre bohatých. Sloboda kapitalistickej spoločnosti vždy zostáva približne taká istá, aká bola sloboda v starovekých gréckych republikách: sloboda pre otrokárov. Moderní námezdní otroci dôsledkom podmienok kapitalistického vykorisťovania zostávajú nakoľko ugniavení núdzou a žobrotou, že “majú iné starosti ako demokraciu”, “majú iné starosti ako politiku”, takže pri obvyklom, pokojnom priebehu udalostí väčšina obyvateľstva je vylúčená z účasti na spoločensko-politickom živote. Správnosť tohto tvrdenia najsprávnejšie azda potvrdzuje Nemecko práve preto, že v tomto štáte ústavná legalita sa udržala neobyčajne dlho a pevne takmer pol storočia /1871-1914/ a že sociálna demokracia vedela za ten čas oveľa väčšmi ako v iných krajinách “využiť legalitu” a organizovať tak veľkú časť robotníkov do politickej strany ako nikde na svete.

Akáže je táto doteraz známa najväčšia časť politicky uvedomelých a aktívnych námezdných otrokov v kapitalistickej spoločnosti? Jeden milión členov sociálnodemokratickej strany spomedzi 15 miliónov námezdných robotníkov! Tri milióny odborovo organizovaných – spomedzi 15 miliónov! Demokracia pre nepatrnú menšinu, demokracia pre bohatých, takýto je demokratizmus kapitalistickej spoločnosti. Ak sa bližšie prizrieme na mechanizmus kapitalistickej demokracie, uvidíme, všade a kdekoľvek, aj v “nepatrných”, zdanlivo nepatrných podrobnostiach volebného práva /cenzus usadlosti/, vylúčenie žien atď., aj v technike zastupiteľských inštitúcií, aj vo faktických prekážkach zhromažďovacieho práva /verejné budovy nie sú pre “žobrakov”!/, aj v čisto kapitalistickej organizácii dennej tlače a tak ďalej a tak ďalej – uvidíme obmedzenia a obmedzenia demokratizmu. Tieto obmedzenia, výnimky, vylúčenia, prekážky pre chudobu zdajú sa nepatrnými, najmä tomu, kto sám biedu nikdy nepoznal a neprišiel do bližšieho styku s utláčanými triedami v ich masovom živote /a takýchto je deväť desiatín, ak nie deväťdesiatdeväť stotín buržoázných publicistov a politikov/ - no všetky tieto obmedzenia spolu vylučujú, vytisákajú chudobu z politiky, z aktívnej účasti v demokracii.

Marx vystihol skvele túto *p o d s t a t u* kapitalistickej demokracie, keď povedal vo svojom rozboře skúseností Komúny: raz za niekoľko rokov dovoľujú utláčaným rozhodovať, ktorý práve zo zástupcov utláčajúcej triedy bude ich v parlamente zastupovať a potláčať! No od tejto kapitalistickej demokracie – nevyhnutne úzkej, potajomky odstrkávajúcej chudobu, a preto naskrze pokryteckej a lživej – vývin vpred nejde jednoducho, priamo a hladko, “k stále väčšej a väčšej demokracii”, ako to líčia liberálni profesori a maloburžoázni oportunisti. Nie. Vývin vpred, t.j. ku komunizmu, ide cez diktatúru proletariátu a inakšie ísť nemôže, lebo zlomiť odpor vykoris-

ťovateľov - kapitalistov nemôže nikto iný a nijakým iným spôsobom. Diktatúra proletariátu, t.j. organizácia predvoja utláčaných ako panujúcej triedy na potlačenie utláčateľov, nemôže však priniesť jednoducho – iba rozšírenie demokracie. Zároveň s ohromným rozšírením demokratizmu, ktorý sa po prvý raz stane demokratizmom pre chudobných, demokratizmom pre ľud, a nie demokratizmom pre boháčov, odníma diktatúra proletariátu mnohé slobody utláčateľov, vykorisťovateľov a kapitalistov. Musíme potlačiť, aby sa ľudstvo oslobodilo od námezdného otroctva, ich odpor treba potlačiť silou – a je jasné, že tam kde je útlak, je násilie, niet slobody, niet demokracie. Engels toto skvele vyjadril v liste Beblovi, keď povedal, ako si spomenie čitateľ, že “proletariát nepotrebuje štát v záujme slobody, lež v záujme potlačenia svojich odporcov, a keď sa bude môcť hovoriť o slobode, nebude štátu”. Demokracia pre obrovskú väčšinu ľudu a násilné potlačenie, t.j. vylúčenie z demokracie vykorisťovateľov, utláčateľov ľudu – takto sa mení demokracia za prechodu od kapitalizmu ku komunizmu.

Len v komunistickej spoločnosti, keď je odpor kapitalistov už definitívne potlačený, keď kapitalisti zmizli, keď niet tried /t.j. niet rozdielu medzi členmi spoločnosti v ich pomere ku spoločenským výrobným prostriedkom/, len vtedy “mizne štát a možno hovoriť o slobode”. Len vtedy je možná a uskutoční sa demokracia naozaj úplná a naozaj bez akýchkoľvek výnimiek. A len vtedy demokracia začne odumierať následkom tej prostej okolnosti, že ľudia, zbavení kapitalistického otroctva, nesčíselných hrôz, surovostí, nehorázností, ohavností kapitalistického vykorisťovania, postupne si *n a v y k n ú* zachovávať elementárne, cez stáročia známe, po tisícročia opakované pravidlá vo všetkých tradíciách spolunažívania, zachovávať ich bez násilia, bez donútenia, bez podriadenia, *b e z o s o b i t n é h o* donucovacieho *a p a r á t u*, ktorý sa nazýva štát.

Výraz “štát odumiera” je volený veľmi výstižne, lebo poukazuje aj na postupnosť procesu aj na jeho živelnosť. Iba zvyk môže mať a nepochybné bude mať takýchto účinkov, lebo milión ráz pozorujeme okolo seba, ako ľahko si zvykajú ľudia zachovávať pre nich nevyhnutné pravidlá spolunažívania, ak niet vykorisťovania, ak niet ničoho, čo poburuje, čo vyvoláva protest a vzburu a čo utvára nevyhnutnosť útlaku. V kapitalistickej spoločnosti máme teda demokraciu okypťenú, žalostnú, falošnú, demokraciu iba pre bohatých, pre menšinu. Diktatúra proletariátu, obdobie prechodu ku komunizmu, po prvý raz priniesie demokraciu ľudu, väčšine, zároveň s nevyhnutným potlačením menšiny, vykorisťovateľov. Len komunizmus je schopný priniesť demokraciu vskutku úplnú a čím úplnejšia bude, tým skôr sa stane nepotrebnou, odumrie sama od seba.

Inými slovami: za kapitalizmu máme štát vo vlastnom zmysle slova, osobitný stroj na potláčanie triedy triedou a pritom väčšiny menšinou. Je pochopiteľné, že pre úspech takej veci, ako je systematické potláčanie väčšiny vykorisťovaných menšinou vykorisťovateľov, je potrebná krajná krutosť, beštiálnosť potlačenia, potrebné sú moria krvi, cez ktoré ľudstvo aj ide po svojej ceste za otroctva, nevoľníctva a za námezdného otroctva. Ďalej, za *prechodu* od kapitalizmu ku komunizmu potláčanie je ešte nevyhnutné, no tu už potláča menšinu vykorisťovateľov väčšina vykorisťovaných. Osobitný aparát, osobitný stroj na potláčanie, “štát” je ešte nevyhnutný, no je to už prechodný štát, nie je to štát vo vlastnom zmysle, lebo potlačiť menšinu vykorisťovateľov väčšinou včerajších námezdných otrokov je vec pomerne taká ľahká, jednoduchá a prirodzená, že bude stáť oveľa menej krvi než potláčať povstanie otrokov, nevoľníkov, námezdných robotníkov a príde ľudstvu oveľa lacnejšie. A tento útlak je zlučiteľný s rozšírením demokracie na

takú prevažnú väčšinu obyvateľstva, že potreba osobitného stroja na potláčanie začína miznúť. Vykorišťovatelia, prirodzene, nie sú schopní potlačiť ľud bez veľmi zložitého stroja na splnenie takejto úlohy, no ľud môže potlačiť vykorišťovateľov aj s veľmi jednoduchým “strojom”, takmer bez “stroja”, bez osobitného aparátu, jednoducho organizáciou ozbrojených mäs /ako sú soviety robotníckych a vojenských zástupcov – poznamenávame, trochu zabiehajúc dopredu/. Napokon iba komunizmus utvára pomery, v ktorých bude štát úplne zbytočný, lebo nebude nikoho, koho by bolo treba potláčať – “nikoho”, v takom zmysle, že nebude triedy a nebude systematického boja s určitou časťou obyvateľstva. Nie sme utopisti a vôbec nepopierame možnosť a nevyhnutnosť, že jednotlivci sa dopustia výstrelkov, a tiež že nebude treba potláčať takéto výstrelky. No po prvé: na to nie je potrebný osobitný stroj, osobitný potláčací aparát, to bude robiť sám ozbrojený ľud priam tak prosto a ľahko, ako ešte aj v súčasnej spoločnosti ktorýkoľvek zástup civilizovaných ľudí odtrhne od seba bitkárov alebo nepripúšťa urážať ženu. A po druhé: vieme, že základná sociálna príčina výstrelkov, spočívajúcich v porušení pravidiel spolunazývania, je vykorišťovanie mäs, ich núdza a bieda. S odstránením tejto hlavnej príčiny začnú výstrelky nevyhnutne “odumierať”. Nevieme, ako rýchle a v akej postupnosti, no vieme, že budú odumierať. S ich odumieraním odumrie aj štát. Marx, nepúšťajúc sa do utópií, určil podrobnejšie to, čo možno teraz určiť o tejto budúcnosti, a to: rozdiel medzi nižšou a vyššou fázou /stupňom, etapou/ komunistickej spoločnosti.

V “Kritike Gothajského programu” Marx podrobne vyvracia lassallovskú myšlienku, že robotník dostane za socializmu “neskrátený” či “úplný výťažok práce”. Marx ukazuje, že z celej spoločenskej práce celej spoločnosti treba nevyhnutne odpočítať aj rezervný fond, aj fond na rozšírenie výroby, aj fond nahradenia “opotrebovaných” strojov a p. a potom zo spotrebných predmetov fond na udržiavanie správy, na školy, nemocnice, starobince a p. Namiesto hmlistej, nejasnej, všeobecnej lassallovej frázy /“úplný výťažok práce – robotníkovi”/ Marx berie triezvo do úvahy, ako bude musieť socialistická spoločnosť konkrétne hospodáriť. Marx prikračuje ku konkrétnej analýze životných podmienok takej spoločnosti, v ktorej nebude kapitalizmus, a vraví:

“Nemáme tu do činenia” /pri rozbere programu robotníckej strany/ “s takou komunistickou spoločnosťou, ktorá sa vyvinula na svojom vlastnom základe, lež s takou, ktorá práve vychádza z kapitalistickej spoločnosti a ktorá preto v každom ohľade, hospodárskom, mravnom a myšlienkovom, má ešte na sebe pečať starej spoločnosti, z lona ktorej vzišla.”

A túto komunistickú spoločnosť, ktorá práve vzišla na božie svetlo z lona kapitalizmu, ktorá má v každom ohľade na sebe pečať starej spoločnosti, Marx nazýva “prvou”, čiže nižšou fázou komunistickej spoločnosti. Výrobné prostriedky sú už vyňaté zo súkromného vlastníctva jednotlivcov. Výrobné prostriedky patria celej spoločnosti. Každý člen spoločnosti, vykonávajúci istý podiel spoločensky nevyhnutnej práce, dostáva od spoločnosti potvrdenie, že odpracoval príslušné množstvo práce. Podľa toho potvrdenia dostáva z verejných skladov spotrebných predmetov zodpovedajúce množstvo výrobkov. Po odpočítaní množstva práce, ktoré ide na spoločenský fond, dostáva teda každý robotník od spoločnosti práve toľko, koľko jej dal.

Panuje zdanlivá “rovnosť”. No Lassalle sa mylí, keď vraví, majúť na zreteli takéto spoločenské poriadky /zvyčajne nazývané socializmom, ale u Marxa majúce názov prvej fázy komunizmu/, že je to “spravodlivé rozdelenie”. že je to “rovnaké právo každého na rovnaký výťažok práce” a Marx osvetľuje jeho omyl.

“Rovnaké právo – vraví Marx – tu vskutku máme, no je ešte “buržoázne právo”, ktoré ako aj každé právo, p r e d p o k l a d á n e r o v n o s ť. Každé právo je aplikáciou r o v n a k é h o meradla r o z l i č n ý c h ľuďí, ktorí sú v skutočnosti nerovnakí, nie sú si rovní; a preto “rovnaké právo” je porušením rovnosti a nespravodlivosťou”. V skutočnosti každý, keď si odpracoval rovnaký podiel spoločenskej práce ako iný, dostáva rovnaký podiel spoločenského výrobku /po odpočítaní zrážok/.

Avšak, jednotliví ľudia nie sú rovnakí; niekto je silnejší, iný slabší, niekto je ženatý, iný nie, niekto má viac detí, iný menej atď.

... *“Pri rovnakej práci” – uzatvára Marx – “teda pri rovnakej účasti na spoločenskom spotrebnom fonde niekto dostane v skutočnosti viacej ako iný, je bohatší ako iný atď. Aby sa tomu všetkému vyhlo, nesmelo by byť právo rovné, lež naopak, muselo by byť nerovné”...*

Prvá fáza komunizmu nemôže teda poskytnúť ešte spravodlivosť a rovnosť; rozdiely v bohatstve aj rozdiely nespravodlivé zostanú, no nemožné bude vykorisťovanie človeka človekom, lebo nebude možno zabráť výrobné prostriedky, továrne stroje, pôdu ap. do súkromného vlastníctva. Vyvracajúc maloburžoázne nejasnú frázu Lassallovu o “rovnosti” a “spravodlivosti” vôbec Marx ukazuje priebeh vývinu komunistickej spoločnosti, ktorá musí spočiatku odstrániť iba tú “nespravodlivosť”, že výrobné prostriedky majú jednotlivci, a ktorá nie je schopná odrazu odstrániť aj ďalšiu nespravodlivosť, spočívajúcu v distribúcii spotrebných predmetov “podľa práce” /a nie podľa potrieb/. Vulgármi ekonomisti, teda aj buržoázni profesori, teda aj “nás” Tugan, neprestajne vytýkajú socialistom, že vraj zabúdaajú na nerovnosť ľudí a “rojčia” odstrániť túto nerovnosť. Takáto výčitka, ako vidíme, dokazuje iba krajnú ignoráciu pp. buržoáznych ideológov.

Marx nielen najpresnejšie berie do úvahy nevyhnutnú nerovnosť ľudí, berie do úvahy aj to, že samotný prechod výrobných prostriedkov do spoločenského vlastníctva celej spoločnosti /”socializmus” vo zvyčajnom použití tohto slova/, ešte neodstraňuje nedostatky distribúcie a nerovnosti “buržoázneho práva”, ktoré naďalej panuje, pokiaľ výrobky sa rozdeľujú “podľa práce”.

... *“No tieto nedostatky – pokračuje Marx – sú nevyhnutné v prvej fáze komunistickej spoločnosti, v tej jej podobe, ako sa zrodí do dlhých pôrodných bolestiach z kapitalistickej spoločnosti. Právo nemôže byť nikdy na vyššom stupni ako hospodárske zriadenie a kultúrny rozvoj spoločnosti, ním podmienený”...*

Teda, v prvej fáze komunistickej spoločnosti /ktorú obyčajne menujú socializmom/ “buržoázne právo” sa nezruší úplne, ale iba čiastočne, iba v súlade s už dosiahnutým hospodárskym prevratom, t.j. iba čo sa týka výrobných prostriedkov. “Buržoázne právo” ich uznáva za súkromné vlastníctvo jednotlivcov. Socializmus ich robí spoločným vlastníctvom. Natol’ko – a iba natol’ko – “buržoázne právo” odpadá. No jednak zostáva v inej svojej časti, zostáva ako regulátor /určovateľ/ distribúcie výrobkov a rozdelenia práce medzi členmi spoločnosti. “Kto nepracuje, nech neje!” – tento socialistický princíp sa už uskutočnil; “Za rovnaké množstvo práce rovnaké množstvo výrobkov!” – aj tento socialistický princíp sa už uskutočnil. Ale toto ešte nie je komunizmus a toto ešte neodstraňuje “buržoázne právo”, ktoré nerovnakým ľuďom za nerovnaké /fakticky nerovnaké/ množstvo práce dáva rovnaké množstvo výrobkov

Toto je “nedostatok”, vraví Marx, ale je nedostatok nevyhnutný v prvej fáze komunizmu, lebo, ak nechceme upadať do utopizmu, nesmieme sa nazdávať, že ľudia, len čo zvrhli kapitalizmus, naraz sa naučia pracovať pre spoločnosť bez akýchkoľvek právnych noriem, ba odstránenie kapitalizmu ani nedáva naraz hospodárske predpoklad takejto premeny.

No okrem “buržoázneho práva” niet iných noriem. A natoľko zostáva štát ešte potrebným, aby ochranou spoločného vlastníctva výrobných prostriedkov ochraňoval rovnosť práce a rovnosť rozdelenia výrobkov. Štát odumiera, lebo už niet kapitalistov, už niet tried, a preto nemožno potláčať vôbec nijakú triedu.

Avšak štát ešte neodumrel celkom, lebo zostáva ochrana “buržoázneho práva”, ktoré sankcionuje faktickú nerovnosť. Pre úplné odumretie štátu je potrebný úplný komunizmus.

Marx pokračuje:

... “Vo vyššej fáze komunistickej spoločnosti, keď už zmizne podriadenie delbe práce, ktoré zotročuje človeka; keď s tým zároveň zmizne aj protiklad duševnej a telesnej práce; keď práca prestane byť iba prostriedkom udržania života a stane sa prvoradou životnou potrebou; keď vzrastú spolu so všestranným rozvojom individuí aj produktívne sily a rozlejú sa plným prúdom všetky zdroje spoločenského bohatstva, iba vtedy bude možno úplne prekonať úzky obzor buržoázneho práva a spoločnosť bude môcť napísať na svoju zástavu: “Každý podľa schopností, každému podľa potreby.”

Iba teraz môžeme oceniť úplnú správnosť Engelsových poznámok, keď sa nemilosrdne posmieval nehoráznosti spojenia slov: “sloboda” a “štát”. Kým je štát, niet slobody. Keď bude sloboda, nebude štát. Hospodárskym základom úplného odumretia štátu je taký vysoký rozvoj komunizmu, v ktorom mizne protiklad duševnej a telesnej práce, mizne teda jeden z najdôležitejších zdrojov terajšej spoločenskej nerovnosti, a to zdroj, ktorý vonkoncom nemožno odrazu odstrániť jednoduchým prechodom výrobných prostriedkov do spoločenského vlastníctva, jednoduchým vyvlastnením kapitalistov. Toto vyvlastnenie umožní obrovský rozvoj produktívnych síl. A vidiac, ako už teraz neuveriteľne združuje kapitalizmus tento rozvoj, čo všetko by bolo možno zveľadiť na základe modernej už dosiahnutej techniky, sme oprávnení s plným presvedčením povedať, že vyvlastnenie kapitalistov nevyhnutne prinesie obrovský rozvoj produktívnych síl ľudskej spoločnosti. No ako rýchle bude prebiehať tento rozvoj ďalej, ako rýchle dospeje k odstráneniu delby práce, k odstráneniu protikladu medzi duševnou a telesnou prácou a k tomu, aby sa práca premenila na “prvoradu životnú potrebu”, to nevieme a ani vedieť nemôžeme. Preto máme právo hovoriť iba o nevyhnutnom odumieraní štátu, zdôrazňujúc zdlhavosť tohto procesu, jeho závislosť od rýchlosti vývinu vyššej fázy komunizmu; otázku termínov alebo konkrétnych foriem odumierania ponechávame celkovo otvorenou, lebo niet materiálu, aby sa riešili takéto otázky.

Štát bude môcť úplne odumrieť vtedy, keď spoločnosť uskutoční zásadu: každý podľa schopností, každému podľa potrieb”, t.j. keď ľudia si natoľko navyknú zachovávať základné pravidlá spolunažívania a keď ich práca bude taká produktívna, že budú dobrovoľne pracovať podľa svojich schopností. “Úzky obzor buržoázneho práva”, ktorý každého núti vyratúvať so shylokovskou bezcitnosťou, aby nepracoval o pol hodiny dlhšie ako iný, nedostal menšiu mzdu ak

iný – tento úzky obzor sa vtedy prekročí. Distribúcia výrobkov nebude vtedy vyžadovať, aby spoločnosť normovala množstvo výrobkov, ktoré má každý dostať; každý si bude slobodne brať “podľa potreby”. Z buržoázneho stanoviska je ľahko vyhlásiť takéto spoločenské zriadenie za “čiru utópiu” a uskláňať sa nad tým, že socialisti každému sľubujú, že bude mať právo dostávať od spoločnosti ľubovoľné množstvo lahôdok, áut, klavírov ap. bez akejkoľvek kontroly práce jednotlivého občana. Takými to úskľabkami odbavuje vec doteraz aj väčšina buržoáznych “vedátorov”, ktorí tým odhaľujú nielen svoje ignoranstvo, , ale aj to, že zištné obhajujú kapitalizmus.

Je to ignoranstvo, lebo ani jednému socialistovi neprišlo na um “sľubovať”, že nastane vyššia vývinová fáza komunizmu; no predvídanie veľkých socialistov, že táto fáza nastane, predpokladá nie terajšiu produktivitu práce, ani nie terajšieho filistra, ktorý je schopný “pre nič – za nič” – celkom ako seminaristi Pomjalovského/ - kaziť sklady spoločenského bohatstva a požadovať nemožné.

Dotiaľ, kým nastane “vyššia” fáza komunizmu, socialisti požadujú, aby spoločnosť a štát čo najprísnejšie kontrolovali rozsah práce a rozsah spotreby; avšak táto kontrola sa má začať vyvlastnením kapitalistov, kontrolu robotníkov nad kapitalistami a túto kontrolu musí vykonávať nie štát byrokratov, lež štát ozbrojených robotníkov. Zistná obhajoba kapitalizmu buržoáznymi ideológmi / a ich päťlízachmi, ako pp. Cereteliov, Černovov a spol./ spočíva práve v tom, že spormi a rečami o ďalekej budúcnosti úmyselne zamieňajú naliehavú a páľčivú otázku dnešnej politiky, vyvlastnenia kapitalistov, premenenie všetkých občanov na robotníkov a zamestnancov jediného veľkého “syndikátu”, a to: celého štátu, a úplné podriadenie všetkej práce celého tohto syndikátu opravdivo demokratickému, štátu sovietskych robotníckych a vojenských zástupcov. Keď určený profesor, po ňom filister a po ňom páni Cereteliovia a Černovovia vravia o nezmyselných utópiách, o demagogických sľuboch boľševikov, o nemožnosti “zaviesť” socializmus, majú vlastne na zreteli práve vyššie štádium či fázu komunizmu, ktorú “zavádzať” nielen nikto nesľuboval, ale ani si nezmyslel, lebo “zaviesť” je vôbec nemožno.

A tu sme došli o otázke vedeckého rozdielu medzi socializmom a komunizmom, ktorej sa dotkol Engels vo svojej vyššie uvedenej úvahe a nesprávnosti názvu “sociálni demokrati”. Politický rozdiel medzi prvou či nižšou a vyššou fázou komunizmu časom bude pravdepodobne obrovský, no teraz, za kapitalizmu, uznávať ho bolo by smiešne a vyzdvihovať by ho mohli vari iba jednotliví anarchisti /ak ešte zostali medzi anarchistami ľudia, ktorí sa ničomu nenaučili z toho, že sa Kropotkinovia, Gravenovia, Cornelissenovia a iné “hviezdy” anarchizmu po “plechanovovský” premenili na sociálšovinistov či na zákopových anarchistov, ako sa vyjadril Ge, jeden z málo anarchistov, čo si zachovali svoju česť a svedomie/. No vedecký rozdiel medzi socializmom a komunizmom je jasný. Čo zvyčajne nazývajú socializmom. Marx nazval “prvou” alebo nižšou fázou komunistickej spoločnosti. Nakoľko sa výrobné prostriedky stávajú spoločným vlastníctvom, natoľko aj tu slovo “komunizmus” možno používať, ak sa nezabúda, že tonie je úplný komunizmus. Veľký význam Marxových objasnení spočíva v tom, že aj tu dôsledne uplatňuje materialistickú dialektiku, učenie o vývine, ponímajúc komunizmus ako čosi, čo sa vyvíja z kapitalizmu. Namiesto scholasticky vykonštruovaných, “vymyslených” definícií a neplodných slovných škriepok /čo je socializmus a čo komunizmus/ Marx analyzuje, čo by bolo možno nazvať stupňami hospodárskej zrelosti komunizmu.

Vo svojej prvej fáze, na svojom prvom stupni komunizmus nemôže ešte byť hospodársky úplne zrelý, úplne bez stôp či tradícií kapitalizmu. Stadiaľ vyplýva zaujímavý zjav, že prvá fáza komunizmu neprekročí “úzký obzor” buržoázneho práva”. Buržoázne právo, čo sa týka distribúcie spotrebných výrobkov, predpokladá, pravdaže, nevyhnutne aj buržoázny štát, lebo právo je ničím bez aparátu, schopného donucovať, aby sa dodržiavali právne normy. Vysvitá, že komunizmu zostáva po istý čas nielen buržoázne právo, ale dokonca aj buržoázny štát – bez buržoázie!

Toto môže prichodiť ako paradox či jednoducho ako dialektická rozumová hra, z ktorej často obviňujú marxizmus ľudia, čo si nedali ani chvíľku práce, aby si preštudovali jeho neobyčajne hlboký obsah. No v skutočnosti život nám na každom kroku ukazuje zvyšky starého v novom, aj v prírode, aj v spoločnosti. A Marx nevoľžil samovoľne kúšтик “buržoázneho práva” do komunizmu, ale vzal to, čo je hospodársky a politický nevyhnutné v spoločnosti ktorá vychádza z lona kapitalizmu. Demokracia má obrovský význam v boji robotníckej triedy proti kapitalistom za svoje oslobodenie. No demokracia naskrze nie je hranicou, ktorú neslobodno prekročiť, lež iba jedna z etáp na ceste od feudalizmu ku kapitalizmu a od kapitalizmu ku komunizmu. Demokracia znamená rovnosť. Je pochopiteľné, aký veľký význam má boj proletariátu za rovnosť a heslo rovnosti – ak ho správne chápeme v zmysle odstránenia tried. No demokracia znamená iba formálnu rovnosť. Len čo sa uskutočnila rovnosť všetkých členov spoločnosti vzhľadom na držbu výrobných prostriedkov, t.j. rovnosť práce a rovnosť mzdy, neodvratne sa vynorí pred ľudstvom otázka, aby sa išlo ďalej, od formálnej rovnosti k rovnosti faktickej, t.j. k uskutočneniu zásady: “každý podľa schopností, každému podľa potrieb”.

Akými etapami, akými praktickými opatreniami pôjde ľudstvo k tomuto vyššiemu cieľu, nevieme a ani vedieť nemôžeme. No dôležité je ujasniť si, ako nehorázne lživá je zvyčajná buržoázna predstava, že socializmus je čosi mŕtve, stuhnuté, raz navždy dané, kým v skutočnosti iba socializmom sa začne rýchly, opravdivý, vskutku masový pokrok, vo všetkých oblastiach spoločenského a individuálneho života, spočiatku odohrávajúc sa za účasti väčšiny obyvateľstva a potom za účasti všetkého obyvateľstva. Demokracia je štátna forma, jedna z jeho odrôd. Demokracia je teda ako každý štát, organizované, systematické použitie násilia na ľuďoch. Toto je jedna stránka veci. Lež na druhej strane znamená demokracia formálne uznanie rovnosti občanov a rovnaké právo všetkých určovať zriadenie a správu štátu. A toto zasa súvisí s tým, že demokracia, na istom vývinovom stupni, predovšetkým, stmeluje proletariát, revolučnú triedu proti kapitalizmu – a umožňuje mu rozdrviť, rozmliaždiť, zotrieť z povrchu zeme buržoázny, čo aj republikánsko-buržoázny štátny stroj, stálu armádu, políciu, byrokráciu, aby ich nahradila demokratickejšim, no ešte vždy štátnym strojom v podobe ozbrojených robotníckych más, ktoré pristupujú ku všeobecnej účasti ľudu v milícií.

Tu “kvantita prechádza na kvalitu”: takýto stupeň demokratizmu súvisí s prekročením rámca buržoáznej spoločnosti a so začiatkom jej socialistickej prestavby. Ak sa vskutku všetci zúčastňujú na správe štátu, kapitalizmus sa už nemôže udržať. A vývin kapitalizmu zasa nám utvára predpoklady pre to, aby sa vskutku “všetci” mohli zúčastniť na správe štátu. K takýmto predpokladom patrí všeobecná gramotnosť, uskutočnená už v mnohých pokročilých kapitalistických krajinách, ďalej “vyškolenie a zdisciplinovanie” miliónov robotníkov veľkým, zložitým, zospoločeným aparátom pošty, železníc, veľkých tovární, veľkoobchodu, bankovníctva atď. atď.

Pri takýchto hospodárskych predpokladoch je celkom možné bezodkladne, zo dňa na deň, pristúpiť k tomu, aby sa kapitalisti a byrokrati po ich zvrnutí nahradili ozbrojenými robotníkmi, všeobecne ozbrojeným ľuďom v kontrole výroby a distribúcie, v evidencii práce a výrobkov. / Nenačím si pliesť otázku kontroly a evidencie s otázkou vedecky kvalifikovaného personálu inžinierov, agronómov a i.: títo páni pracujú dnes, podrobujúc sa kapitalistom, a budú pracovať ešte lepšie zajtra, podrobujúc sa ozbrojeným robotníkom./

Evidencia a kontrola – to je hlavné, čo je potrebné, aby sa uviedla do pohybu a aby správne fungovala prvá fáza komunistickej spoločnosti. Všetci občania menia sa tu na námezdných zamestnancov štátu, ktorým sú ozbrojení robotníci. Všetci občania sa stávajú zamestnancami a robotníkmi jediného celonárodného, štátneho “syndikátu”. Hlavná vec je, aby pracovali rovnako, správne dodržiavajúc rozsah práce, a dostávali rovnako mzdu. Evidenciu tohto, kontrolu toho zjednodušil kapitalizmus do krajnosti, na neobyčajne jednoduché výkony dozoru a záznamu, ktoré môže každý gramotný človek vykonávať, na znalosť štyroch základných početových úkonov a na vydávanie zodpovedajúcich potvrdení.

Keď väčšina ľudu začne vykonávať samostatne a všade takúto evidenciu, takúto kontrolu kapitalistov /zmenených teraz na zamestnancov/ a pánov inteligentíkov, ktorí si zachovali kapitalistické záľuby, vtedy sa táto kontrola stane vskutku univerzálnou, všeobecnou, všeludovou, vtedy sa jej nijako nedá uniknúť, “nebude kam sa skrýť”. Celá spoločnosť bude jedinou kanceláriou a jedinou továrňou s rovnosťou práce a s rovnosťou mzdy.

No táto “továrenská” disciplína, ktorú proletariát po víťazstve nad kapitalistami a po zvrnutí vykorisťovateľov rozšíri na celú spoločnosť, nasrže nie je našim ideálom, ani našim konečným cieľom, lež iba stupienkom, ktorý je nevyhnutne potrebný, aby sa spoločnosť radikálne očistila od hanebnosti a mrzkosti kapitalistického vykorisťovania a aby ďalej postupovala. Od chvíle, keď sa všetci členovia spoločnosti alebo aspoň ich prevažná väčšina sami naučili spravovať štát, sami sa chopili tejto veci “uviedli do chodu” kontrolu nad nepatrnou menšinou kapitalistov, nad pánikmi, ktorí by si chceli zachovať kapitalistické záľuby, nad robotníkmi, hlboko zdemoralizovanými kapitalizmom – od tejto chvíle začína miznúť potreba akéhokoľvek vedenia vôbec. Čím úplnejšia je demokracia, tým bližšie je chvíľa, keď sa stáva nepotrebnou. Čím demokratickejšia je “štát”, skladajúci sa z ozbrojených robotníkov, a ktorý “už nie je štátom vo vlastnom zmysle slova”, tým rýchlejšie začína odumierať akýkoľvek štát.

Lebo keď sa všetci naučia spravovať a budú vskutku samostatne spravovať spoločenskú výrobu, samostatne vykonávať evidenciu a kontrolu darmožráčov, pánikov, podvodníkov a podobných “ochrancov kapitalistických tradícií” – vtedy sa vyhybanie tejto všeludovej evidencii a kontrole stane *nevyhnutne* také neuveriteľne ťažké, takou vzácnou výnimkou a bude sa pravdepodobne sťahť takým rýchlym a veľkým trestom /lebo ozbrojení robotníci sú ľudia praktického života, a nie sentimentálni inteligentíci, a sotva dovoľia, aby sa s nimi robili žarty/, že nevyhnutnosť zachovávať jednoduché, základné pravidlá každého ľudského spolunažívania veľmi chytrou sa stane *zvykom*. A vtedy sa otvoria dokorán dvere k prechodu od prvej fázy komunistickej spoločnosti k jej vyššej fáze a zároveň k úplnému odumretiu štátu.

Zvulgarizovanie marxizmu oportunistami

Otázka pomeru štátu k sociálnej revolúcii a sociálnej revolúcie k štátu, ako ja vôbec otázka revolúcie zaujímala významných teoretikov a publicistov II. internacionály /1889-1914/ veľmi málo. No v procese postupného vzrastu oportunizmu, ktorý viedol ku krachu II. internacionály roku 1914, je najcharakteristickejšie, že sa snažili obísť túto otázku alebo ju ani nezbadali, dokonca ani vtedy, keď narazili na ňu. Vo všeobecnosti a vcelku možno povedať, že z vyhýbania v otázke pomeru proletárskej revolúcie k štátu, vyhýbania, hodiaceho sa oportunizmu a živiaceho ho, vyplynulo prekrútenie marxizmu a jeho úplné zvulgarizovanie.

Aby sme charakterizovali tento smutný proces aspoň stručne, všimnime si význačnejších teoretikov marxizmu: Plechanova a Kautského.

1. Plechanovova polemika s anarchistami

Plechanov venoval otázke pomeru anarchizmu k socializmu osobitnú brožúru: “Anarchizmus a socializmus”, ktorá vyšla nemecky roku 1894. Plechanov chytrácky vyložil túto tému, úplne obídúc pomer revolúcie k štátu a otázku štátu vôbec, teda to, čo je najaktuálnejšie, najpálčivejšie a politicky najpodstatnejšie v boji proti anarchizmu! V jeho brožúre vystupujú do popredia dve časti: jedna historicko–literárna, s cenným materiálom o dejinách myšlienok Stirnerových, Proudhonových a iných, a druhá časť je filisterská, neohrabaná úvaha na tému, že sa nedá rozoznať anarchista od banditu.

Spojenie tém je veľmi zábavné a veľmi charakteristické pre celú spoločnosť Plechanova v predvečer revolúcie a v revolučnom období v Rusku: Plechanov sa skutočne ukázal v rokoch 1905 – 1917 polodoktrinárom, polofilistom, ktorý v politike pokrívkaľ za buržoáziou. Videli sme, ako Marx a Engels, polemizujúc s anarchistami, objasňovali čo najstarostlivejšie svoje náhrady na pomer revolúcie k štátu. Engels vydávajúc roku 1891 Marxovu “Kritiku Gothajského programu”, napísal že “my /t.j. Engels a Marx/ sme viedli ani necelé dva roky po hágskom kongrese / I./ najprudší boj proti Bakuninovi a jeho anarchistom. Anarchisti sa pokúšali práve Parížsku komúnu vyhlásiť takrečeno za “svoju”, ktorá potvrdzuje ich učenie, pričom vonkoncom nepochopili poučenie Komúny a Marxov rozbor týchto poučení. Na konkrétne politické otázky: či treba rozbiť starý štátny stroj? a čím ho nahradiť? – anarchizmus nedal nijakú odpoveď, ktorá by sa aspoň ako-tak priblížila pravde. No hovoriť o “anarchizme a socializme”, a pritom obchádzať celú otázku štátu a nevnímať si celý vývin marxizmu pred Komúnou a po nej, to znamenalo neodvratne upádať do oportunizmu. Lebo právo to treba oportunizmu nadovšetko, aby sa vôbec nestavali tieto dve uvedené otázky. Už toto je víťazstvo oportunizmu.

Do ruštiny preložili nepochybne nepomerne väčší počet Kautského diel než do ktorejkoľvek inej reči. Nenadramo žartujú niektorí nemeckí sociálni demokrati, že Kautského viac čítajú v Rusku ako v Nemecku /mimochoďom, v tomto žerte je omnoho hlbší historický obsah, než tušia tí, čo ho pustili do obehu. U ruských robotníkov totiž roku 1905 vzrástol neobvyčajne veľký nevídaný dopyt po najlepších dielach najlepšej sociálnodemokratickej literatúry na svete, a keď boli dostali v porovnaní s inými krajinami neslýchané množstvo prekladov a vydání týchto diel, urýchleným tempom preniesli vlastne na mladú pôdu nášho proletárskeho hnutia obrovské skúsenosti susednej, pokročilejšej krajiny/.

Kautský je známy u nás okrem svojho populárneho výkladu marxizmu obzvlášť svojou polemikou s oportunistami a ich vodcom Bernsteinom. No takmer neznámy je fakt, ktorý nemožno obísť, ak máme preskúmať, ako upadol Kautský do neuveriteľne hanebnej rozpačitosti a obrany sociálšovinizmu za veľmi ťažkej krízy roku 1914 – 1915. To je práve ten fakt, že Kautsky veľmi značne kolísal pred svojím vystúpením proti najvýznačnejším zástupcom oportunistizmu vo Francúzsku /Millerand a Jaures/ a v Nemecku /Bernstein/.

Marxistická “Zarja”, ktorá vychádzala v rokoch 1901 – 1902 v Štuttgarte a obhajovala revolučno-proletárske náhľady, nútená bola polemizovať s Kautským a nazvať jeho polovičatú vyháňavú, voči oportunistom zmierlivú rezolúciu na Parížskom medzinárodnom socialistickom kongrese roku 1900 “kaučukovou”./ Nemecká tlač uverejnila Kautského listy, ktoré odhalili, že rovnako kolísal pred vystúpením proti Bernsteinovi. Keď skúmame dejiny najnovšej zrady Kautského na marxizme, má jednako nesmierne väčší význam okolnosť, že v samej jeho polemike s oportunistami, v jeho formulácií otázky a spôsobe jej výkladu badáme teraz systematický úchylku k oportunistizmu práve v otázke štátu.

Vezmime prvé väčšie dielo Kautského proti oportunistizmu, jeho knihu “Bernstein a sociálnodemokratický program”. Kautský podrobne vyvracia Bernsteina. No charakteristické je toto: Bernstein vo svojich herostratovsky preslávených “Predpokladoch socializmu” obviňuje marxizmus z “blanquizmu” /obvinenie, ktoré odvtedy tisíc ráz zopakovali oportunisti a liberálni meštiaci v Rusku proti predstaviteľom revolučného marxizmu, boľševikom/. Prítom sa Bernstein zastavuje osobitne na Marxovej “Občianskej vojne vo Francúzsku” a pokúša sa – ako sme videli, úplne neúspešne – stotožniť Marxovo stanovisko k poučeniam Komúny so stanoviskom Prudhonovým. Zvláštnu pozornosť Bernsteinovu vzbudzuje Marxov záver, ktorý Marx zdôraznil v predslove z roku 1872 ku “Komunistickému manifestu” a ktorý znie: “Robotnícka trieda nemôže jednoducho prevziať hotový štátny aparát a viesť ho do chodu pre svoje vlastné ciele.” Bernsteinovi sa tak “zapáčil” tento výrok, že ho prinajmenej tri razy opakuje vo svojej knihe, vykladajúc ho celkom prekrútenom, oportunistickom zmysle. Marx, ako sme videli, chce povedať, že robotnícka trieda musí rozbiť, rozbúrať, rozhodit’ /Sprenkung, výbuch – výraz, použitý Engelsom/ celý štátny stroj. No podľa Bernsteina vysvitá, že vraj Marx vystrihal týmito slovami robotnícku triedu pred prílišnou revolučnosťou pri uchvátení moci.

Hrubšie a neogabanejšie prekrútenie Marxovej myšlienky nemožno si ani predstaviť.

Akože sa zachoval Kautský, keď úplne podrobne vyvracal bernsteiniádu? V tomto bode vyhol rozboru celej hĺbky oportunistického prekrútenia marxizmu. Uviedol vyššie citovaný úryvok z Engelsovhovho predslovu k Marxovej “Občianskej vojne” a povedal, že podľa Marx robotnícka trieda sa nemôže jednoducho zmocniť hotového štátneho stroja, no všeobecne sa hl môže zmocniť; to je všetko. Že Bernstein pripísal Marxovi priamo opak toho, čo Marx skutočne tvrdil, že Marx od roku 1852 zdôrazňoval úlohu proletárskej revolúcie “rozbiť” štátny stroj, o tom niet u Kautského ani slova. Výsledok bol, že u Kautského je zotretý najzákladnejší rozdiel medzi marxizmom a oportunistom v otázke o úlohách proletárskej revolúcie!

“Riešenie otázky o probléme proletárskej diktatúry – napísal Kautský – proti – Bernsteinovi – môžeme celkom spokojne prenechať budúcnosti.”

Toto nie je polemika proti Bernsteinovi, lež v podstate ústupok, odovzdanie pozícií oportunistu, lebo oportunisti zatiaľ nič viac ani nepotrebnú ako “celkom spokojne prenechať budúcnosť” všetky základné otázky o úlohách proletárskej revolúcie. Marx a Engels od roku 1852 do roku 1892, štyridsať rokov, učili proletariát, že musí rozbiť štátny stroj. A Kautský roku 1899, keď stojí voči-voči faktu, že oportunisti v tomto bode úplne zradili marxizmu, podstrkuje namiesto otázky, či nevyhnutne treba tento stroj rozbiť, otázku o konkrétnych formách rozbíjania, a zachraňuje sa pod záštitou “nespornej” /a jalovej/ filisterskej pravdy, že vopred nemôžeme poznať konkrétne formy !!

Medzi Marxom a Kautským je priepasť v ich náhľade na úlohu proletárskej strany pripravovať robotnícku triedu na revolúciu. Vezmime nasledujúce, zrelšie Kautského dielo, venované tiež do značnej miery vyvracaniu omylov oportunistu. Je to jeho brožúra “Sociálna revolúcia”. Autor tu špeciálne rozoberá otázku “proletárskej revolúcie” a “proletárskeho režimu”. Autor priniesol veľmi mnoho, čo je mimoriadne cenné, vo práve otázku o štáte obišiel. V brožúre je reč všade o vydobytí štátnej moci, a nič viac, t.j. autor si zvolil takú formuláciu, ktorá je ústupkom voči oportunistom, keďže pripúšťa vydobytie moci bez rozbúrania štátneho stroja. Práve to, čo Marx roku 1872 vyhlásil za “zastaralé” v programe “Komunistického manifestu”, kriesi Kautský roku 1902.

V brožúre venoval Kautský osobitný paragraf “formám a zbraniam sociálnej revolúcie”. Hovorí sa tu aj o masovom politickom štrajku, aj o občianskej vojne, aj o takých “nástrojoch sily moderného veľkého štátu, ako je byrokracia a armáda”, no o tom; čo u naučila robotníkov Komúna, ani hlásky. Je zrejme, že Engels nenadarmo vystríhal, najmä nemeckých socialistov, pred “poverčivou úctou” k štátu. Kautský vykladá otázku takto: víťazný proletariát “uskutoční demokratický program” a potom vykladá paragrafy tohto programu. O tom, čo nové priniesol rok 1871 v otázke o nahradení buržoáznej demokracie demokraciou proletárskou, ani slova. Kautský sa oháňa takýmto “solídne” znejúcimi banalitami:

“Je zrejme samo od seba, že nedosiahneme panstvo za terajších pomerov. Revolúcia sama predpokladá zdĺhavý a hlboko zasahujúci boj, ktorému sa podarí zmeniť našu terajšiu politickú a sociálnu štruktúru.”

Je nepochybné, že toto je “zrejme samo od seba”, ako aj to, že kone žerú ovos a že Volga sa vlieva do Kaspického mora. Žiaľ iba, že prázdnu a veľkolepou frázou o “hlboko zasahujúcom” boji Kautský obchádza otázku, pre revolučný proletariát naliehavú, v čom spočíva “hlbka” jeho revolúcie, pokiaľ ide o štát, pokiaľ ide o demokraciu, čo ju rozlišuje od predošlých, neproletárskych revolúcií. Obchádzajúc túto otázku, robí Kautský vskutku ústupok v tomto najpodstatnejšom bode oportunistu, i keď mu vyhlasuje strašnú vojnu slovami, i keď zdôrazňuje význam “revolučnej idey” /či stojí za mnoho táto “idea”, ak sa bojíme propagovať robotníkom konkrétne poučenia revolúcie?/, alebo keď vraví: “revolučný idealizmus predovšetkým”, lebo keď vyhlasuje, že anglickí robotníci sú teraz “sotva niečo viac ako malomeštiaci”.

“V socialistickej spoločnosti – píše Kautský – môže existovať popri sebe ... najrozličnejšie formy podnikov: byrokratické /?/?/, odborové, družstevné, individuálne”... “Existujú napríklad podniky, ktoré sa nemôžu zaobísť bez byrokratickej /?/?/ organizácie – také sú železnice. Tu môže demokratická organizácia dostať takúto podobu: robotníci si volia delegátov, ktorí tvoria

akýsi parlament, a tento parlament určuje pracovný poriadok a dozerá na vedenie byrokratického aparátu. Iné podniky možno odovzdať odborom, iné zas možno organizovať na družstevných zásadách.” /Str. 148 a 115 ruského prekladu, ženevské vydanie z roku 1903./

Táto úvaha je mylná, znamená krok späť v porovnaní s tým, čo vysvetľovali v sedemdesiatych rokoch Marx a Engels na príklade poučení Komúny. Čo sa týka nevyhnutnej vraj “byrokratickej” organizácie, železnice sa vonkoncom ničím neodlišujú od všetkých podnikov strojného veľkopriemyslu vôbec, od akejkoľvek továrne, veľkého obchodného domu, veľkoka-pitalistického pôdohospodárskeho podniku. Vo všetkých takýchto podnikoch predpisuje technika bezpodmienečne prísnu disciplínu, najväčšiu presnosť pri vykonávaní čiastkovej práce každému zverenej, lebo inak by hrozilo, že sa zastaví celý podnik alebo poškodí mechanizmus a skazí výrobok. Vo všetkých takýchto podnikoch si robotníci budú, pravdže “voliť” delegátov, ktorí utvoria akýsi parlament”. No v tom je celý vtíp, že tento “akýsi parlament” n e b u d e parlamentom v zmysle buržoázno-parlamentárnych inštitúcií. V tom je celý vtíp, že tento “akýsi parlament” n e b u d e iba “určovať” pracovný poriadok a dozerat’ na vedenie byrokratického aparátu”, ako si predstavuje Kautský”, ktorého fantázia nepresahuje rámec buržoázneho parlamentarizmu. V socialistickej spoločnosti tento “akýsi parlament” z robotníckych zástupcov bude, pravdže “určovať” pracovný poriadok a dozerat’ na vedenie” “aparátu”, no tento aparát n e b u d e “byrokratický”. Robotníci, ktorí vydobyli politickú moc, rozbijú starý byrokratický aparát, rozbúrajú ho do základov, nenechajú z neho kameň na kameni, nahradia ho novým, skladajúcim sa z tých istých robotníkov a zamestnancov, p r o t i zbyrokratizovaniu ktorých sa hneď podniknú opatrenia, podrobne rozobrané Marxom a Engelsom: 1. nielen voliteľnosť, ale aj zosaditeľnosť hocikedy; 2. plat nie vyšší ako robotnícke mzdy; 3. bezodkladný prechod k tomu, aby všetci vykonávali funkcie kontroly a dozoru, aby sa všetci na čas stali “byrokratmi” a aby sa preto n i k t o nemohol stať “byrokratom”.

Kautský vôbec nepremyslel Marxove slová: “komúna nebola parlamentnou, ale pracovnou korporáciou, súčasne zákonodarnou a výkonnou.” Kautský vôbec nepochopil rozdiel medzi buržoázny parlamentarizmom, spájajúci demokraciu / n i e p r e ľ u d / s byrokratizmom / p r o t i ľ u d u / - a s proletárskym demokratizmom, ktorý hneď podnikne opatrenia, aby na koreni podťal byrokratizmus a ktorý bude vedieť realizovať tieto opatrenia do dôsledkov, až po úplné odstránenie byrokratizmu, po úplné zavedenie demokracie pre ľud. Kautský tu zas prejavil tú istú “poverčivú úctu” k štátu a “poverčivú vieru” v byrokratizmus. Prejdime k poslednému a najlepšiemu Kautského dielu proti oportunistom, k jeho brožúre “Cesta k moci” /zdá sa, nevydali ju v ruštine, keďže vyšla za vyvrcholenia reakcie u nás, roku 1909/. Táto brožúra je veľkým krokom vpred, nakoľko sa v nej nehovorí o revolučnom programe vo všeobecnosti ako v brožúre proti Bernsteinovi z roku 1899, o úlohách sociálnej revolúcie bez ohľadu na čas jej vzniku ako v brožúre “sociálna revolúcia” z roku 1902, lež o konkrétnych podmienkach, ktoré nás nútia uznať, že “era revolúcií” nastáva.

Autor jasne poukazuje na zostrenie triednych protirečení vôbec a na imperializmus, ktorý má obzvlášť veľký význam v tomto smere. Po “revolučnom období rokov 1789-1871” pre západnú Európu od roku 1905 začína sa analogické obdobie pre východ. Svetová vojna sa približuje hrozivou rýchlosťou. “Proletariát nemôže už hovoriť o predčasnej revolúcií.” “Vstúpili sme do revolučného obdobia.” “Revolučná éra sa začína.” Tieto vyhlásenia sú úplne jasné. Nech slúži táto Kautského brožúra ako meradlo pre porovnanie, čím sľubovala byť nemecká sociálna de-

mokracia pred imperialistickou vojnou a ako nízko klesla /s ňou teda aj Kautský/ pri vzplanutí vojny. “Terajšia situácia – napísal Kautský v rozoberanej brožúre – skrýva nebezpečenstvo, že my /t.j. nemecká sociálna demokracia/ ľahko sa pozdávame umiernenějšími, než sme v skutočnosti.” Ukázalo sa, že naozaj je nemecká sociálnodemokratická strana oveľa umiernenejšia a oportunistickejšia, než sa zdala! Tým charakteristickejšie je, že Kautský, i keď tak určite vyhlásil, že sa už začala éra revolúcie, aj v tejto brožúre, ktorú podľa svojich vlastných slov venoval rozboru otázky práve “politckej revolúcie”, zasa úplne obišiel otázku štátu.

Zo všetkého tohto obchádzania otázky, zamlčovania, vyhýbania vznikol úplný prechod k oportunizmu, o ktorom musíme teraz hovoriť.

Nemecká sociálna demokracia v osobe Kautského ako by vyhlasovala: zostávam pri revolučných náhľadoch /rok 1899P. Uznávam najmä neodvratnosť sociálnej revolúcie proletariátu /rok 1902/. Uznávam nastúpenie novej éry revolúcie /rok 1909/. No jednako idem nazad oproti tomu, čo hovoril Marx už roku 1852, len čo ide o úlohy proletárskej revolúcie v pomere k štátu / roku 1912/. Takto a nie ináč stála otázka v polemike Kautského s Pannekoekom.

Pannekoek vystúpil proti Kautskému ako jeden z predstaviteľov “ľavoradikálneho” smeru, do ktorého patrila Róza Luxemburgová, Karol Radek a iní a ktorý – obhajujúc revolučnú taktiku – bol jednotný v tom, že Kautský prechádza na stanovisko “centra”, kolísúceho bezzásadovite medzi marxizmom a oportunizmom. Správnosť tohto náhľadu úplne dokázala vojna, keď sa smer “centra” /nesprávne nazývaný marxistickým/ čiže “kautskizmu” úplne ukázal v celej svojej odpornej úbohosti. V článku, ktorý sa dotkol otázky o štáte, “Masová aktivita a revolúcia” /”Neue Zeit”, XXX 1912, 2/ Pannekoek charakterizoval Kautského stanovisko ako stanovisko “pasívneho radikalizmu”, “teóriu nečinného vyčkávania”. “Kautský nechce vidieť proces revolúcie” /str. 616/. Takto stavajúc otázku, Pannekoek sa priblížil k tému, ktorá nás tu zaujíma, k úlohám proletárskej revolúcie voči štátu.

“Boj proletariátu – napísal – nie je jednoducho bojom proti buržoázii o štátnu moc, lež bojom proti štátnej moci ... Obsahom proletárskej revolúcie je odstránenie mocenských prostriedkov štátu a vytisnutie ich /doslovne: rozpustenie. Auflosung/ mocenskými prostriedkami proletariátu ... Boj sa končí iba vtedy, keď nastáva, ako jej konečný výsledok, úplné rozbúranie štátnej organizácie. Organizácia väčšiny dokazuje svoju prevahu tým, že odstraňuje organizáciu panujúcej menšiny” /str.548/.

Formulácia, do ktorej Pannekoek zaodel svoje myšlienky, má veľmi veľké nedostatky. No myšlienka je jednako jasná a je zaujímavé, ako ju vyvracal Kautský.

“Doteraz – napísal – protiklad medzi sociálnymi demokratmi a anarchistami spočíval v tom, že prví chceli vydobýť štátnu moc a druhí – ju chceli zničiť. Pannekoek chce aj jedno aj druhé” /str. 724/.

Ak Pannekoekov výklad nie je dosť jasný a nie je dosť konkrétny /nehovoriac tu o iných nedostatkoch jeho článku, ktoré sa netýkajú rozoberanej témy/, tak Kautský sa chopil práve zásadného jadra veci Pannekoekom naznačeného a v kardinálnej zásadnej otázke Kautský celkom opustil stanovisko marxizmu a prešiel úplne k oportunizmu. Rozdiel medzi sociálnymi demokratmi a anarchistami definuje vonkoncom nesprávne, prekrucuje marxizmus a nadobro ho vulgarizuje.

Rozdiel medzi marxistami a anarchistami spočíva v tom, že:

1. Marxistí, keď si kladú za cieľ úplne odstrániť štát, uznávajú tento cieľ za uskutočniteľný iba vtedy, keď socialistická revolúcia už odstránila triedy, teda ako dôsledok zavedenia socializmu, vedúceho k odumieranu štátu; anarchisti chcú úplne odstrániť štát zo dňa na deň, nechápuc podmienky uskutočniteľnosti takéhoto odstránenia.
2. Marxistí uznávajú za nevyhnutné, aby proletariát po vydobytí politickej moci úplne rozbúral starý štátny stroj, nahradiac ho novým, ktorý sa skladá z organizácie ozbrojených robotníkov podľa typu Komúny; anarchisti, obhajujúc rozbúranie štátneho stroja, majú úplne nejasnú predstavu, čím ho má nahradiť proletariát a ako bude používať revolučnú moc; dokonca popierajú používať štátnu moc revolučným proletariátom a jeho revolučnú diktatúru.
3. Marxistí žiadajú pripraviť proletariát na revolúciu využitím dnešného štátu; anarchisti to popierajú.

V tomto spore zastupuje marxizmus práve Pannekoek proti Kautskému, lebo práve Marx učil, že proletariát nemôže jednoducho vydobýť štátnu moc v zmysle prechodu starého štátneho aparátu do nových rúk, lež musí rozbiť, rozbúrať tento aparát a nahradiť ho novým.

Kautský opúšťa marxizmus a prechádza k oportunizmu, lebo uňho úplne mizne práve toto rozbúranie štátneho stroja, vonkoncom neprijateľné pre oportunistov, a zostávajú zadné dvierka pre oportunistov v zmysle, aby vykladali "vydobytie" ako jednoduché získanie väčšiny.

Kautský, aby zakryl svoje prekrútenie marxizmu, počína si ako knihomol: vyťahuje "citát" zo samého Marxa. Roku 1850 písal Marx o nevyhnutnosti "rozhodnej centralizácie sily v rukách štátnej moci". A Kautský sa sputuje víťazoslávne: nechce azda Pannekoek rozbúrať "centralizmus"? Toto je už celé čarodejníctvo, podobné Bernsteinovmu stotožneniu marxizmu s proudhonizmom v náhľadoch na federáciu namiesto centralizmu.

Kautského "citát" sa sen hodí ako piate koleso na voz. Centralizmus je možný aj so starým aj s novým štátnym strojom. Ak robotníci dobrovoľne zjednotia svoje ozbrojené sily, to bude centralizmus, no bude spočívať na "úplnom rozbúraní" štátneho centralistického aparátu, stálej armády, polície, byrokracie. Kautský si počína úplne podvodnícky, obchádzajúc veľmi dobre mu známe Marxove a Engelsove úvahy o Komúne a vyťahujúc citát, ktorý sa nevzťahuje na otázku.

... *"Chce azda Pannekoek odstrániť štátne funkcie úradníkov?" – pokračuje Kautský. – "No nezaobídeme sa bez úradníkov ani v straníckej ani v odborovej organizácii, tobôž pri štátnej správe. Náš program vyžaduje nie odstrániť štátnych úradníkov, lež voľbu úradníkov ľudom... Nejde teraz o to, akú podobu dostane správny aparát v "budúcom štáte", lež o to, či odstrániť je /doslovne: rozpúšťa, auflost/ náš politický boj štátnu moc, prv než sme ju vydobyli /kurzíva Kautského/. Aké ministerstvo so svojimi úradníkmi mohlo by sa odstrániť?" Vypočítava ministerstvo osvetly, spravodlivosti, financií, vojny. "nie, ani jedno spomedzi terajších ministerstiev neodstráni náš politický boj proti vláde ... Opakujem, aby som vyhol nedorozumeniam: nejde o to, akú formu pridá "štátu budúcnosť" víťazná sociálna demokracia, lež o to, ako zmení naša opozícia terajší štát" /str.725/.*

Toto je zjavné prekrútenie. Pannekoek kládol otázku práve o revolúcií. Toto je jasne povedané aj v nadpise jeho článku aj v citovaných partiách. Preskakujúc na otázku o “opozícií”, Kautský práve úmyselne zamieňa revolučné stanovisko stanoviskom oportunistickým. Podľa neho je to takto: teraz opozícia, a po vydobytí moci si o tom pohovoríme. Revolúcia mizne ... Toto je práve to, čo si žiadali oportunisti. Nejde o opozíciu, ani o politický boj vôbec, lež práve o revolúciu. Revolúcia spočíva v tom, že proletariát rozbúrava “štátny aparát” a celý štátny aparát, nahrádzajúc ho novým aparátom, skladajúcim sa z ozbrojených “robotníkov. Kautský prejavuje “poverčivú úctu” k “ministerstvám”, no prečo by sa nemohli nahradiť, povedzme, komisiami odborníkov pri sovietskych robotníckych a vojenských zástupcov, majúcich plnú a suverénnu moc? Jadro veci nie je vôbec v tom, či zostanú “ministerstvá”, či budú “komisie odborníkov” či nejaké iné ustanovizne, to vonkoncom nie je dôležité. Jadro veci je v tom, či sa zachováva starý štátny stroj /späť tisícmi vláknami s buržoáziou a naskrz presiahnutý rutinou a a zotrvačnosťou/, alebo sa rozbúrava a nahrádza novým strojom. Revolúcia nemá spočívať v tom, aby nová trieda rozkazovala, vládla za pomoci starého štátneho stroja, lež v tom, aby rozbila tento stroj a rozkazovala, vládla za pomoci nového stroja – túto základnú myšlienku marxizmu Kautský zastiera, alebo ju vôbec nepochopil.

Jeho otázka o úradníkoch názorne ukazuje, že nepochopil poučenie Komúny a Marxovo učenie.

“Nezaobídeme sa bez úradníkov ani v straníckej ani v odborovej organizácii” ...

Nezaobídeme sa bez úradníkov za kapitalizmu, za panstva buržoázie. Proletariát je utlačený, pracujúce masy sú ztročené kapitalizmom. Všetky okolnosti námezdného otroctva, núdze a biedy nás za kapitalizmu zužujú, tiesnia, okypťujú a znetvorujú demokratizmus. Preto, a iba preto sa korumpujú v našich politických a odborových organizáciách funkcionári /alebo majú tendenciu sa korumpovať, ak mám byť presnejší/ za kapitalizmu a prejavujú tendenciu stať sa byrokratmi, t.j. privilegovanými osobami, ktoré sú odtrhnuté od nás a stoja nad masami. V tom je jadro byrokratizmu a pokým nie sú vyvlastnení kapitalisti, pokým nie je zvrhnutá buržoázia, dovtedy je nevyhnutná istá “byrokratizácia” dokonca aj proletárskych funkcionárov. Podľa Kautského je to takto: ak zostanú volení funkcionári, teda zostanú aj úradníci za socializmu a zostane byrokracia! Práve toto nie je správne. Práve na príklade Komúny ukázal Marx, že za socializmu funkcionári prestávajú byť “byrokratmi”, “úradníkmi”, prestávajú tou mierou, akou je zavedená okrem voliteľnosti ešte aj ich zosaditeľnosť kedykoľvek, a k tomu ešte redukcia plátov na priemernú úroveň robotníckej mzdy, a nadto ešte budú nahradené parlamentárne ustanovizne “pracujúcimi, t.j. zákonodarnými a výkonnými”.

V podstate celá argumentácia Kautského proti Pannekoekovi a najmä skvelé dôvodenie Kautského, že ani v odborových ani v stranických organizáciách sa nezaobídeme bez úradníkov, svedčia o tom, že Kautský opakuje staré Bernsteinove “argumenty” proti marxizmu vôbec. Vo svojej renegátskej knihe “Predpoklady socializmu” Bernstein bojuje proti myšlienke “primitívnej” demokracie, proti tomu, čo nazýva “doktrínarským demokratizmom” – imperatívne mandáty, neplatené úradné osoby, bezmocné ústredné zastupiteľstvo atď. Na dôkaz neudržateľnosti “primitívneho” demokratizmu Bernstein sa odvoláva na skúsenosti anglických trade-unionov, ako ich vykladali manželia Webbovci. Za sedemdesiat rokov svojho vývinu vraj trade-unions, vyvíjajúce sa vraj “v úplnej slobode” /str. 137 nem. vyd./, presvedčili sa práve o nevhodnosti primitívneho demokratizmu a nahradili ho zvyčajným demokratizmom. t.j. parla-

mentarizmom, spojeným s byrokratizmom. V skutočnosti sa trade-unions nevyvíjali “v úplnej slobode”, lež v úplnom kapitalistickom otroctve, pri ktorom, rozumie sa, “nemožno sa zaobísť” bez mnohých ústupkov panujúcemu zlu, násiliu, nepravde a vylúčeniu chudoby z “vyššej” správy. Za socializmu nevyhnutne ožije mnohé z “primitívnej” demokracie, lebo po prvý raz v dejinách civilizovaných spoločností masa obyvateľstva sa pozdvihne na samostatnú účasť nielen v hlasovaniach a voľbách, ale aj v každodennej správe. Za socializmu sa rad-radom v š e t c i zúčastnia na správe a čoskoro si zvyknú, aby nikto nevládol. Marx so svojím geniálnym kritickým analytickým intelektom vybadal v praktických opatreniach Komúny prelom, ktorého sa boja a zo zbabelosti ho nechcú uznať oportunisti, lebo sa nechcú definitívne rozísť s buržoáziou, a ktorý nechcú vidieť anarchisti alebo preto, že sú hlúpi, lebo preto, že nechápu podmienky masových sociálnych premien vôbec. “Na rozbúranie starého štátneho stroja nesmieme ani myslieť, keďže by sme sa zaobišli bez ministerstiev a bez úradníkov” – uvažuje oportunista, naskrz presiahnutý filisterstvom, a oportunista, ktorý vlastne nielen neverí v revolúciu a v tvorivé sily revolúcie, lež smrteľne sa jej bojí /ako sa jej boja naši menševici a eseri/.

“Iba na rozbúranie starého štátneho stroja treba myslieť a nenačím sa vhlíbiť do konkrétnych poučení predošlých proletárskych revolúcií a analyzovať, čím a ako nahradiť to, čo sa rozbúra” – uvažuje anarchista /ten lepší z anarchistov, rozumie sa, a nie taký, čo pokrívka za buržoáziou ako pp. Kropotkinovia a spol./; a anarchista preto dochádza k taktike zúfalstva, a nie k revolučnej práci nad konkrétnymi úlohami, ktorá je bezohľadne smelá a zároveň berie do úvahy praktické podmienky masového hnutia. Marx nás učí vystríhať sa oboch chýb, učí nás obetavej odvahe v rozbúraní celého štátneho stroja a zároveň nás učí klásť si otázku konkrétne: Komúna vedela v niekoľkých týždňoch začať budovať nový, proletársky štátny stroj, uskutočňujúc takto naznačené opatrenia na zveladenie demokratizmu a na vykorenenie byrokratizmu. Budeme sa učiť od komundarov revolučnej odvahe, budeme vidieť v ich praktických opatreniach náčrt prakticky naliehavých a bezodkladne možných opatrení a vtedy, idúc takouto cestou, dospejeme k úplnému rozbúraniu byrokratizmu.

Možnosť takéhoto rozbúrania zabezpečuje, že socializmus skráti pracovný deň, pozdvihne masu k novému životu, postaví väčšinu obyvateľstva do podmienok, ktoré dovoľia každému bez výnimky vykonávať “štátne funkcie”, a toto vedie k úplnému odumretiu každého štátu vôbec.

... “Úloha masového štrajku- pokračuje Kautský – nemôže nikdy spočívať v tom, aby rozbúral štátnu moc, lež iba v tom aby naviedol vládu k ústupčivosti v tej alebo inej konkrétnej otázke, alebo nahradil vládu, nepriateľskú proletariátu, vládu, vychádzajúcou mu v ústrety / entgegenkommende/... No nikdy a za nijakých podmienok toto /t.j. víťazstvo proletariátu nad nepriateľskou vládou/ nemôže viesť k rozbúraniu štátnej moci, ale iba k istému presunu / Verschiebung/ pomeru síl vnútri štátnej moci ... A cieľom nášho politického boja ako aj doteraz zostáva pritom vy dobyť štátnu moc získaním väčšiny v parlamente a premeniť parlament na pána vlády” /str. 726,727,732/.

Toto je už najrýdzejší a najhorší oportunizmus, zrieknutie sa revolúcie v skutkoch pri je uznaní slovami. Myslenie Kautského nejde ďalej do “vlády, idúcej v ústrety proletariátu” – to je krok späť k filisterstvu v porovnaní s rokom 1847, keď “Komunistický manifest” proklamoval “organizovanie proletariátu ako panujúcej triedy”.

Kautský bude musieť uskutočniť svoju obľúbenú “jednotu” so Scheidemannmi, Plechanovovmi, Vanderveldovmi, ktorí sú všetci ochotní bojovať za vládu, “idúcu v ústrety proletariátu”. No my sa rozídeme s týmito zradcami socializmu a budeme bojovať za rozbúranie celého starého štátneho stroja tak, aby samotný ozbrojený proletariát bol vládou. Toto sú “dva veľké rozdiely”.

Kautský bude musieť byť v príjemnej spoločnosti Legienov a Davidov, Plechanovov, Potresovov, Cereteliov a Černovov, ktorí sú úplne ochotní bojovať za “presun pomeru síl vnútri štátnej moci”, za “získanie väčšiny v parlamente a za neobmedzenú moc parlamentu nad vládou”, veľmi ušľachtilý cieľ, v ktorom je pre oportunistov všetko prijateľné a všetko zostáva na pôde buržoáznej parlamentárnej republiky.

No my sa rozídeme s oportunistami a všetok uvedomelý proletariát bude s nami bojovať nie za “presun pomeru síl”, lež za zvrhnutie buržoázie, za rozbúranie buržoázneho parlamentarizmu, za demokratickú republiku typu Komúny alebo republiku sovietskych robotníckych a vojenských zástupcov a za revolučnú diktatúru proletariátu. Ešte viac napravo ako Kautsky sú v medzinárodnom socializme smery, ako je “Sozialistische Monatshefte” v Nemecku /Legien, David, Kolb a mnohí iní, Škandidávcov Stauninga a Brantinga v to počítajúc/, jauresovci a Vandervelde vo Francúzsku a v Belgicku, Turati, Treves a iní predstavitelia pravého krídla talianskej strany, fabianovci a “nezávislí” /“nezávislá robotnícka strana” v skutočnosti vždy závislá od liberálov/ v Anglicku atď. Všetci títo páni, majú ohromnú úlohu, ba veľmi často vedúcu úlohu v parlamentárnej práci a v publicistike strany, priamo odmietajú diktatúru proletariátu, praktikujú nezastretý oportunizmus. Pre týchto pánov “diktatúra” proletariátu “protirečí” demokracii!!! V podstate sa v ničom vážne nelíšia od maloburžoáznych demokratov.

Berúc do ohľadu túto okolnosť, môžeme právom urobiť uzáver, že II. internacionála vo veľkej väčšine svojich oficiálnych predstaviteľov celkom upadla do oportunizmu. Na skúsenosti Komúny sa nielen zabudlo, ale ich aj prekrútili. Robotníckym masám sa nielen nevštepovalo, že sa blíži čas, keď budú musieť povstať a rozbiť starý štátny stroj, nahradzujúc ho novým strojom a meniac tak svoje politické panstvo na základňu socialistickej prestavby spoločnosti – masám sa vštepovalo čosi opačné a “vydobytie moci” sa líčilo tak, že zostávalo tisíce zadných dvierok pre oportunizmus. Prekrútenie a zamlčovanie otázky, aký je pomer proletárskej revolúcie k štátu, nemohlo neodhrať ohromnú úlohu vtedy, keď sa štáty v dôsledku imperialistického súťaženia zosilneným vojenským aparátom stali vojenskými obludami, ktoré vedú do záhuby milióny ľudí preto, aby rozhodli spor, kto má byť pánom sveta: Anglicko alebo Nemecko, či ten či onen finančný kapitál./

Skúsenosti ruských revolúcií rokov 1905 a 1917

Téma, naznačená v nadpise tejto kapitoly, je taká nesmierne široká, že o nej možno a treba písať celé zväzky. V tejto brožúrke budeme sa musieť, pravdaže, obmedziť iba na najhlavnejšie poučenia skúsenosti, ktoré sa týkajú bezprostredne úloh proletariátu v revolúcií, čo sa týka štátnej moci. Túto brožúru som napísal v auguste a v septembri roku 1917. Zostavil som i plán nasledujúcej, siedmej kapitoly: “Skúsenosti ruských revolúcií rokov 1905 a 1917”. No okrem nadpisu nestačil som napísať z tejto kapitoly ani riadok: “vyrušila” ma politická kríza, predvečer októbrovej revolúcie roku 1917. Takémuto “vyrušeniu” sa možno iba tešiť. Ale druhá časť bro-

žúry /venovaná "Skúsenostiam ruských revolúcií rokov 1905 a 1917"/ bude azda treba odložiť na dlhý čas; príjemnejšie a užitočnejšie je "skúsenosti revolúcie" prežívať než o nich písať.

Autor

Petrohrad, 30. novembra 1917.

Napísané v auguste – septembri 1917. Vytlačené ako kniha v roku 1918. Lenin: Spisy 1917, v roku v troch zväzkoch, zv. III , 1937, str. 1-104
i ruských revolúcií rokov 1905 a 1917

Vydal Socialistický zväz mladých
ako 1. publikáciu Malej knižnice SZM
2010

WWW.SZM.HNG.SK